

- Haig de tornar-hi a dir que els estic molt agrairat perquè han considerat el meu pare? Si no, ~~encara~~ hauria tingut un Nadal molt trist.)
estat tan (el Trob home! Encara m'agrairat per aquella visita. Aixecar-me de taula tan aviat, així, és un sacrifici, prou que ho sé.

- I deixar aquella taulada de Fornades i Forcadetes, menjant vuitens i bevent Xampany comunes persones grans! No estic d'un sacrifici, a ~~mi~~ ^{mi} ~~només~~ ^{Li repeteixo}. L'anyò que ~~tu~~ ^{tu} ~~era~~ ^{era} ~~de~~ ^{de} tu, no vici aquell ideal que té la galanteria de fer-me veure que es creu.

- Laura, jo coic molt serios, ja ho sap. Molt sincer, també. Quan penso en vostè, la veig sempre plena de gràcies, sonriend, valenta, forta i així i tot tan femenina. - Fere una pausa. - Per què no ens tutegeu?

- Segurament perquè ja tenuis tots dos me's de trenta anys. No arribem als vint, al cap d'una hora de conéixer-nos ja ens ~~fançons~~ ^{dijinem} de tu. Es un dels tants inconvenients que té ésser vella. Que et res-pecten massa.

- Jo no tinc cap ganes de respectar-la, d'aquesta manera almenys. Quants anys fa que ens coneixem?

- Segons com s'ho miri. En una carta ~~que mi~~ ^{que mi} ho deia vostè mateix. Aquella nit que creixia al costat de Xavier (per vostè no comptava), com no comptava fer ell. Quan ni ha tornat a venir, o quan s'ha adonat que jo existia, era una vella ja. Ha deixat passar els anys millors, els anys que segons tots els entorns, jo feia més goig.

- Encòrti, Laura, em permet que la tracti de tu?

- Es clar que si, si això li ve de gust. No puc fer negar res a un pes, i menys aquell dia de Nadal. Les moltes faltes de respecte bé devran aturar-se aquí?

- Qui sap! Laura, cada dia et trobo més bonica.

- Una "bellaça ajamonada" que diuen els cartellans, no?

- Tornarem-hi! Les donyes no tenen edat. Tant se n'en dóna, de la cedula, el que se'ei que mi agrada cada vegada més.

- Ho dius de debò?

Els ulls negres es feien més brillants, els llavis semblava que s'encengueren més encara i s'inflamaven d'una sang calenta, les dents lluïen ^{molt blanques} en el sorriure, la bell irradiava tot el sol que havia anegat a la platja de Sitges. Era una dona dentíssima, madurada per a l'amor, que encara era sensible als afalacs i estava disposada a deixar cremar la flama de la il·lusió. Francesc la companyia instantàniament amb Mercè, més prima, més esvelta, més artificial, plena d'experiència i de malícia, terriblement decebuda de toutes les il·lusions i només concentrada encara en el seu amor per Joan.

Potser, si aquell amor persistent no s'hagués interposat entre ells dos, Francesc hauria cedit al desig suau però penetrant que la companyia de Mercè, la seva joia i la seva modernitat li inspiraven.

No ~~sabia pas~~ ^{era} se n'havia enamorat, com l'amor no sabria si era amor altó que l'acortava a la seva; i li feia dir aquelles coses que, pel to que agafaven en els llavis de tots dos i per l'edat ~~que tenien~~, també - deixaven d'ésser un simple flirt.

- Ho diu de debò, - confirmà, serios. - Cada dia m'agrada més. Si estiges lliure, em penso que faria un cop de cap.

Tot això són conseqüències de la detenció. fortíssim d'aquí, et distinguis amb les teves companyions de sempre, amb les companyies de sempre, i no t'admirava dels meus progressos en quant a bellesa ni pensaries en ~~que~~ ^{drets de tot cor} cops de cap. Ah, i que consti! Toc tan poc egoista, que tot i no tenir aquest conveniement, ~~que~~ ^{que} sentis ben aviat. Mi estimo més un amic en llibertat que un adorador enganyat.

Sonaven els xiulets que avisaven que ^{l' hora de} la visita s'acabava. El senyor Vila companyia, atret, fer prendre comiat del seu fill.

- Dic que ja ens n'hem d'anar? Ara em recordo que tenia tot de coses per dir-te sobre la Societat. De moment retrassen la teva substitució fins a la reunió ~~del~~ de l'Assemblea d'Accionistes del mes de febrer. Hi ha molt mala bava, de totes maneres. Hi ha gent que demostre estar content d'això que et passa. Fornells també era una mica estranyot.

Se n'anava ja, i tornava enrera.

- T'eo! m'havia olvidat d'una cosa! M'ha dit l'advocat que està mirant de fer separar la teva causa de la dels altres detinguts a la Generalitat. Com que només s'han trobat dos o tres cal·lunits signats per tu i tot que els llibres de Governació no hi ha res que et comprometi, ell es pensa que no serà difícil i que si ho obté pot fer avançar molt l'assumpte. Hi ha el mal del Codi de Justícia Militar, és clar...

Tornava a tornar el xulet.

- Bé, ja t'ho explicarà tot ell quan vingui. Jo ja tornaré així que pugui.

- Adeu. Cuida't. No fairs el valent. Adeu, Laura, i altra vegada, gràcies per tot.

- Si m'ho formes a dir n'eu due els discos i els llibres. Adeu, Francesc.

Al costat de Joan i d'una dotzena d'altres companys de captivitat, feia adeu amb el mocador a la gardenera que se n'anava cap al moll. Aviat Laura i Claudiina i els altres visitants no foren més que una taca confusa en la llunyania. La gent es dispersava, com si volguessin assaixar en el silenci aquella estona el regust d'aquella estona que servia per endolcir la tristesa de la separació i altres per fer-la més punyent.

El sol se n'anava cap a la porta i incendiava els nivells i colpia la verdor de l'aigua amb un daner enlat de clavos, des del davera de Montjuïc. Francesc i Joan tornaren a trobar-se a l'altra punta del vaixell, de cara a la mar lliure. Canviaren unes farantes banals, tot fumant una cigarreta.

- Què t'has dut, en aquell paquet?

- Uns discos de Carols, el Concert per violí i orquestra, de Beethoven, i un parell de cardans de Gaveta. Ah, i uns llibres anglesos: els darrers Albatross. I a tu?

- Uns paquets de tabac, una capsula de galetes, confitura i coixes per l'estiu. Ja ho emetèrem agost vorej o demà fer esmorzar.

Fumaren una estona en silenci. Joan seguia pensant en la seva dona. Francesc voltava en

el seu pensament un disc de dues cares, una de les quals tenia els cabells negres i la boca molsuda de Laura; i l'altra la cabellera rosa i rubillada, els ulls blaus i el cos apetit de Mercè Carnaval.

- Estic una mica preocupat amb Clàudia, - tincia de sobte Portabella.

- Per què?

- De vegades em penso que no mi estima. Altres vegades m'imagino que em considera un imitil, un desgraciat, incapaz de fer diners. Potser ho diu guida pel meu interès, o pel que ella es creu que és el meu interès, però així i tot, em dol que pugui pensar-ho. Em doldia molt mié enveja que això fos una expressió de la seva manera de sentirs.

Havia començat en veu baixa, com si s'aprofités de la solitud i de l'ombra que s'estenia davant el port per llançar-se a aquella confidència. Ara ja hi estava llargat i no havia de deturarse.

- Clàudia és una dona terriblement freda, que no es commou ferses. Vull creure que la meva presó la té trasbalsada, però tot d'una manera tan especial, tan poc sentida! Va al teatre: al cinema, fa una vida social intensa, i jo tinc la sensació que no li faig cap falta. ^{Tinc tot em} potser que està convencuda que mi ~~els~~ mereixo una mica, aquell entrebanc ^{d'ara} i que seria una gran cosa si enfa anar pel bon camí.

Mirava endavant, cap als llumets que començaven a encendre's a l'altre extrem del port.

- Tincia una cosa tràgica per mi que mi haguis equivocat, quan vaig casar-me amb Clàudia. Perquè ella és la dona que he estimat més, la vívia que he estimat de debò, després de la teva vívia, i allò, pobre Isabet, era un festí de criatures. Ara tinc for de trobar-me amb aquest dilema: o resignarme a perdre-la o haver de renunciar a tot el que ha estat la meua ambiçió i els meus ideals per conservar-la d'aquesta manera païva, bida, com una estàtua bellissima i inert, que no viu ni em cos ni en esperit.

François callava. Endevinava que aquelles confidències doloroses ~~haurien de deixar-se~~ ^{haurien de deixar-se} eren intervenint-hi amb pregunta, ni contradiccions. Joan llençà una glopada de fum i continuà:

- Tu sabes que jo he tingut sempre l'ambició literària, tant o més que la política. Algunes vegades heus que veu un fracassat, però ^{en} altres ocasions em sento a dintre de tot el conveniència que ~~podia~~ per grans coses, només que trobi una dona que mi encoratgi, que crengui en mi, que em doni confiança en els meus defalliments i en les meves renunciacions. Si Claudiina hagués volgut fer aquell paper! Però ella sempre ha menysprenat la meva poesia, els meus articles, tot el que faig. No hi creu, en la literatura. Fora d'algunes novelles que la distrenguin i que figiu de Passada d'algum autor de moda, no li agrada llegir res. Com puc esperar que ella mi encoragi per les grans coses, i el que faig? No heix d'arrivar d'ella quicob per escriure-ho? Mi he acostumat a no dir-n'hi res. La política li interessa una mica més, pel reflexe dels seus fars, però també si hi critiquen-me. Potresti que m'estima...

Llunyà repetí i ho per tal de convencer-se ell mateix d'una cosa que li costava d'creure. Llançà amb ràbia a l'aigua la cigarreta: l'agafà amb les dues mans a la barana. Francesc sentí la necessitat de dir-li alguna cosa.

- Escucha, Juan, encara que t'heu equivocat en el seu casament, encara que això que dius no és veritat, no t'has de desesperar. Et sis i no tens fill. Podrireu refet la vostra vida cada un pel seu costat. Ja ho sé que t'estimes molt la teva dona. Amb tot, encara que podes trobarres alguna altra que sapiguis comprendent i estimant-te com tu vols.

- Qui? Merce! Vols dir ella?

- No te n'hauria parlat, però et, tu que la tens a la conversa. Recorda't que la vaig convidar perquè tu vols voler-ho expressament. Va ésser una mena de complot entre tu i Forcada per llançar-me-lo als braços i perquè a tu et deixis tranquil. Ara, que jo sóc mal seductor, i no he sabut afusitar-me l'ocasió que t'hi oferia. Estic segur de dues coses: que Merce és una bona noia, i que l'estima de debò. Ella mi-ho ha dit, això darrer, i tot tinc el conveniència que no mi-ha enganyat. Si no fos per això, potser hauria estat jo el que li hauria demandat aquell amor que tu li menyspreus.

- No hi has entès mai res en dones, tu. Merce sap coquetjar molt bé, fa bonic i és bastant intel·ligent. No li devia costar gens de conquerir-te. Vas fer mal fet de no llançar-te a fons. Segurament això li hauria fet aquestes preocupacions que té. Dice que m'estima, que sempre m'ha estimat. També me t'ha estimada jo i potser fins i tot me t'estimo així. És un amor que duraria mitja hora, el temps

punt de ficar-me al llit amb ella. No et molerti. Es curiós que tu, que gran ères jove semblava, el cínic de la colla, ara t'has tornat un romàntic en qüestió de dones. — que jo, que me les mirava com a éssers sobrenaturals, en parti així.

Fer una pausa.

— Menys de Claudina. No sé el que he dit. No es veritat. Claudina m'extima. Claudina!

Lembava com si la cridés entre les tempestes que envaïen el port i que la volgués trobar en un dels illots parpellejants que posaven una estela allargada dins l'aigua ~~forrada~~ mansa.

7. Xavier dubta.

cette bourgeoisie a connu la terreur. Malheur à ceux qui la font trembler, s'ils ne sont pas victorieux!
Julien Benda.

— Suposo que vosté es deu creure un gran privilegi i un home moral, no es això? — insistia Merè.

Tentava asseguda al davant de la taula de Xavier; s'el mirava amb rancor. En la seva bató blanca, amb el seu bigoti retallat i la seva clareta imperfable, gallavermeil, ~~era~~ inquiet els ulls grisos davant les ulleres de cornxa que es posava, més que per corregir una miopia incipient, per augmentar el seu aire professional, el doctor Forcada era un fito perfecte per a la ràbia que sentia ~~la~~ aquella dona i que volia esbravar fos com fos. L'havia anat a visitar amb el pretext de consultar-lo sobre unes punxades que l'avisinaven. Potser era un punt de pleuresia. Un cop hauria estat al despatx, de seguida havia renunciat a explicar els símptomes del mal i s'havia llançat a aquell torrent de recriminacions.

— Es pensa que salva la moral, procurant que Ioan torni a viure amb Claudina, que seguissin la comèdia d'aquest casament que només serveix per fer-lo desgraciat? Està convencut que perquè el t'hi amés li repeteix des de fa quatre anys que està enamorat bojament de la seva dona això és veritat, i que jo no pinto res. Que faig el tract paper d'ebulla-felicitat, perquè t'és una mala dona, una ~~cosa~~ vídua,

que vull atrapar el pobre joan en les meves xarxes de dons fatal. Digne que no.

- Qui vol que li digui jo? Cadascú té el seu concepte de la moral i de la felicitat i del deure. A mi va semblar-me que feia un favor a Joan ajudant-lo en la seva resolució de mantenir-se fidel a la seva dona. Si ^{ell} em diu que està enamorat de la seva dona t'haig de creure.

- El que jo pugui pensar o desitjar no té cap importància, és clar. El record del nostres amors és una cosa que no corrupta per ell ni ho ningui. Només fer-me. Però jo ^{es que} vull fer-lo felicí i si que amb Claudi ^{mai} podria ~~mai~~ ésser-ho. Que es pensa que si el vull recuperar si felt ~~mai~~ egòisme? Fa ho sé que amb ell jo no tindré mai una felicitat segura, que sempre hauria d'acometer-me amb el paper elaborat de l'amant i resignar-me a les seves infidelitats. Però sé que ^{en canvi} jo el comprendria sempre, que l'ajudaria en les seves lluites i no el valdria ajupir a una feina atípica de fabricant ni fer-li renunciar a totes les seves il·lusions.

Perquè s'hi ha tingut ~~mai~~ hagut d'interposar, vosté? Que es pensa que no el ^{Vaig veure} havia de seguir, el complot que havien imaginat? Van pensar-se que Vilà em distreuria i que jo trobaria que com a víctima encara era millor i que valia la pena d'abandonar Joan. Es clar, la ~~meva~~ vampinessa que sóc!

Va riure nerviosament. Per damunt de la taula els ulls de Xavier veien les seves carnes fines, enfundades en la mitja transparent de color de carn, més carnals que si fossin roses, cremades damunt els genolls. Alta, amb tot de plenituds que no desfien aquella sensació d'esveltesa gairebé anexada, coronada per la ^{l'espuma} ~~flame~~ d'or ~~esa~~ blanquinós dels ~~cabells~~ nittuts, era un angel terriblement seductor, que ara exprimia l'espera flamejant de la seva ira.

- Li asseguro que jo no he tingut cap intervenció en aquells plans magnificis que vosté s'imagina. La felicitat de Portabella no interessa perquè és un parent i un dels meus millors amics. No vingui arre a donar-me la culpa de les seves contrarietats.

- Si l'hagueu volgut, que es pensa que no l'hauria sabut fer-me, el seu amic Francesc? Però ell es massa noble, massa decent. No hauria estat be d'ofrir-li un amor convencional i uns sentiments que ja estan dominats per un altre home. No, no em sap quin havent-lo conegut, ni li tinc nègia per això a vosté.

El que no li puc perdonar és que, en una cosa que només afectava a Joan i a mi, hagin volgut inter-

386/ venir en nom de l'amistat i de la moral. L'havien d'haver deixat a ell sol, que es defensava, que lluitava, que sabé descobrir on era la seva felicitat.

Fer un gest las. De cop la seva excitació l'havia al andonada. Era una folla dona sole, vençuda, que ho ha fadat tot i sent venir la vellesa i la ornatet de la vida sense amor.

- Mentre que ara...

L'aireca, ^{i fer} un somriure forsat.

- Dispensi'm que li hagi vingut a fer aquella escena. En tenia necessitat i em pensava que mi allorjava. Mi havia equivocat, jo també. Quan tens una tristesa ningú te la pot compartir ni cap escena pot ^{curar-la} ~~guarir-hi~~.

Quan li allargava la mà. Xavier carà encàpuls professionals.

- L'aquella punxada al costat? Vol que ~~fer~~ l'assalt?

- Tant-se-val! No s'hi animí. D'una cosa o altra hem de morir. Perdoni'm.

La veié sortir a través de la sala d'espera, acoboiada per la minyona. Sota la seva desimbotura habia una mena de feixuguesa imperceptible treia ~~l'arrogància dels~~ suspens. Xavier s'apirà. Era possible que haguis estat sincera. Ara que havia sortit es sentia una mica culpable d'aquell dolor. Però també es sentí alliberat de l'angènia d'escoltar aquelles reminiscències implacables i, sobretot, aquelles confidències de la dona que veu rebutjat el seu amor.

Tornà a sentre al seu despatx, examinant d'infinitament les fitxes que anava a completar segons les anotacions del dia. Pel balcó entreobert arribava la ronxa del caner, els cops de campana dels trens, els Klaxons dels automòbils que tornaven per la Diagonal, els crits de la mainada que passava pel mig del passeig, amb la cartera a la mà, sortint del col·legi d'allà davant. De tant en tant entrava una bafanada d'aire tebi que duia el perfume de llessami d'algum jardí amagat dintre les illes de cases. La primavera era present a tot arreu, des dels tilles florits de la Rambla de Catalunya fins a les pulsacions de sang jove que sentia batir, renovades de ritme, en les seves venes. Trenta tres anys. Havia arribat ~~a la maduresa~~ la plenitud de la joventut des d'on ja es venien les cimes serenes de la maturitat. Dins de la tebia felicitat que el voltava i el penetrava, en un bany-maria de sentiments i de comoditat,

ara tenia algunes vegades al corc noregador del dubte. No tenia cap merít de fer el bé, de seguir una regla moral, de versar penances de consol i reueis georidors davant la pobre humanitat sofrint, si et trobaves cobert contra l'atzar cruel, si eres felic com ell ho era. Pensà en aquell personatge de Dickens que sempre està content i que cada vegada vol empitjorar de situació fins a trobar-se tan malament que l'alegría signi un merít veritable de l'espiritu. Tal com ell estava, protegit per totas aquelles capes de felicitat i de bonestar, a redós del seu amor conjugal, de la seva satisfacció de pare; de la seva vocació de metge, preocupar-se de la felicitat dels altres no era més que una ~~egoista~~^{sentiment des d'} aquell primitiu de la Rambla de Catalunya, habitat fer les rialles dels infants i per la joventut radiant de Carme, que la maternitat encara havia fet més amorsa. (les onades de la tristesa i la crueuitat humana s'oblaven que es dividien i reflectaven aque l'illot de la seva felicitat. La dels altres, en canvi...)

Pensà en Merce i en Joan i en Claudiina. Si ell havia intervingut durant aquells mesos de determini del seu amic, si havia treballat pacientment vora del marit: de la muller per aconseguir que tornessin a emprendre sense malentesos ni recriminacions la vida conjugal, ho havia fet, cobrat, impulsat pel seu afeto per Joan Portabell i perquè ~~estava~~^{aquest} convencut que per ell la felicitat només tenia el nom de Claudiina. No ho havia fet fer una respecte preoccupation moral, fer un respecte fetitxista per la santedat del matrimoni. Almenys ho li semblava. Les acusacions de Merce havien fet frontollar la seva seguretat. El matrimoni, per ell, era aquella felicitat sense robares que gaudia i que tenia tots els pujtigis del ragrament dell'amor. Entre Joan i Claudiina, ara ho via prou bé, hi havia una incompatibilitat de caràcters que feria impossible tota comprensió mutua. Intentar-se a lligar més forts uns nous que només returia l'amor decretat del marit i la santedat de la unió matrimonial, era una bona acció? En parlaria amb Carme, que havia col·laborat amb tant d'entusiasme a la tasca.

Perquè l'havia aconsat Merce d'haver contribuït a un complot per allunyar-la de Joan i llençar-la als braços de Vilà? Lui devia haver-hi dit? Potser Francesc mateix. De feia un quart temps (Xavie) havia com Laura, i il·lusióna va amb l'amor de l'enginyer i ~~Xavie~~ assistí amb una mica d'inquietud a aquella flamarada

Considerà

capverpal de la joventut de la seva germana. Lui sap si aquella unió seria afotinada! Homes idònes ce li presentaven ara no pas tota l'aspecte simple i anodí dels de la seva vida, i de la de la seva muller, sinó com a enyiques tractabadors, que mai no acabaven de veure clars. Li semblava conèixer bé la seva germana i També creia que Francesc no tenia misteris per ell. Fins i tot, aquella unió l'hauria il·lusionat, li hauria semblat un èxit i una sort per a l'home. Ara no sabia si aquell ~~no~~ company sensat i ple de franguesa dels anys de batxillerat, si l'home que creia en l'esdevenir del seu país i es llançava a l'aventura sense mirar els riscs, havia provocat-ne l'èxit, seria un amant felic i un marit satisfactori... Laura, qui sentia, què volia? Quin altre havien deixat els anys d'infantesa de joventut sense tractabadors continentals exteriors, però amb no sabia quines aventures i quines desfincions purament internes?

El seu pensament tornà a ajuntar ~~to~~ Francesc i Mercè. I entre els dos, qui hi havia hagut, qui hi havia encara? Sabia que la secretaria de Portabella havia anat ~~algunes~~ vegades a l'Uruguai a visitar els dos amics. Ara que Joan n'era fora de feia dos mesos i que Vilà esperava fer a molt aviat l'alliberament, ~~que~~ hi havia quines relacions lligaven aquella dona enamorada de Joan i aquell home que havia fet miralljar devant de Laura la il·lusió tractabadora d'un amor que donés al capdavall un sentit a la seva existència de verge prudent?

Procurà d'anemorar aquells pensaments i acabà les fitxes. Mirà el rellotge. Encara li quedaven un parell d'hores per anar a fer visites. I ara, amb el cotxe, la feina es simplificava molt. S'arribaria per temps la bruta i ventrissar-se per sortir. Va sentir un truc a la porta.

- Es pot entrar?

- Endavant.

Era Laura. La vege excitada, radiant d'una satisfacció que il·luminava tot el seu rostre.

- No ho sap? Demà sortirà en llibertat en Vilà! Estic molt contenta! Figuret que el senyor Vilà mi ha telefonat si jo volia anar a recollir uns papeus a casa de l'advocat, perquè ell està una mica molt

refredat. Hi ha anat i ^{en carrió} l'advocat m'ha dit que la petició de llibertat provisional havia estat acceptada i que demà mateix, a mitja tarda, Francesc podrà sortir. Quina sort, oi? Després de més de sis mesos de presó, tornar a ésser lliure després com faltar de mort a vida.

Xavier es mirava la seva germana i sonreia, contagiat de la seva joia. Havia d'interrumpir-la amb les seves preoccupacions? Valia més venire-hi clar, de totes maneres, ara que encara hi era a temps.

- I un cop santi, què?

- Tu m'ols dir? Tu no n'estàs content, tu?

- Es clar que si! Molt content. Però vull dir entre tu i ell, què passaria. Encara que només hagis dit res, ja pots suposar que he endevinat alguna cosa.

Laura envermelli de cops.

- No m'he amagat pas de res, - replicà. - Tu me n'haig d'amagar, tampoc. No sé què deus haver endevinat. La veritat és que jo me l'estimo i que ell també ens diu que n'estima i jo m'el crec.

Ho havia dit precipitadament. Als seix anys, encara que fos davant del seu germà, aquella confidència li era difícil de fer, i això que es sentia l'espiritu desbordant d'aquell sentiment de joia i d'impatiència i que necessitava expandir-se. Amb la seva mare i amb la seva curvada li havia estat fàcil d'entrar en la via de les confidències. Amb el seu germà no ho era tant. L'estimaven però (no hi havia mai hagut) entre ells una intimitat completa. Xavier també havia hagut de fer un esforç ^(decidir-se a) per provocar la declaració de la seva germana. Ara volia aclarir-ho tot, ni que només per fer calmar els seus dubtes.

- Estan promesos, doncs? Us han de casar?

- No n'hem parlat encara, - confessà Laura. - En la seva situació, era tan difícil fer projecte! Francesc és un home tan exemplar, tan serió!

- S'et des l'has declarat formalment, doncs...

Laura es posà a riure.

- Que n'ets d'antiquat! Com si calgués que un home es declarés perquè la dona sàpigui si l'estima o no!

No són pas les paraules el que valen.

La il·lusió amorosa l'emeria, feia més savorosos els seus records. Però Xavier no en tenia prou.

- Perdonar-me que sigui tan ferat i indelicat a tot. Toc el teu germà i em canalla que tinc el diabó i l'obligació de veillar per tu...

- Què sois aquests preàmbuls tan solemnes? Què em vols dir? No després voler criticar Vilà?

- No. Ja sabes que me l'estima com un germà i que és un dels homes que més admiro. Però ara fa un quant temps que tinc dubtes de tot. Ja n'entàs segur que ell l'estima i que es val casar amb tu?

Ta saps del cert que amb ell seràs felicí? Què serem felicis tots dos?

- En clar que sí! En tinc el conveniement. Jo toc gran, jo ho sé. Tinc els mateixos amys que ell, i sois massa ~~per~~ ^{per a} una dona. Però ell no ha estat mai un home jove, en el sentit de tots els altres que he conegut, ~~com~~ Portabella, per exemple. El treball, les cerves, il·lusions polítiques han estat les úniques coses que l'han interessat. En relació amb ell, em sento prou jove. No sé com dir. El ho. Ell no ha estat home d'aventures amoroses. Jo tampoc n'he tingut. El nostre cor està intacte, doncs.

No vulgué insistir. El paper de Merle era encara una incògnita. Xavier es recordà de l'últim passat, uns setmanes després d'haver-se conegut Francesc i la secretària de Portabella. Aleshores havia tingut la impressió que el seu amic es sentia molt obret ~~per~~ aquella xiota. Havia estat sinistra Merle quan li havia dit que si hagués volgut hauria sabut fer-se seu Vilà? Per saber-ho hauria hagut d'interrogar el seu amic i no s'hi veia amb cor. Tampoc es veié amb cor de comunicar ^{temences} les cerves ~~fo~~ a Laura.

- Deixig de debò que tinguis raó. Suposo que aviat ho sabrem. Quan surti de l'Uruguay, dius?

- Darrà a la tarda. L'aniré a esperar al moll. Vindràs tu?

- Ja miraré de combinar-m'ho. Vols que et fagi a buscar amb el cotxe?

- Està bé. Ja el telefonié al matí perquè no l'en oblidis. Què no hi és la Carme?

- Ha vingut fer unes compres. Demà tornar de seguida. Ja era baix de sortir a visitar els meus malalts.

El cotxe era un Ford prou confortable, ~~que havia estat~~ comprat més pensant en les excursions dominicals d'una família que anava augmentant a un ritme segur que era en les exigències de la ciutat. De vegades li trobava un aire excésiu d'autocar. Quan anava a pujar-hi intent d'una visita, ~~el fe~~ al Parallel, restava una veu femenina que el cridava:

- Senyoret Francesc! Que contenta estic de veure'l!

En gràcia. Era una dona de mitja edat, amb rocador al cap i canegada amb dos cistells. Els ulls negres i fets li brillaven en la cara bruna solcada d'arrugues.

- Com va això, Felicianeta? Qui feu fer aquí?

- He vingut fer veure el noi, el gran. Que no ho sap que el tenim agafat al "barco"?

- Lui, en Manuel? No en sabia res.

- Si, amb tot allò de l'oblitio es va apoderar de l'Ajuntament ~~i ara~~ amb altres companys ~~ara me l'acusen d'haver estat culpable de~~ rebellen militar, i de qui se' jo quantes coses!

- Que va passar alguna cosa al poble?

- Qui li diré, jo! Hi van haver uns fets, i un mort, el Quim Ferretor, que ningú no sap com va anar la cosa. Li feu aneguar que el ^{hi era ni} Manuel ~~no~~ va picar-se en res. Però després mi el van denunciar; la guàrdia Civil ce mi el va endur en manillet com un Sant Crist. Hi ha molt mala gent, en aquell poble. Deix me perdoni, però el pitjor de tots és el censor rector. Un dia o altre ens faran la mala passada! Com que ara manen ells, es pensen que durarà tota la vida.

Deixi que surti el noi del "barco"!

- Bé, dona, tampoc no s'ha d'ésser venjatiu. Si no mai no acabarien de barallar-nos. Aviat deuen deixar-lo anar el noi. Ara van bantant de poca a veure les caunes.

- Ens fa molta falta. Aviat vindrà la sega i al camp sempre hi ha feina. Tot està tan car! Qui fan els seus paes? Si hagues tingut temps hauria ^{amat} ~~vegut~~ a veure'ls. Avui no puc, de cap manera. Haig d'anara l'estació fer agafar el tren a les vuit. La vegada que ve els duri un cistell d'ous;

una mica de verdura. Ni els estimava molt. Sobretot a la cera mare. No té res a veure que ens hagin estorballat per la quietud de les parts del vi. Ja ce sap, una cosa és el sentiment i una altra els interessos.

- És clar, es clar. Bé, Feliciànete, que tinguïs força ral al noi! Records als de casa.

Pujà al cotxe i la veié com se n'anava, amb tot cistell a cada mà, tota balandrant. Aquella Feliciàna! Dels que estimava molt a la cera mare! L'any passat havia disentit apurament les condicions, havia rebaixat els comptes, havia dit que ja estava causada d'ésser explotada pels demanants, entremig de protestes d'innocència. Tots els altres, que ho volen. Tot Pan el mateix, qui vol que li digui, jo?

Ara el noi estarà a la presó i els contraris devien manar i fer-se ferir els atranys i les vexacions. A tot arreu passava igual. La República havia passat a les mans dels que se'n consideraven enemis o es sentien prejudicats per les seves reformes. I els altres eren a la presó. Li havien altre vegada la memòria aquella matinada tràgica d'octubre; i tornà a sentir-se encoses de vergonya als galtes.

Seguí les visites i es trobà a prop de la Rambla que ^{tot just} ~~encara~~ eren les set. Tot hi havia comunicat l'imminent alliberament de Vila. Traversà amb esforç el corrent espès de paixants que apuntaven els darrers lluites de l'hora vesperal, els dependents que plegaven de les botigues, els empleats de banca que anaven a Badoer i a empaitar monedes en les estreles perfumades de la Rambla de les Flors.

A l'Atenere les fentülies ja es feien al pati, entorn del brollador minuscule; la palmera domèstica que posava una nota oriental en aquell interior barceloní, voltat de terrat i galeries. Els balcons de la Biblioteca estaven oberts i al darrere dels pupitres, abocats sota la claror dels temps verds, els intel·lectuals treballaven. Xavier s'anegué en un cill de vimel i s'extingué a identificar aquells perfils distants o les espalles cobades dels que, al pis de dalt, llegien o feien literatura. En coneixia molts, com aquell infaligible Mares, que devia estar acabant un nou llibre de versos, o una novel·la o una tra-

duciv del francès; com l'Estebans, barricat darrera una murala de llibres i revistes, remenant ofenses imaginàries o crítiques ineptes i perdut en la pompa mormòria dels seus ritmes. Li agradava veure de la vora aquells homes que escriuen articles i llibres que havia llegit i descobrir, en la manera d'a-golar la ploma o en els flets del front, la generació del treball i l'esforç de la creació intel·lectual.

A prop seu els vellots s'ordenaven en cercles i orals, segons les amistats i les preferències. Xavier era amic de tot horari i no tenia intimitat amb ningú. Estenyé unes quantes mans de nouvinguts i preguntà a un d'ells:

- No sabeu si veï algun verger en Portabella?

- Alguna vegada.

- És possible que el meu benemerit col·lega no sapiga encara que el nostre eximí company d'Areny i ex-empresonerat ~~regidor~~ conseller municipal s'ha retirat de la política amb tots els ets i uts?

Ja coneixia aquella ven. Era la de Martí Llop, que dirigia les ~~exibides~~ xafarderies a base de les quals r'alimentava la ferixa d'aprof seu. De feia uns quants mesos, Martí Llop explotava. Havia trobat en la desfeta dels polítics d'esquerda un combustible magnific per a una rancúnia que covava faia temps i el seu esperit incisiu es llançava a burkar els venjuts amb sarcasmes i crítiques severes. Xavier no valia gaires discussions amb el metge. L'altre metge. Es recordava ~~de~~ enemig de les seves intervencions en els temps llunyans de lles iniciacions polítiques. Com havia canviat Llop d'ensia d'aleshores! O potser no. Potser només era que cada ciutat havia desenvolupat els caràcters que dava en general, amb tots els defectes i les qualitats que aleshores no eren perceptibles. Passà revista als seus coneixuts d'aquell "Centre Universitari Nacionalista" del qual tants polítics havien sortit. ~~Mais~~ Masines, que n'havia estat president, s'havia fos en la gruix d'un sònic de regidor de Barcelona i havia estat escollit pel general Bonada l'any 1923. Ara només s'ocupava del seu despatx d'advocat mercantil i era una figura de ~~sega~~ terres rangle de la Lliga. Lluís Baldó s'entollava en una lluita constant a favor d'un partit que mai no seria popular i que aspirava a dominar els altres, als quals inspirava més desconfiança que atracció. Cluselles... Qui devia haver-se fet d'aquell Cluselles ~~o al de cafè~~

Si tanmateix que els havia iniciat en els misteris dels cafès de cambres? Deuria fer de farmacèutic en un poble de mala mort, i potser havia arribat a alcalde. Qui sap si s'havia fet del Enguine i ara s'entava a les bodegues de l'Uruguay com el fill de la Felicianeta? I aquell Martí Alop, brillant orador, que representava el catalanisme burgès i governamental, era era un ateneista mordax que no es barnejava en la política fer poder - ho criticar tot millor, en el seu llenguatge despectiu de cul de cafí intel·lectual.

- Home, retirar-se de la política! Qui volen que faci? Els diaris on escriuria estan suspesos, els amics del seu partit són tancats, no pot anar a l'Ajuntament a fer de regidor... Bé deu tenir dret a fer del seu ofici d'avocat.

- Es clar que sí. D'avocat i de marit d'una dona rica. Ai! perdonem. No em recordava que eren tan amics amb ell.

- Amics i parents, - aclarí, amb seqüedat. Forçada.

- Perdonem-me, caríssim col·lega. Això de carissim em recorda el compte que dice que ha presentat en Carbonell per l'operació que va fer al vell Banyeres, el banquer. Aquell s'que és un col·lega caríssim! En canvi: vos i jo només ampleguem els saldos. I així hi ha una pessa de rabit que la fàcie.

- Fa convé, fer reposar dels treballs de l'any passat, - comentà un altre dels presents.

- Allò va ésser una pessa de ximfleria. Almenys aquella vegada els culpables del contagi se l'han carregada.

- Hi ha molta gent que creu que no se l'han carregada fas gaire.

- Uii, uii! Es clar, vol dirien feves de mort i altres excessos. Com a Arbúcies. Ja ho sé. No direi que aquí no s'ho mereix; i no parlo fer fer cap dels nostres consocis, kerqui cento molt viu l'infelit ateneista, - Martí Alop digué això fent una inclinació ~~dels~~ cap i un somriure a Portabella que entrava al pati, - però en conjunt les coses han ~~estat~~ ^{estat} de la millor manera que podrien anar.

Juan s'havia assegut al costat de Xavier.

- Com va això? Ràs de nou?

- Si. Demà surt en llibertat Francesc Vila.

- Ja era hora! Quan vaig ~~separar~~ separar-me, en marxar del vaixell, li vaig dir que estava segur que no tardaria gaire a seguirme. Quan fa? Un mes i mig, em penso.

- No ho sap segur? Pensa de poca el temps, quan erts en llibertat, oi?

- I tant!

A llur costat seguia la conversa. El doctor Hlop dava la direcció, ferí un dels que intervenia amb més vehemència era un home de galtes bones i esblanquiides i cabell oliós, que era fill que ell mateix diria, ^{gross} propietari del Penedès.

- ... Us asseguro que al camp no hi regnara mai més la confiança. ^{Era} volent que creguin en un robassaire que l'any passat va robar ^{m'ho tot} després de molts anys d'entafar-ne en els combles, i que per l'acte em volia prendre la casa? I així, tot hom es troba amb casos iguals. L'inici avantatge dels d'acte ha estat que ha obert els ulls a molta gent, els ha ensenyat que amb aquesta gentessa no s'ha d'aner amb contemplacions. Que hi hagi república o hi hagi monarquia, això tant se val i no em ve d'agreï. El que vull jo, i em penso que tota la gent decent ha de voler-ho, és que l'amo sigui l'amo, que els tractes es compleixin i que el que no pagui i el pague al caner. Ah! i el lladre que sigui castigat. Si les coses ^{haguessin anot} així, d'altre manera em trobaríem tots.

- No creieu que tota aquesta gent que està agafada ^{en} faran alguna de cresta, si un dia poden sortir en llibertat? - pregunta Hlop.

- Que ho provin! jo us asseguro que aquesta vegada no ens trobarem pas amb les mans a la butxaca.

~~Jo~~ Portabella i aixecà si digni al seu amic:

- Portim!

- Anem-nos-en.

Saludaren en passar uns quants coneguts.

- No m'hi sé estar, sentint com riebraven aquella colla de viubles! - exclamà Joan.

- Taps què m'ha dit en Llop? Que tu t'havies retirat de la política. D'on deu haver-ho fet?

- Ja mi ho suposo. Del meu preciós germà o dels sogres, o de qualssevol altre d'aquests amirables que s'han intentat a redimir-me.

Baixaven en silenci l'escala. El caner de la Canuda ~~ja era~~^{era} mort, però els fanals de la Rambla ja lluïen entre mig dels arbres.

- Explica'm qui farà ara, - preguntà Toscada. - Està contenta Claudiina?

- Nom penso. Només faltaria que encara no viestigués! Son pesses hores i hores al despatx, estudiant assumptes que em faciliten els meus protectors i embrutint-me per dictámens i escrits pel jutjat. Mai no hauria dit que el meu ofici em feia tant de fàrtic.

- Potser t'hi acostumaràs. Tot es agafa el seu professional. A més a més, qui soldries fer una? No hi ha res vida política possible. Cal esperar que passi la represió, i ningú no sap com poden anar les coses. Es com ^{en} l'època de Primo de Rivera.

- Podria tornar a fer de periodista. Podria escriure llibres. Tinc una novel·la conservada fa anys; una centa que podria acabar-la i fer-ne una cosa bona. ~~Ara que~~ ^{Però} tot això no es guanya diners. I jo m'he proposat de guanyar-ne, tal com val la meva dona.

Les dues paraules tenien un accent amarg. Allò que feia era un sacrifici, prou que Xavier ho veia.

- Els sacrificis sempre tenen una recompensa, - murmurà.

- Uu! Això em penso que és una de tantes supersticions cristianes. Tu - com que encara creus, tens la sort de refugiar-te en aquelles idees consoladores. Tens tantes sorti, tu!

Havien arribat al Ford.

- Pages? T'acompanyarei allà on vulguis.

- Avui vaig a sopar a casa dels sogres. Claudiina ja hi serà. És una mica lluny, ja ho sabes, i un taxi o un vulgar cincuenta-i-vuit trens no hi durien.

- Vinga, no diguis basterres! Puja.

Voltaren la plaça de Catalunya i emprengueron el passeig de Gràcia.

- Has sentit qui deia aquell bonic? - preguntà Xavier.

- Qui vols dir? En ~~François~~ Freixinals? Es una bestia bruta. Noméj pensa en els seus rabassaires i en el peu del grau de vi.

- Es que justament aquella tarda he trobat una dona que té el fill agafat a l'Uruguai i que m'ha dit el mateix, però des de l'altre costat de la barricada. En fa molta angúnia què sigui aquest esperit de revirja, aquest odi de rics i pobres el que inspira la vida del nostre país.

- Són coses tristes, però humanes. Hi han moltes injustícies i de l'altre costat es fan excessos.

Joan estava una mica distret pensant en Claudiina. Però Xavier seguis exclamant-se:

- Quan em penso que a tot Catalunya hi ha aquella divisió a base de coses materialistes i sense cap ideal ni esgarrof tot. D'ensà d'aquell sis d'octubre sentiu que tot d'il·lusio i de creences que una trontollen i amenaçaven desfere's. Per exemple, em sembla que el catalanisme s'ha desviat del seu camí, que en lloc d'una doctrina constructiva, d'una forsa que surt de la terra i unió tots els nostres germans, ha estat una llavor de revolta i de violències i que ara la collita es presenta amb una abundant que fa fredat. Lentia la il·lusió de seguir uns ideals de pau i d'alliberació i ara em tembla que els resultats, són la guerra i l'esclavatge de l'odi. Hem perdut moltes coses. Però el que em penso que és més terrible és que molts hem perdut la fe.

- No. No m'ho crec. Aquests feus a ments, depiurments tots als tenim un dia o altre. Però la fe no es pot perdre, si està basada en un ideal superior. Es com l'amor... .

La Diagonal era una mica fosca, ^{molt} ampla, amb els rengles de palmeres i plàtans atapeits de fulles que attenuaven la claror dels faral·lons elèctrics. En ^{alguns} dels banys hi havia una parella que s'agafava les mans embadalida. Joan recordà aquell bany en el qual havia seguit, fent tant amics, amb Isobel, un ~~diumenge~~ matí assolellat de diumenge. Qui era? El paisatge ~~era~~ havia canviat tant! Les cases noves aquelles no entraven en el clíxi enyuguent del seu record. Segurament era

aqueell d'atans d'arribar a Muntanya. O potser era ~~el~~ aquell de mi menjó amb boina, de cabells desordenats, desmanegat per l'adolesència, que voltava amb els braços una molla de trenes d'un ros castany? O bé eren unes fantàsmes que només existien en el pensament?

Pel seu pensament conversaren a roder, en un cançonsel desesperat, les dones que havia conegut i que havia estimat. Veio els cabells vermellors de Gràcia, els ulls oxigenats de Mercè, el ros d'aigua de la cabellera de Clàudia, entre mig d'un esplet de caps vultus d'aigua d'atzabeja lluents, florits als nostres pel rossinyol dels ulls i el gest cunyal dels llavis.

- Es allò que havíem dit algunes vegades, - continuava Xavier, armatent a conduir el Ford i sense venre la cara de Joan, - el món benet farà uns incapaços per comprendre molts problemes i ens tindrà tot menys dels nostres esforços per millorar el món. Perquè, en el fons, no ens agrada gens desaparèixer la nostra comoditat. Això no puc dir-ho ni per tu ni per Francesc, ho recorre. Parlo per mi. Les bones intencions serveixen per impedir l'infern i fer bé per cosa meua. No és fer aquí que viuen els teus sogres?

- Díxo' mateix - contestà Portabella, arremat a les seves evocacions. - Es aquella reixa d'allò. No cal fer que entris. Que més hem de dir-nos?

- Si demà vol, aman a esperar en Vila quan surti de l'Uruguai.

- Esclar que si! A quina hora és?

- A les quatre sortiré de casa. On serà, al despàtch, o a casa teta?

- Al despàtch. ja estaré a punt. Té raó. Al matí hauré d'anivar-me a veure la meua mare. Avui m'ha telefonat en Jaume que està una nica emplocada. Afa, adieu i gràcies.

Saltà del cotxe i entrà en la mà de Xavier. S'allargà, alt i robust, cap a la torna que s'aireava, amb una ~~mal~~ extensió de pedra picada i ferros forjat, al capdavall del jardí.

Fornada posà el cotxe en marxa. Alguns moments pensava que no havia fet cap indicació a Joan sobre la visita de Mercè d'aquella ~~tarida~~. Els dubtes sobre la felicitat del seu amic es banejaven, fins a confondre's hi, amb els dubtes sobre la seua pròpia felicitat i sobre el anedota ésser felicis. O a creure's ho, perquè potser la felicitat no existia més en el pensament dels homes.

8.- Per trobar Déu

L'âme n'est sans doute que le plus beau désir de notre intelligence,
et Dieu n'est peut-être à son tour que le plus beau des désirs de notre âme.
Maeterlinck - La sagesse et la destinée.

- Aquesta època de Repùblica es posarà rot a l'senal del "Straperols". No en dubtis. Nosaltres amb el nostre modest sis d'octubre, els asturians amb llur setmana heroica, serem sempre davant de la història els anti-Straperols, els que ens hem oposat a la corrupció governamental, a la transformació del poder en una ruleta preparada per fer guanyar només els amics. Hem jugat amb sort, ve l'agui.

Baldó sonreia davant l'entrevista me de Portabella. Els discursos d'Azana, a dins i a fora del Parlament, les crisiis inacabables, el despitigi ~~tot~~ dels radicals i l'affebliment de la CEDA eren presents com a fets convinents d'aquesta reacció somiata contra les drotes que ocupaven el poder.

Ara es veien sortint. Tornaven a funcions comitès cerats com en temps ~~della~~ ~~sidad~~ Govern Berenguer. En un d'ells, que s'ocupava dels empresonats, Joan es trobà amb el seu antic conegut.

- Tu t'ho penses així, perquè et mines tots aquests episodis com una sensilla batalla electoral, encara que sigui enfora de les urnes. Jo ho considero d'una altra manera. Per mi, una revolució és una cosa que sempre està en marxa, i els fracassos com les victòries serveixen per engranjarla o per donar-li una experiència profitosa. Aquesta vegada varem perdre, no per perquè l'enemic fos gaire fort, sinó perquè les mans que dirigien el moviment eren febles: la demagogia els obligava. Ver qui ha fet els principals directius d'octubre: — Darrà fugint per la claveguera, — Largo Caballero amagant-se, vestit amb una bata blanca, i després negant que haguis fet part en res i carregant tot el mali als hereus d'Asturias. Llorente ^{deixia} ~~deixa~~ trobat que el seu exemple de la Setmana Tràgica, quan va deixar que fusellessin Ferrer i Guardia, ha fet escola. Varem perdre, també, perquè els anarquistes ens varen trair. Amb llur hostilitat cap al moviment popular és possible. Els músics de la FAI soin uns energumens, però en hi ha qui d'entendre fer forsa. Sense ells mai no podríem fer res.

Lluís Baldó deia aquelles coses amb un to sentencios. Hibava ~~Molta~~ molta gent que havia hagut de sufrir la cru

reunions on les quals el lleidatà desenvolupava la seva argumentació flexible i oportuniste deien que en el fons era un ambiciós, que tenia l'obresió del govern i que si un dia l'acorreguia faria bones evolucions com calgués.

- Riu-vos de Briand i de Clemenceau! - exclamava Baldó, que no el podia veure. - Aquest Baldó serà tota a èsser més conservador que en Cambó, si un dia el deixen manar.

Joan caminava al costat de l'advocat comunista. Havien sortit de la reunió mig marejats de tant discutir uns comptes que mai no sortien clars i un programme d'autunvi que uns delegats volien que fos exclusivament benèfic i d'altres primordialment polític. Els que defensaven aquella doctrina i temps no estaven d'acord, perquè per cada un d'ells la política a seguir era la de ell mateix sector, amb exclusió de les altres. Baldó volia que fos revolucionària, el delegat socialista es decantava per la fórmula social-democràtica i els delegats de les ~~masses~~^{que hi ha} faccions del nacionalisme radical volien un programme patriòtic amb matisos ~~sos~~ socials més o menys avangardistes. A cada reunió es produïa una escissió nova o una desautorització d'un delegat. Aquell vespre havia pujat el camí per avisar-los que no fessin tan torall, perquè des de Gaià de la plaça els vigilants i els policies ho contien tot.

- Ja ho saben, que ens reunim, - assenyala Baldó. - Tant-s'els en dona.

Havien sortit, de tota manera, amb precaucions d'aquell restaurant que tenia tres entrades diferents: tot de reservats ocupats habitualment per colles enrotllades d'amics o per parelles amigues de la discreció. Es dividien en petits grups de dos o tres i sortien a intervals, cada grup per una porta diferent, al carrer. Portabell i Baldó es trobaren al mig de la Rambla, que a aquella hora només estava poblada d'imatges de la fauna nocturna. Paraven dones que feien ^{com} balançejaven com un vaixell en alta mar, amb el roredor enorme penjat dels dits i una ~~com~~ estela de perfums ^{torbados i barats.} Entre els cabants dels voltants de la plaça del Teatre i el possiblement del Carrer Nou i de l'Arc del Teatre s'establia un roncall romànic. Feia fred, però això no era obstacle perquè els taxistes circulaven for a poc, a l'aguait del client noctàmbul, ni tanqués els venedors de diaris encara s'aguantessin fermes al davant de l'Orient desbordant de dolor; i de punx de cafè espais ^{de} (cessopons de fantasia). Els quioscs de diaris encara tenien ~~uns~~ clients que devoraven tots les primeres pàgines exposades. En un d'ells una nena em-

401 bolicade en unes pells grises excessives traçava un fullet de llibre que havia de pagar aquell senyor del costat, un foraster segurament. S'abastà del corredor de la Unió i entre les ombrues d'enfront del Liceu els xiots que volien conèixer a poc poca les conversacions trastabades del vici passaven revista amb meticulositat a les dones que voltavares els balcons ~~converses~~ ~~estafinades~~ i regatejaven amb tenacitat, emparant-se en l'heure tardana.

Passà un tramvia mig buit, ~~peut tantines~~ damunt els rails.

- Què fas? A peu o a cavall?

- Anem a peu. Després de tantes hores tancat i disentant cosa tan estípides tinc necessitat d'estriar les canes i abanquir-me una mica. Tens tard, tu?

Baldo rigué, menyspreatiu.

- Tard? Cada dia m'en vaig al llibre almenys a les quatre. No sabria pas colgar-me abans. I a mi a casa no m'hi espera ningú. Vinc a una clínica que ja estan curats d'espants i, si hi vaig tard o no hi vaig no hanen mai assia. T'he llevat cap a migdia sempre.

- De què vius, doncs?

- Que no saps qui és funcionari? Els teus conreligionaris varen tenir la bona pensada de fer-me encarregat d'un servei molt poc fatigós: ~~anar~~ ^{Fa poc vaig llegir} ser el revisor de l'impost municipal als teatres i cinemes. Aquesta feinata té dues avantatges: que tant si la faig com si no ningú no es queixa ni te n'adossa, i que en fermet d'amarrar de frenar a tots els espectacles. Aquesta societat burguesa, que sense paràsits no sabria viure!

- T'hi trobes bé, fent de paràsit?

- Ni bé ni malament. El partit ha creuat que d'aquesta manera podia ésser més útil que copiant escruples a Lleida; i jo m'hi conformo. Tant de paràsit era una feina com l'altra. Suposo que tu no tens pas la pretensió de creure't una altra cosa.

- Home! - protestà Joan. - Jo he treballat sempre d'una manera o altra.

- Si, allò que en diuen treball intel·lectual. Una altra forma del parasitisme. El que passa és que hi ha un respecte superstitiós per tots els paràsits. ^{Jo he vaig llegir} ~~que~~ ^{sembla} que les brisnigues en tenen tantes espècies. E que particularment en pareja uns, una mena de pugons, que se li anapen al cap, ben collocats, i van alimentant-se del seu treball de la forma que ^{tot} ~~que~~ aquella, que no cosa fas despendre-s'én ni tallar-los els aliments. Normalitz,

funcionaris o burgesos, polítics o intel·lectuals, també ens emporten els millors tall de la riquesa que produeix l'inici èsser que en crea de debò, que és el treballador. Fora de l'ober, creu-me, tots són paràsits.

- Qui caldrà, doncs? Suprimir-los, fer-los?

- No. sense paràsits l'ober no sabria viure. Allò que cal és que els paràsits tinguen consciència de la seva missió, que és estimular el cor que els mou, servir-lo amb els seus moviments i amb la seva intel·ligència. Els membres del partit comunista que manaven ~~a~~ a la U.R.S.S. eren uns paràsits així

- I ara?

- Qualsevol ho sap, el que són, ara!

- Diges una cosa. A Catalunya els comunistes ~~heu estat sempre~~ vualters. A Espanya no. No s'aprofitaran ara del prestigi del seu partit, després del fracàs d'Octubre o de les divisions socialistes, per imposar-se i estendre's aquí? Tens sap, la fórmula Front Popular, el tema de l'antifeixisme, tal com els explotava el Komintern i cobret Dimitrov.

- Fins ara les coses han anat així com tu dius. Ja veirem el que passarà demà. Nosaltres tenim uns feina de molts anys, uns sindicats addicte, uns operaris intel·ligents. Ja ho veurem!

Seguirien caminant en silenci Rambla amunt. Baldó tornà a parlar.

- Qui fas, ore, tu? Es veritat el que van dir-me, que et volies retirar de la política?

- Ja ho vens! - Joam fén una rialla. - T'envi torro a deixar en redor en aquestes discussions interminables! No. Va haver-hi una temporada, quan vaig sortir del vaixell, que volia deixar tota aquella vanitats i dedicar-me a fer allò que l'hom considera com un deure sagrat de l'home: gaudir arre la vida. Però aviat ni en vaig consar. No he nascut per a la vida d'avocat tal com l'entenem així; defensar plets i líquides heretages, ~~només~~ banejar-ne sempre en qüestions d'interès, mai en qüestions humanes. Ni actuarem mai torro a fer de periodista, fins i tot avar a revisar imports municipals als teatres!

- Tu rai! Eres ric i t'has casat amb una dona ~~milionària~~. Pots fer el que vulguis. Tu me grans ora, podes triar, heu que saber que no depens de la tua ni del seu enemic per viure!

Tingué a la punta de la llengua una negació violenta. De qui serviria? No era fus amb Baldó que

havia de dissolir els seus problemes conjugals. Pero amb qui podia expandir-se? ~~Morta la seva mare~~ havia mort, com havia viscut, satisfeita de deixar dos fills, ben notables cada un en el seu ram i que sabrien perpetuar el nom dels Portabella, sagrat bengò al seu marit l'havia enlairat als cims de la prosperitat. Gens ammirava d'abandonar aquella vida tan pròdiga en migranyer com en preocupacions, sentien que pensés amb il·lusió ^{i tot} en el nimfó del Cementiri de Sant Genís; en el qual, des de feia ouze anys, l'esperava el difunt. Fins al moment que la hi va deixar, ~~en~~ ^{voltat} una esfera de ventalls negres: de carles d'hortelàs (~~no va adonar-se Juan~~) que, malgrat tot, aquella dona insignificant li ~~feia companyia~~ havia fet contacte i que sense ella es sentia desemparat, ofe com mai s'havia sentit després de la mort del seu marit Portabella. Si Claudiina hagués estat més sensible a les vibracions sentimentals de les persones que la voltaven, hauria sabut aprofitar aquell moment per ocupar sense gens d'embors la plaça vacant de la mare i fer-se els pels camins de la tendresa aquell l'home que només ho era per la tenàt del seu amor. Però Claudiina no sabia ésser maternal, com no sabia ésser vencedora. Del seu esperit fluïa ~~una deu insaburada~~ unicamente l'aigua sense gust ni olor de l'acidera d'una avidesa mesquinà ~~consciente~~ ^{total} de porció social, de riqueses, una avidesa que no tenia ni els horitzons ni la grandesa del'ambició, sinó la pueril volun-
^{temps} ^{sempre antigues} ~~de superar~~ ^{(des) considerables} de les Dames Negres, de seguir enent per elles la reina aragont que les dominava per la bellesa i fer la fortuna.

Morta la senyora Portabella, qui li quedava? Pensà en els amics que des de la infantesa l'havia acudit a considerar com a germans: i dels quals podia esperar i exigir més coes que d'un germà. Tant ~~Xosé~~ Forcada com Vila estaven ara anestèsics en la cale segona del matrimoni. No seria fer aquella carne que estava voltada de bregols i sabia tots els ressorts que regulaven la vida del seu home, ni la seva cunyada, aquella Laura que havia trobat allapartavall dels seus trenta ^{quatre} ~~trenta~~ anys d'espera renigada el port segur del matrimoni carament amb Francesc: i s'hi havia llançat a ulls claus, transportada de felicitat, trement de passió, reinguda a ofegar-se en el cabussí en aquella mar desproveuda de l'amor, no serien pas ni la una ni l'altra d'aquelles nullers que plantejarien als marits els dilemes que Claudiina es compliria darrerament a ^{per} posar-li. No, fer a aquells quatre éssers, elligats encara per tot

de nous invisibles d'afecte i de parentiu familiar i espiritual; el matrimoni era un final i començament d'etapa sense sorpreses desagradables, ni problemes insolubles. Anar-ho altre vegada a tormentar-ho amb ~~les seves preocupacions~~ ~~els seus problemes~~ era d'un egoisme inutil.

Seguien caminant. Baldó havia tombat pel caner de Pedai i Pintabella anava seguint mig d'esma. Tant se valia que aquell camí l'allunyés de casa seva. Ara arribava a tèrmin el moment d'introduir-se entre els llengols al costat d'aquell èsser magnific i distant que duia el seu mateix nom. De vegades tenia la sensació que la frescor del ~~feli~~^{lli} ~~era~~ ~~que~~ la glacial desolació d'un sepulcre, en el qual cada nit anava quedant enterrat una mica del seu amor. De sobte va plantjar al seu acompanyant una ~~que~~ pregunta estranya:

- En volta, tu creus en Déu? No em contagi, ara com a dirigent d'un partit de classe ni com a propagandista de la dialèctica marxista. No et parlo com ~~un capellà~~, sinó com un home que està molt lleny de les ~~creences~~ ~~dostances~~ de la seva infantesa. Tu creus en Déu?

Baldó feu una rialleta i llenyà la punta de la cigarette que tenia als dits.

- Tu m'unes preguntes de fer, a les tres de la matinada, i amb aquesta fresca quefa! Dijo at consternat com es feia molt sorint, fer una altra pregunta: i tu, que hi creus?

- Ja veig que m'has entès. Tant-se-val que parti jo com tu. Si t'ho preguntava a tu era més aviat per veure si la teta resposta podia il·luminar-me dins més. Perquè ara em trobo així: el Déu que coneix, el Déu amb el triàngle il·luminós per corona i el Déu crucificat i el Déu dels altars i els talers, que m'havien ensenyat a temer i estimar ~~per~~^{molts} Fangs ~~so~~ m'ha anat fent tota a tot fins a elaborar-me totalment. Em penso que era a dalt de l'Uruguai que m'en vaig abonar ~~completa~~ plenament. Si, ahores vaig veure que Déu s'havia mort dintre meu i no vaig trobar ni el seu cadàver.

- Encara fa de temps que jo vaig adonar-me que Déu no tovia ni cadàver!

- Però és que ara ~~comprenc~~ que aquesta mort m'ha deixat desemparat, amb un buit estrany i de vegades sento que aquest buit interior em fa mal com diu que fa mal als que han estat amputats d'un braç o d'una cama al membre que ja no tenen. Déu em fa mal a dintre i sovint sento impulsos com els dels il·luminats que es llançaven a la recerca de la veritat o de la saviesa totals. Voldria anar a la

recurs de Déu. o de la raó de viure, o de l'enigma de tot et que ens volta, o de la clau que explica els misteris sofièntics a les nostres joies. Un Déu que signi diferent del que hi ha als altars o als tabernacles ferí que fer mi signi més digne d'ocupar aquell lloc. Un Déu que no signi venjança ni magnanimitat, fer que en la seva justícia i en la seva perfecció (trobat ja) el premi i el castig dels teus actes. No em deus entendre, és clar. Si mi jo mateix mi entenc!

aquests dubtós,

- Potser si que t'entenc. També els he tingut, fa molt temps, quan era al marxisme entre militants inseparables; molts plans de males intencions, o bé quan a Lleida em veia reflexionar sense remei en l'idealisme de les escriptures i els recursos. Simplificant molt el problema, et diria que he trobat la meva solució en el partit i en les seves doctrines. Jo ja ho tinc resolt. Per mi Déu és l'espiritu humà que evoluciona d'una manera col·lectiva, valent-se de les individualitats com el nostre cos es val de les cel·lules diferents i dels òrgans i dels reflexos, però supeditant-ho tot a aquella marxa cap endavant que no ha d'aturar-se mai. Per canviar aquell avany sense fites va semblar-me que la millor manera era destruir tots els obstacles que ^(hi) oposaven de feia segles. Destruir la societat burguesa, destruir l'egoisme individual, destruir les botàniques de les terres, i més. De cop, vaig trobar Déu, una religió i una ecclésia. Ja veus quina felicitat, el comunisme! A un altre no si presentaria el partit i els seus ideals amb aquell llenguatge mistic, perquè i infantaria. A tu et són diferents. Per què no vens amb nosaltres?

com prendria per exemple.)

- No puc. El meu Déu no es encara aquell ~~que~~ que tu has trobat. No em veig amb cor de substituir el Pare Etern per Karl Marx i Jeneserit per Lenin. Si, Déu ha d'ésser una concepció sublimada de tota la humanitat; hi ha d'haver una unitat de l'espiritu universal que ajunti tots els èssers humans, a desgrat de llur ignorància, o de llur cruetat o de llur misèria. Però no he trobat ~~que~~ aquell Déu hagi d'ésser carit amb la revolució permanent o amb la collectivització de les banques i les indústries, ni tan sols amb la dictadura del proletariat.

- No és gens estrany. Al capdavall tu et, un burges. No sabes el que es treballar i el que es patir. Les palmeres de la plaça universitat es mouen amb una remor de veles agitades per la brisa marina. En un dels gravats del muro de l'entrada del metro, assaltit a la parell, dormia-hi havia una forma confusa que devia ésser un home que dormia. Baldó l'anegà:

- ~~A~~ Veu? Aquests homes que no tenen sorte, els familiars que no poden menjar, els altres sense feina i els infants sense pare tenen per a nosaltres dos un llenguatge diferent. Per tu no meus són uns importants individuals que poden ésser ~~els~~ atesos amb un acte de generositat material. Per mi son denunciacions eloquents de la necessitat de ~~f~~ canviar les normes de vida que permeten que aquells casos produeixin.

- Que sap tu del que jo penso en aquells casos? Qui sabrà tu si no és el que es patir? Es comoda de classificar la gent en burgesos i proletaris, i d'atribuir als primers tots els defectes i als altres les virtuts més heroiques. Es molt fàcil de dir que els burgesos no coneixen el dolor ni el treball. Potser coneixen d'altres inquietuds que no presentaven mai a l'infant dels homes que treballen sota el règim capitalista. Tots els grans reformadors, tots els revolucionaris, eren burgesos. Tu mateix ho et.

- Per defensar la burguesia ^{ara} (t'has allunyat de Déu, - bromejà Baldó).

- Pots ser. Totes les idees que em volten (dins el cercle d'aquests dies) em penso que m'hi deuen auctor, al contrari. ~~Tots~~ Qui sap si amb força marrades, però el cas si arribar a aclarir els dublets que s'hi presenten. Em trobo als trenta tres anys amb uns fracassos que redueixen a zeros els èxits que m'havia il·lusionat d'aconseguir. Tots els ideals estan inseguits. Haig de revisar-los un per un, tornar-los a fer cada un al lloc que li escau. ~~Frontó que fa possidir aquest conjunt~~ ~~de Déu~~ / ~~que hi ha d'idees~~ / comprenes que només la idea de Déu, d'un Déu perfecte i just, pot donar un sentit a aquest conjunt d'ideals desaparellats.

- ~~Una religió~~ Déu vol dir una religió, i una religió vol dir una església. Pensa en el que he dit.

- Vols dir que entre Roma i Moscou no hi ha cap taltra rotida? En tot cas vull buscar-lo jo mateix. Baldó arribava a cara seva.

- Xic, moltes gràcies de la companyia. En sap genc no havesté hogut oferir un Déu més pràctic que el que tens a la meva disposició, però ja veus la bona voluntat. Ja ens deurem veure un dia d'equips. Té natió: què fa en Vilà? Torna a dirigir les Construccions Metal·lúrgiques?

- I ha canat. No ho sabies? Amb la germana de Xavier Forcada, aquell xicot que estudiava ~~la~~

estge medieus i que temps anava amb Vila i amb mi. T'en recodes? Diu que la determinà i el proué li van fer perdre la gerència de la societat, però hi segueix treballant com a enginyer cap. En fessó que ell si que està desenganyat de debò de la política.

- Com tot hom! Espera que vingui una ocasió favorable! I mostrià pugnació, en passà. Aquest ceutor Chapapiceta també està predispósit al fracàs; i aleshores es presentarà el moment de les exequies. Ja ho veus! Bo, vie. Bona nit. A revore!

La porta es tanca ~~dansera~~ cere. Portabellà quedà uns segons detingut en mig de la voravie. Aquella hora la Gran Via era deserta, només il·luminada pels panells i per algun bar escadener que ja posava les cadires damunt la taula. Havia arribat l' hora de tornar a casa. Allà, a dues passes, hi havia aquella escale on la sevra Gertudis l'acollia un temps amb el ~~sonriure~~ melò i on trobava en el cos envolt de brancs una joia sense complicacions. Sospirà. Pobla Mercè! Feia més o que no la veia, tanquè tenia que una lòpasa amb ella fugir; acabar de trencar el lligam cada vegada més feble que el retenia a Claudiina. I ho mereixia ella? Recordà les confidències que li havia fet Vila i els escrits que un dia tinguer Xavier per insinuar-li que potser havia estat cruel amb ella. ~~Tot~~ Tot d'una el colpi una idea maligna: quina necessitat tenia de fugir-ne? Per què no s'acuvia per desvetllar la gelosia de Claudiina? Només hi havia un perill: que l'experiència ~~acabari de demostrar~~ ^{confirmés} la indiferència de la seva dona; i que la duplicitat del joc acabej de vessar Mercè. Demà mateix la telefonaria. El record dels ulls blancs de la noia i de les seves carnes afuades li duguerí una bravada de derig. Demà ~~telefonaria~~ ^{trencaria} a l'Ajuntament per dir-li que tenia ganes de veure-la. La darrera vegada que hi havia parlat havia estat pocs dies després d'haver estat ~~allí~~ allí. Mercè va dir-li:

- Mi has fet molt de mal, però jo sé que no en tens la culpa, bategi tu no pots fer-hi res. Recordà't, però, que sempre seré la teva amiga. Potser encara em necessitaràs un dia!

No sabrà si aquell dia havia assibat o no. Mentre el taxi que havia hanat per atrair el diuin a casa, ~~s'abandonà~~ perquè i adonava de rebte del bed i tenia ganes de ~~trobar-se~~ al llit ficar-se al llit,

repassava les incidències recents de la seva vida conjugal. Els ~~mesos~~^{primers} que es plegà a les exigències de Claudi na i va ~~dedicar-se de fulla~~^{abans} tota la fúria al seu bufet d'advocat, deixant totes les altres activitats, havia semblat que la seva dona el considerés més, l'admirés d'altre manera que com el bell marxó que sempre l'havia interessada d'una manera estranya, més per la vanitat que pel cor ni pels amfits. Tra com si conovesse ~~en amor~~ d'ell. Aviat s'en desillusionà. El materialisme era massa profund, perquè baixés recordar ~~per~~ un simple acte de voluntat de Claudiina. I Claudiina en tenia tan poca, de voluntat! El reflexe de Juan havia influït clarament les seves resolucions ~~durant~~ durant el primer any de llur matrimoni, però després havia tornat a la influència dels seus hares, a totes les influències externes que li donaven un semblant de personalitat. Més enllà de la indiferència, de la ferma mental, de la mena de sensibilitat, d'aquesta hi havia el bruit total. El misteri no existia, ~~i aquella desoberta fermeza~~ ^{Era la única recompensa a l'esforç d'haver} ~~que havia~~ ^{conquerit} tot el laberint, seguint el fil d'Ariadna d'aquell amor que ara convegava a endevenir exigent, perquè li havien estat ~~exigits~~ ^{demands} uns sacrificis excessius.

- Aquí mateix! Quan és?

- Dues trenta.

Tornava a eixir a casa seva. En entrar al pis sentí la manxa de caliu que altres regava aquella fredor estranya. La calefacció i les catifes i els cortinatges apesos allunyaven, tanmateix, el fred del caner. ~~Però la manxa de caliu en aquella~~ ^{només} la llar que havia consumit visiblement el foc que ell hi havia dut i havia devorat inviliment tota la llenya que s'havia esforçat de deixar cremar en aquell matrimoni sense fills; sense tendresa.

Claudiina dormia. Els cabells eren rosos i s'escampaven pel coixí sense perdre lluissades suaves que reflectaven la llum i la claror del llum del capsat. El perfil era aquelle matinera limia puríssima que tantes vegades havia admirat. ^{Vermell} Del llavis entreoberts sortia una respiració sense rotacions, línia com la d'un infant. Juan la contemplà, forma fràgil i meravellosa que seria cosa rara que no existís invisible en la roba que la cobria. L'havia contemplada tantes vegades

mentres dormia, per venre si podia descobrir aquell secret que era la via Trobat que era una simple bona bolla d'aire pintada de colors de vanitat o d'amor propi! D'avant la fallida del seu amor sentí més punyent la necessitat de trobar aquell ideal superior que cobrívia totes les nafres del cor i dormiria una nova virginitat a tots els vells símbols. D'en només podia compensar-lo de la dona.

La claror feu obrir els ulls a Clàudia. Veié el seu maill diut al seu davant.

- Ara arribes? - Fets un enys per venre el rellotge del cel del llit. - Quines hores!

- Si, la reunió ha estat llarga.

No sentia cap denig d'excusar-se, com abans, amb explicacions detallades i protestes d'afecte. Joan havia decidit de tornar als seus professors i parents, el seu germà i el seu sogre, tots els amants que li havien encarregat; i va anunciar a Clàudia que d'ençà d'aleshores faria la mateixa vida que abans, sense renunciar al periodisme ni a la literatura ni a la política com ella volia. Va comprendre que s'havien trenat les hostilitats en un episodi que podia ésser decisió de la seua vida conjugal. Les conseqüències serien des que possin. Però no volia sacrificar el seu esperit a aquella estúpida torcederia de la seua dona. La mort de la seua mare havia deixat a Joan prou diners per permetre's de renunciar a l'honor de "quangar-se la vida". I hi va renunciar de cop.

- Aquesta política, que t'en donarà de disgustos! Com si no n'aguessis tingut prou avui els quatre mesos i mig d'Uruguai! Ara si un dia et passa alguna altra cosa et trobare's ben sol, perquè ningú no valdrà ajudar-te.

- Ni tu? - pregunta Joan.

- Ni jo, - reforçà la veritat d'ací del coixí, portera de riu. - ja t'ho vaig dir. Però tu no fas cap cas de mi. I tant que dius que vi arribes! Un dia t'ho trobaràs i et sabràs que de no haver-me fet escutat quan hi eres a temps!

- T'ueis una amenaça, això?

- Prent'ho com vulguis! Res del que diu jo no t'interessa, de manera que tampoc no val la pena que en facis cas.

Com era possible que aquells llavis arquejats i aquells ulls negres poguessin aparellar-se amb les parades agres i les mirades d'odi? Era millor callar i deixar que ell s'en tornés a equilibrar aquelles facions i a revestir-les de la seva noble bellesa. En ficar-se al llit va sentir novament el hedor glaciat dels llevats.

L'endemà, des del despert, lliure de l'ombra fixuga que projectaven al condament els plecs complicats amb els quals pensaven afavorir-lo els seus parents, Joan Portabella tornaria sentir-se l'home optimista de sempre. Traqueï d'un calaix una sèrie de rosets en els quals heballava ferí menys i que en un dels botí poètic del ~~la cosa passé~~ seu empesorament. N'acabà un amb el vers que convenia, maldic intúitivament per canviar els ~~a~~ primer terçel d'un altre. Repetia en un altre les rimes per sorpresar-ne la sonoritat. Li agradava molt tot una evocació de Montjuïc vista des del vaixell

Tors en la pedra nua com Adam en el lang.

Arrufà les celles en descobrir les ~~obligacions~~ al liberacions. Calia reter aquell vers, també. Després va haver de redactar un article sobre aquell problema de les injustícies socials que havien evocat amb Baldu el dia abans: La floma rodolava en períodes fàcils quant l'interroní una visita. Era una família que tenia encara un noi detingut a la Model pels fets d'obturació de l'ony banal i que anaven a veure'l per demanar-li consell sobre el procediment que calia seguir per apel·lar de la sentència que l'havia condemnat. Va endinsar-se amb la mateixa satisfacció en aquella consulta, i va anar a acomiadar fins a la porta els seus visitants.

Arabà l'article i el va rellegir. Déu hi era present? Joan ho veia clar, o creia veure-ho ben clar, almenys. Com podia parlar-se de la humanitat i del dolor i de la justícia mercindint de Déu? La gent havien abandonat aquest mot com un concepte buit i sense cap valor, perquè

410
el Déu que coneixien havia de ser oblidat les seves promeses i es compliria al temple amb els màxants, enllot d'expulsar-los.

D'en havia d'ésser amor. Clàudia, incapaz d'amor era per forsa, el seu Llore ho comprovava amb facilitat, una falsa devota, que no necessitava fer res aguda presència que tot ho illuminava. Recordà com resava Isabel, en aquells matins gloriosos de diumenge que inauguraven els seus amors d'adolescent. Els ulls blaus d'Isabel, molt envaitos en l'ombra del record, es ^(al capdium moment) transparençaven els de Merce, llampidejants de voluptat i de malícia.

Qui faria? Allargà la mà al telèfon i vaillà. Veié una altra vegada la carna de la tempesta Gertrudis i un cos retinet i àgil que es ~~caugulava~~ s'extremia de plac sortà la clau rogena del llum. Veié el rostre de la noia molt apropi en quan li donia la signatura i els signes molt però evidents que li feien la bruseta ~~fosa~~ transparent i els braços nus i blancs i la nuca que reclamava el bes o el coltell, ajupida humilment davant la màquina d'escriure. Una barreja de companyó i de desig l'anvai. Va marcar el número de l'Ajuntament. Al cap d'una setmana centi la van coneguda que contentava.

- Merce! Poc Joan. Qui fas? jo també t'enviova, i per això et telefono.

A l'altre cap del fil la veu es feia més segura, triomfava. Encara hi era a temps. Però anava decidid a no recular.

- Qui fas aquella tarda? Tens oficines també? Podries fer feta, trobo. Mira, si vols venir, podem anar al cinema o a berenar, com tu vulgis. Qui? Deixa estar, et quedaran els altres. No t'he dit que tinc moltes ganes de veure't, que t'envio? En que quedem, doncs? Vols que et vingui a buscar o vols que ens trobem en alguna banda? Està bé, et vindrà a recollir a casa a les quatre. Si tens cafè en pañell, és clar. Fins a la tarda.

A les quatre bucava a la porta del piset del caner de Vilamari. La mateixa Merce va obrir.

lo, la veï més prima, portar una mica envelldida, però amb els ulls iluminats de joc i el llavis temblorós.

- Ivan!

La va prendre en els braços. Era llengua que era, i que profunds eren els seus ulls!

9. - Tres dimmenges.

Mirà avall, avall, en un por� sense fons tapissat de lletres ~~sens coherència~~ ^{incoherents} i de xifres misterioses. No estava ~~pas~~ ressentit ni sentia la tempesta de batoparda final. Tenia la seguretat que abans que es produís la catàstrofe intervirària un miracle: qualsevolia a pujar contra totes les lleis ~~físiques~~ de la física o que es quedaria suspès a mig aire, flotant en un gran repos. Achicà els ulls, tanmateix, en sentir proxima la humitat de la terra.

La batoparda fou violenta. Ivan tornà a obrir els ulls veié la claror que entrava pel ~~batiment~~ ^{boquig}, un raig de sol que pintava d'or pàllid milions de corpúscles brillants per haver estat revelats en llur dansa ~~absolut~~ a la mirada dels humans. Recoreguí, després d'una decina de segon d'infors, el llum de cristall de Venècia i els grans miralls de l'armari i les peònies blaves del paper de la paret. Sobretot podia anovar-se en una realitat molt pròxima, que era aquell miracle que el seu subconscient esperava en la inextricable caiguda: que arribaria amb la boca i els ulls de Carme, dieta al seu costat amb la seva batà blava de seda i els cabells embrillats.

A la cambra del costat una remor de cits i farandes sense sentit: petits sanglots de satisfacció revelava una altra realitat miraculosa: aquells dos ninys i aquella noia que dins la fragilitat de llur infantesa ja donaven testimoni de ^{de} acusacions l'aliatge perfecte de l'equilibri dels Forcada i la tendre fantasia dels Anna. Refugià d'endinsar-se en l'examen de les condicions físiques i morals que l'heretge l'hereditat estaria parada en els moments, ex-

aqueell gent d'atenció abstraeta que devagades tenia Laura, com en la prodigalitat del boixista Arnau, que reapareix un dia) Xavienc (en el petit Jordi que ara cantava per ell sol una melodia amb paroles de la seva invençió; en la niofia de l'oncle Jaume Fuster com en la fe cristiana sense exèrcit ni complicacions de la compra Forcade, que potser s'ajuntarien com un pardell excessiu davant ^{aquell} Manuel, que ara contemplava abans les cortines que el sol travessava com l'aigua en un garbell; en la seva pròpia timidesa amb els mots i el caminar precipitat de la mare de Carme, que ja veia ~~apuntat~~ unita en una combinació inedita en aquell petit èsser que an meditava la realitat suprema de l'alletament recent i del que, d'una manera inexorable, tornaria a venir. I només esvolta els mots que deia la seva dona, que li dava l'eix de les realitats més propíximes:

- Encensava que no et despertaries, avui! ^{et recordes} ~~Ja tots~~ que has d'anar a votar aquell matí?

Xavier s'incorporà en el llit i allargà els braços cap a la seva dona.

- Bon dia.

El bes matinal era dolç com tots els altres, però amb un punt d'aridesa que el feia encara més rabiós. El cos de Carme era fresc, oboris de sabó i d'aigua de colònia, més fàcil que la seda que el cobria.

- Te n'ao. Avui és diumenge i hi han eleccions. Tu també has d'anar a votar, recorde t'om.

Un quinzeall de reptes i plors els interrompe. Carme s'escapà per posar tau en la llorada. Mentre tant Xavier es lliurà a les manipulacions autunmades de la seva toilette matinal, que tenien tots un ordre i uns ritmes invariables. ~~que~~ El diumenge, però, i allargaven imprescindiblement, fer marçar la voluntat d'aprofitar-ne dels ocis de la festa.

Quan sortien de casa, amb els infants confiats a la cura mai prou perfecta de la mainadera, marit i muller havien arribat a un acord perfecte amb relació a l'acte que anaven a realitzar. Carme s'havia confeccionat una candidatura pròpia, després de consultes profundes sobre la història i la moralitat dels candidats. Havia trobat una fórmula que li semblava el resum de la prudència política:

- Ni comunistes, ni radicals ni monàrquics de cap color.

El seu marit s'havia limitat a escollir algun nom de la llista, sense substituir-lo. Les parts de les cases empatitaven els ciutadans amb llurs cruts multicolors: Companys vertit de pudentari, el cabell ros;

el vot de més que només podia dir, des de les profunditats del passat, una sola paraula: Catalans!; les caricatures i les afirmancions asturianes, que colpien els indiferents i encerien els convencuts.

Hagueren de fer una ~~expansió~~ votar. En aquell barri el poble s'esperava pacientment, sense comentaris ni averangs, que li arribés el torn. Alguns parets de família ja duien penjat de la ma el basset circular que traria ~~recollida~~ el tortell dominical. Moltes, de les dones anaven amb ~~mantellina~~ el vel d'el llibre de missa, fer combinar els preceptos de la religió amb els de la ciutadania.

- Hi han tants priors, poblets! - sentí que exclamava una senyora de mitja edat, que dins a la me, agafat ben fort, el paperet blanc del vot.

~~Els emprenents~~
~~Els farracs~~ eren punts a la límita. Els decidien el sentiment i trencaven les disciplines. Xavier en tingué la certitud intima. Com també comprenia que per ell, com per tants altres protagonistes de la nit inollidable d'astúria, vençuts abans de combatir, guanyar aquella batalla de les urnes era com renviar-se de la desfeta rofeta; enborrar-ne l'afond i les conseqüències.

- Vota? ~~so recol, la pura d'una manipulació misteriosa que li manatgea el braç~~

- Vota. ~~Televisió al 100% Catalunya - o hui a la tarda?~~ - crida una veu entre la multitud.

La caixa de vidre era plena dels ~~paperets~~ petits plets, blancs. Aquesta vegada només ~~dos tros de paper~~ podrien decantar en el ~~paperet~~. El pais s'havia dividit en dos grans blocs: els del vencedors del 6 d'octubre i el dels que aquella nit foren vençuts.

Els ritus immutables del diumenge s'~~endugueren~~ ~~s'endesaren~~ en llur engranatge la parrella. La missa tardana, el dinar, amb tota la mainada, a casa dels parets de carne, adhuc una segona sessió de cinema al Fantasio, ~~aprofitant d'un interval repetitiu sense involuntàriament els episodis d'aquells primers~~ decennatge d'eccions que li havia permès d'expressar la seua voluntat en ~~les quals~~ Xavier havia perfectament participat, faia gairebé cinc anys.

Només que aquesta vegada anà sense carne a saber els resultats, en una Rambla altre vegada atapeïda de gent i d'excitació. Només, també, que aquesta vegada el seu vot havia pesat, havia estat un d'aquells

miles i milles que querien com una plaça i ~~de~~ havien d'obrir les portes de les fons i convertir el record de la derrota en episodi gloriós de la història. Davant de les pisanies triomfals la multitud exultava.

L'escala d'aquella casa barroca s'enfront de la Virreina era un corrent continua de gent que no s'acostumava amb les dades de les pisanes; i volia saber més detalls de la victòria. Mirà ~~el~~ esquiplat ^{que hi ha per} veure si hi trobava Joan o Francesc, que havien intervingut en la preparació de les eleccions. - El meu cosí i el meu cunyat, ^{que} tenia, i es sentí una altra vegada satisfet que el destí hagués lligat les existències de tots tres amb altres llaços que els de l'amistat. Un cop a dalt del pis va renunciar-hi. Una massa impermeable l'omplia, convertava en ver alta des xifres que li havia a les pisanes i retolos de l'escenari, aplaudia a cada nova data. Era impossible passar cap a les oficines, separades de l'allau del públic.

- On són els venedors de la diada? - pensà Torcada. La diferència entre aquella victòria electoral ^{que} el 1931 va colpir-lo. Moncavera també els discursos, les ahosades, els cants i els virgues. Semblava que en el pensament d'aquell poble que tornava a constatar la ~~presa~~ ^{de la seu voluntat} ~~i el seu rodat hi hagués~~ una mica de recel, la fur d'una manipulació misteriosa que li escamotegés el triomf.

- Ja he telegrafiat a Cartagena i a Puerto de Santa Maria? - cridà una veu entre la multitud.

El pensament de la massa cercava també els ~~sus~~ venedors i els trobava, naturalment, en els homes que sovien, en els empesorats, en el ^(membre del) govern de la Generalitat que era estaven rellisos en presidiis il·luminats d'Espanya.

Es trobà altra vegada al carrer, voltat de grups que donaven detalls de la jornada. L'aire fresc de la nit tenia, malgrat estar tanques les parades de les floristes, un ^{també} perfume suau de flors barrejat amb un punt de salabror de la mar. A mig ferder, la primavera barcelonina ^{també} triomfava.

* * *

Anava per un carrer ple de trànsit, en el qual el silenci regnava sobiranament. Per què es comunicava amb gent o amb grans moviments de la boca, tota aquella gent? Per què des klaxons dels

automòbils resonaven en el seu cervell sense haver pel canal de l'orella? Mentre es llançava per la calçada, atent als vehicle que sortien per tots costats, preocupat per l'hora tardana que marcava aquell rellotge enganxat al fanal, ~~que~~^{el} silenci insolit dels carrers el colpi com una cosa inexplicable.

A no ser que, per un miracle fantàstic, el temps hagué revut de set o vuit anys i tornésim a trobar-nos en l'època del cinema mut. El pensament li va fer gràcia. Però no pogué entretener-s'i, perquè les agulles del rellotge semblava que endevinessin la seva pressa i que saltessin els minuts de dos en dos. Les set meus un minut. I a les set havia d'estar allà, sens falta. Esquivà, d'una correguda, un Rolls gris enorme amb el capot niquelat de munt del qual una nedadora anava un cabusó que mai no aniria a realitzar. Ara no podia identificar aquell caner. Regent Street,

Sebastopol
el Boulevard del ~~Hôtel de la Madeline~~, la calle de Alcalà o simplement aquell tres de la Via Laietana

on sempre s'entatava s'enmugava el corrent de cotxes que i camions que anaven i venien del port i de les estacions? Va festejar el cap per esquivar aquestes ~~des~~ abundes distractoions. Es clar que sabia on

era. Què n'havia de fer, la memòria, del que el ~~qui~~ ^{recordava} pron bé? Ara el rellotge ja marcava les set i entre la corrra dels automòbils els camions no hi havia ni una claviana per travessar d'una vegada fins a la vorera. Hagué passat al costat de l'agent, en el moment que els ~~s'han~~ fanals s'encenien

de ~~clar~~ que amba! A les set en punt l'esperaven. Era curiós que tampoc no hagué recordar-se qui era

que l'esperava i on era la cít. Traversar, cobetot! A la vorera, que ara ja crevia molt màxima, figura

i enorme com un gran moll fet ferats trespassants, podria pensar en tot i adiarir aquells misteris inquietants. Tornà a soner, a peu de les rodes d'un gran Cadillac il·luminat, negre i lluent

com els cavalls de la Guàrdia Civil. Només un salt i ja era a dalt de la vorera. Les canyes, tot

d'una, se li tornaren de serradunes, els muscles es fongueren, l'empenyà fallí com un resot man-

tivant que es trenca. Mentre perdia l'equilibri i queia avançada, pensà que era llàstima que

no hagué pogut aconseguir la vorera on l'esperava la solució de tants enigmes. El cop fou violent,

i tot el seu cos va tornar.

Ara es troava en un llit tou i ~~calent~~^{calent}: sentia una respiració imperceptible al costat. Aviat a aquell carrer poblat d'ences silenciosos, ~~el~~^{aque} bleix finíssim arribava amb tota claredat a les seves orelles. Uns ulls negres li miraven intensament. Laura li diqué:

- Ara vols a despertar-te. Si a les set has de sortir, ja cal que t'espavilis.

- Te n'ao! Quina hora és?

- Un quart.

Besà la seva muller i saltà del llit per precipitar-se a la cambra de bany. Laura assabordi ~~encom~~ una estona la febleza del llit immens que li era abandonat. El seu cos havia esdevingut opulent amb aquells mesos de casament. I encara, més endavant, quan aquella corba que ara ni es veia ~~conoc~~ abandonis el seu ventre i d'envaig ~~la~~ amb tot el pes abrumant de la gravidesa! Degué fer many als seus flancs, flancs damunt la pell, com si volgués sentir els batrets d'aquella vida que ara començava a desenvolupar-se dintre d'ella i després seria el testimoni gloriós que la seva vida ~~no~~ ^{existència} havia estat inútil perquè els seus trenta-i-cinc anys encara eren capaços de fruitar. S'estirà amb voluptat, assaborint la seva felicitat, la satisfacció de la seva carn, les descobertes que el seu esperit s'havia revelat capaços de fer, ~~de la mateixa manera que~~ la seva cos s'havia revelat capaços de generar una nova ~~vida~~ ^{vídes} ~~lligades~~. Al records maravilloso del viatge de noscos que l'havia duta a terres desconegudes i a ciutats famoses ~~mai~~ ^{encara} visitades.

Clar, arribava el xipolleig de la dutxa i el canturrejar incoherent de Francesc mentre es banyava. Després sentí el so dels estribs del tocador, el ding de la pell a abitar que quinà a terra, com sempre, el ~~so~~ dol d'les aixetes del lavabo. S'arronxà a la florja marítim que l'embolcallava per aguantar un dia rifol, sense sol, que presentava ^{la llisso del cel} com un llengol d'un blanc dubtós, rascietat pel ~~so~~ vent. Ben embolicada en la bató, amb els peus fixats en les plantafes, sortí de la cambra per venire si la minyona ja preparava l'esmorzar per a Francesc. Tot estava en ordre. Quan tornà a la cambra, Francesc s'acabava de vestir.

- Tornat en el llit, que es molt aviat, - aconsellà, mentre acabava de fer-se la corbata - Et convié.

- ja pensava fer-ho, no et pensis. Deixa que t'anegli el mus.

No va protestar. Sempre havia reconegut la seva incapacitat per viure en aquella batalla desigual. D'ensà que era casat sentia, a més, una voluntat especial a deixar ~~res~~^{la vida} dominar en aquestes bates comoditat, a facilitar, fent tot de formes minuscules, l'accés a la seva intimitat, ^(la vida) encara que haguesses de donar pèrdures de feliçesa o de desoregjament a convi del nou lligam que s'establia entre ell i Laura.

- Aniràs a la Generalitat? Si hi vas, probablement ens hi trobarem. Els ~~meus~~ ^{meus} homes ^{potser} també voldriàs anar-hi. I els teus.

- jo hi seré, segur. Ja m'esperilàri amb la ~~ta~~ invitació que m'has donat, fer-filar-me bé.

Hi féu un altre bes i tornà a colgar-se entre els llengols que ~~encara~~ conservaven l'escalfonada ~~tan~~ deliciosa. Francesc sortí de la cambra.

Al cap d'una hora ^{en trobarà dintre un cotxe de l'Ajuntament, formant part d'} ~~se trobava dins d'un cotxe de l'Ajuntament, formant part d'~~ ^{una caravana de cotxes, que rerefilara per la Diagonal i la carretera de Pedralbes, cap a Castelldefels.} ~~formava part d'~~ ^{d'automòbils} En el mateix vehicle anaven Bartoli, que parlava de la seva detenció a l'"Uruguai" ^(del nou) i dos diputats ^{que ell no coneixia només que de nom: un rabassaire i un comunista.}

A cap dels tres els havia provat matinejar. El comunista era un xicot jove, que parlava amb accent tortosí i tenia uns ulls bellugadissos rata la forsa de les celles. La seva magresa contrastava amb l'aspecte confortable del rabassaire, gros de ventre i amb les canes curtes, que feia comentaris tècnics mentre passaven, carretera enllà, ~~entre~~ pel ~~pla~~ pla del Llobregat.

- Aquest any les verdures van bé. ^{Quin} ^{mis mal} ~~camí~~ ^{tots} ^{adobat!} Agri hi ha un sindicat "Agricol" que treballa molt i va molt bé.

De nica en nica, ^{estimulat} pel temps desgradable i el fred que es filtrava per les finestres, ^{tots} ~~hi~~ anaren eixint. ~~hi~~ Comentaren els resultats ^{electòrics} ~~de les~~ eleccions, la declaració del govern Azana, el durat d'amnistia provisional, que només venia a sanionar un estat de fet, encara que la major part dels detinguts fosseren ja en el camí d'engà de l'endemà de les decisions.

- Lui eny hauria dit, aquell dia de Reis que van enduir's els del vaixell, l'any passat, que tan

aviat tornarien a venir fer oufer altra vegada els llocs que varen deixar buids! - exclamà Bartoli, adreçant-se a Vilà, com fer marcar que amb els altres dos nools unia, ~~com~~ la mateixa intimitat, però d'haver compartit les mateixes privacions i la mateixa angoixa.

- Ja els tornem a tenir així. La nostra història, fa uns quants anys, combla una ~~zona~~ ^{zona d'alla} històrica meravellosa. Un record d'aquell viatge triomfal que vaig fer amb els membres del Comitè Revolucionari que varen a París, l'endemà del catórc d'abril. El d'aquests homes que avem a rebre encara més triomfal i ~~encara~~ més patètica ^(llur odinca). Nosaltres, al capdavall, només varem haver d'exiliar-nos. Ara les coses són més complicades ^(cada vegada). Els governs s'interen integralment, no has de l'exili, sinó dels presidis.

- Prou que ho reteneu els detalls! Jo penso, ^{des d'un punt de vista molt diferent}, a ~~façan~~ molt llarg, i clà, dels motius que atleguen els nostres adversaris polítics, que posar uns homes que vénen d'un lloc on han patit físicament i moralment ^{tant de ferits/} ^{tots, molts} en un, càrcel que demanen tanta serilitat és absurd d'ells. Es mereixerien molt més un repòs d'uns quants mesos, amb tots els honors! - digué Bartoli.

- Ja veig que volers ésser conseller de la Generalitat, - exclamà el rabassaire.

- jo? No és fàcil. Toc massa vell i toc massa gentjove que doce ententes i no deixa que m'apropi enllor que pugui ésser útil.

El jove diputat comunista no deia res, però estava evidentment embadatit amb la companyia d'aquells homes, ^{que per ell eren} relativament il·lustres polítics flans d'experiència del poder. Ramon Francesc recorda unes mostres de la seva oràtoria pintoresca, que li havien estat ^{explicades} per Juan ^{Portobella} (com a records d'una campanya electoral, ~~de~~ Sonriges).

- ~~Com~~ creieu ~~sobre el poble~~ que evolucionaria l'actitud dels sindicats, ara? - va afanyar-se a preguntar al comunista, fesndonos-li ocasions de lliurament.

- Depen de moltes coses. A Catalunya, no pot negar-se. ~~En~~ la forsa anarquista és preponderant.

Però si podem fer la unió de ^{totxos els} forces marxistes, com hi ha el projecte, existirà un partit obrer, purament obrer, amb tècnica i quadros propis, que serà un factor preponderant en l'est evolució dels

Sindicals. Ja sabeu que hi han hagut diverses escissions dins la C.N.T. i que finsament aguts dissidents són els homes que tenen un prestigi més fort a alguns llocs de Catalunya. L'anarquisme és un problema de pistoles. No vaneu d'ús mateix una cora per l'estiu, fa un quant temps?

- Si. No oblideu. però, que jo soi un ~~burgès~~ ^{odiós}; fer tant té més valor que ho digui un proletari autèntic com vos, que representen el marxisme més ortodox.

Arribaren a Cartelldefels. La caravana ~~pasa~~ de llarg a través pel poble fins al Baixador, abandonat, en aquell matí humit, de les germandins violades i escomptes esvalotadores que l'invasien en els mesos d'estiu. Enfront hi havien uns xalets de ferro, ~~sota~~ ^{voltades de} pins que tapaven la vista de la platja. Al darrere t'hi desgavaven les parets nues d'una pedrera. Van baixar del cotxe i es posaren a caminar al llarg de la via per fer passar el fred. Francesc veié Portabell entre un grup de regidors i s'hi apropià.

- Un altre dia històric, no?

^(tant!)
- Aviat tindrem el calendari tan empedrat de dates ^{memorables} que ens hi cabrà un sol dia vulgar, d'aquells que no tenen història. Hi ha passat més res.

S'apartaren del grup i veieren ^{arribar} els periodistes que baixaven dels autocars, armats de quartilles i blocs, amb les màquines de retratar a punt, disposats a "prendre l'ambient". El tren encara no arribava. Tardaria cinc minuts, semblava.

- Què hi ha de nou? - pregunta Francesc.

- Res de bo. Tant-re-val que t'ho diguiaaa mateix. Clàudia m'ha deixat, i ara sembla que ^é de debò. S'en va amb els seus fars a fer un llarg viatge per Europa, de nos i quants més. Quan torni ens divorciarem. Jo hem quedat que jo prepararia tot els pappers, ^{mentrestant. (Fins)} tornarei les proves ~~de~~ de la meva infidelitat, sical. Es la ^{únic} prova d'amor que, a hores d'ara, li puc oferir!

- Ha d'ésser una cosa molt dolorosa fer-te. - comenta Francesc després d'un moment de silenci.

- Si, és dolorós, però al fons de tot em sento una sensació de llibertat, com si m'hagués caigut del dementiu fer que no ens deixava respirar. ^{això que} Estic segur que encara l'estimio. De totes maneres,

tot era inútil. Cap arbres ni cap sacrifici més que aquell esforç suprem i aquell sacrifici definitiu podia resoldre. Ja ho sabes que torna a veure molt aviat Mercè? Almenys ella m'estima tot com sois i no em val redempció ni mi ~~te~~ convertir en una màquina de fer diners!

la conversa.

Un xinlet estrident interromp ~~el curs dels personatges de Francesc, que anava a contestar al seu~~ assié. Hi hagué un moment d'expectació, comedines per situar-se ben i el tren que sortia del darrer túnel de Gavà es detingué estrepitant, amb tot de banderes ~~per~~ i garlandes que convertien la màquina en un vehicle de cavalcada. Les finestretes dels vagons es plenaven de caps i les portelles s'obrien per deixar passar uns homes que eren premuts o abraçades, vitorejats, civellats pels disparaus dels objectius i per les preguntes dels reporters. El vent s'enduria els mots i les disposicions dels mestres de cerimònies.

Al cap d'una estona refiuen el camí, entre pobles que deliraven d'entusiasme, arribant tots als habitants al pas de la caravana, fins a la Diagonal es trobaven ja de ble amb Barcelona que clamaava la benvinguda per milers de bogues i agitava banderes i celebrava la seva victòria. Dintre el seu cotxe, al costat de Bartoli i dels dos diputats, Francesc sonreia, emocionat per l'entusiasme popular. El comunista i el rabassaire contestaven a les aclamacions com si els en correspondessin una part, amb el puny dret clos i altat en un gest desafiador.

- Voleu dir que aquella salutació del puny tancat no sembla un gest d'odi! - pregunta Bartoli.

- Si, és un gest d'odi al feixisme. És el símbol del proletari antifeixista, - contestà l'acucil·lat tortosí.

* * *

Carles III, amb el seu nas borbotnic; la seva petxeca ^{feta a mode} ~~a propòsit per~~ encabir-la en les unes es llunava a grans fantasies mitològiques tot decidint la creació de la Junta de Comers (^{o Barcelona} i donant la llibertat del port de Barcelona per què trafiqués)

com a Amèrica. Verds, ors i roigs eren mig descolorits; ~~per~~ barrejats en una simfonia senzilles. I aquella olor de xurros i bunyols, d'on devia venir? Potser rajava de la mateixa font ineshora.

rible de la qual, feia unes hores, el President havia anunciat que no passava res; que el govern estava amanent. Colors, sons i olors es fonien en una mateixa calor espessa que s'engonxava a la tapisseria i es picava així, de l'americana d'estàm i la camisa de seda. Esperar, esperar fins que algúna cosa es produís, fins que aquella gent que entrava i sortia dugui "la notíciam" que tothom esperava i tenia. Carles III, consolat d'esperar, es posava en moviment, i tots els seus ministres igualment. La Indústria, el Comerç, la Instrucció rafegaven a la naciona coronada que era Barcelona i als indis romàntics per fer que tot entre, en l'ordre. Envien la sala i d'un a un ni expulsen els intrusos. Els balcons oberts rebien ~~de bat a bat~~ aquella niteta ~~infatigable~~ ^{és vigorosa i} Era el mateix robiri, amb el ^{seu} mas borbònic, assistit pels seus ministres, farmacions ^{i adhes per} ~~amb~~ algun jesuïta que havia recixit a quedar-se malgrat l'expulsió, ^{el} que dirigia les operacions. Calia arreglar-se davant el darrer d'aquella enorme batalla i esquivar, arranlit en el reio, el perill que s'apropava. Si almenys conegué ^{la} ~~que~~ aquest enorme Palau ~~millor~~! Però no sabí on donaven aquelles portes de la dreta ni gosava passar entre els ulls vigilants d'el caducen amanador del Comerç i l'enorme baló de cotó de la Indústria, fentge malgrat el seu aspecte de matrona carolena.

Els ulls reials, ^{tannatix} ~~al capdavall~~, l'acorregueren malgrat el seu arranlament. Només un gest del mas borbònic i Floridablanca i Jovellanos era persona varon agafar-lo, incapaz de resistir-se i el llançaren, pel balcó obert, en mig de la nit xafogosa. La caiguda s'allargava, com si volgués donar li temps de veure tota la seva vida en aquell moment darrer. La memòria, en canvi, el trai i només li presenta visions estúpides, sense grandesa ni transcendència. Al capdavall la topade es produí amb un so que feia trencollar ^{els seus ossos i} ~~les~~ llambordes del celera.

Sonà un telèfon amb un truc imperiós. Totalment desvetllat i amaret de suor, Joan va alçar-se del llit on seu feia una hora. Va arribar-se fins al balcó entreobert, d'on venien els tons declinants de la nit del dissabte. D'així a un parell d'hores l'estació de França seria un formigues d'excursionistes que enviarien els trens per anar-s'ien a Badalona i ~~a~~ a Monget i a Castelldefels. D'així a un parell d'hores, però, què hauria passat? Corrien ~~fantasma~~ molt pocs automòbils i només es veia un tramvia que anonygava

un llumet fosc més enllà de llotja. El vell edifici de l'altre costat de la plaça del Palau li recordà la seva forma de solidesa. Les parets d'aquest onara es troava també ^{propi espresos.} encobrides. Joan ho comprova" amb una certa sensació de seguretat. Mesurà a ull el seu gruix «vuitanta centímetres o un metre? La era prou per resistir bé».

A l'interior del gran saló hi havia enraonaments. S'apropi a un home que entrava, abatut.

- Mes de nom?

- Si. Diu que de Pedralbes han sortit soldats.

- I les altres casernes, qui fan?

- A tot aneu hi tenim vigilants. La Guàrdia Civil està aneu ^{Aranguren} moralitzada. El general ^{hi està leguer.}

- I a Capitania? Qui pensa el comandant general?

- Està totalment al costat del govern.

Caltia esperar. Hom improvisava, mentre tant, preparatius de defensa. Al davant dels balcons una barricada de malaltans deixava junt el bloc per passar els ferets. Funcionaris, visitants i guàrdies d'anall es relloraven en la tasca.

- A la Diagonal hi ha hagut una topada dels soldats amb un grup de xiots nostres. Ara la columna baixa per Muntanyer.

Davant de la taula foren extes uns grans plànols de Barcelona. Les casernes voltaven la ciutat i encara tenien unes taques a l'interior del cerc antic: caser del Comerc, Drassanes. A Sant Andreu, al davant del Pare, al capdamunt de Gràcia, a Pedralbes, les noves construccions militars eren ~~meravelloses~~ interrogants amenaçadores.

De nit en nit, al mateix ritme que venia el dia, les notícies arribaven. Els soldats sublevats eren a la Plaça d'Universitat. De Gràcia en baixava un regiment. Les casernes noves del Poble Nou auguraven una gran agitació. La guàrdia civil i els guàrdies d'anall hi havien distribuït la feina de vigilància. Bonaren uns trets molt llunyans. Després uns altres. El cel estenia de vermell, com si aquells disparaus l'haguessin aconseguit. La ciutat es desvetllava i es troava amb els carrers envoltats per dos exèrcits,

uniformats i emperats en els colors republicans, que s'atacaven amb fúria.

Els telefons no paraven. Joan respondia a cenes cièdes. La Generalitat i l'Ajuntament estaven tranquil·ls. A la Comissaria General d'Ordre Públic també estaven dispostos a resistir. A la plaça de Catalunya hi havien forces d'assalt.

De tots les casernes (tinten^{ara}), com unes conents irresistibles, els soldats ~~que~~ manats dels caps sublevats. Després de les Canàries i del Marroc, malgrat la vaga general i les mesures militars preses pel Govern, la insurrecció s'estenia a Barcelona. ~~hi~~ Aquella vegada la cosa era ^{severa. No hauria com l'any 34.)} difent. (Tot l'hom estava dispost a vendre la pell molt cara. Recordà aquella desfilada nocturna d'obres que volien armes, i que les reclamaven a la Generalitat. Hi havien armes, també, encara que els militars no vauillessin conviure de les que la República els havia confiat per a la seva defensa.

- Hi havia gent que no hi volia creure per als feixistes! - exclamà una veu ~~so~~ a l'altre extrem del balcó. - La mort de Calvo Sotelo va escandalitzarlos, i ja ho venen ara, s'itenien més als que el van suprimir!

Els sentiments sortien crins a la superfície, barreja d'odi i de por. El diumenge d'estiu Joan havia desplaçat des de la seva il·luminació ^{ara} i esperava l'exhibició que els homes volien oferir-li.

Joan passà altra vegada en el sis d'octubre. Almenys aquella vegada la llunita seria amb clars de dia i els enemis no vindrien de sorpresa, com abans.

Els trets s'apropaven més. Un destacament ~~es~~ dirigí, travessant el Parc, cap a Governació; l'entació de França. Aviat crepitaren les metralladores i de cada balcó sortiren les boques flamantants dels fusells. Les balles xintallen per tot arreu. Joan es trobà amb un fusell ^{en mànegues de camisa,} ~~que~~ darrera un metal·la, disparent contra aquella massa que s'apropava. La batalla durava: Joan va acabar-se, amb la victòria dels defensors del Palau, i Joan veié ~~els~~ com entraven les persones, aquells comandants i capitans que manaven les forces assaltants, ^{va creure} que tot estava llert. En el silenci relatiu que es feu, d'altres entrefits envairien el diumenge. Els fusells respondien als fusells, les pistoles a les metralladores, les carcasses dels tramvies servien de barricades contra els

canons. A tot Barcelona es lluitava. A tota la ciutat el poble s'oposava com podia, al costat de la policia i de la guàrdia civil, a les temptatives dels militars sublevats.

Portabella no pogué estar-se més entorn en aquell Palau. ~~A la tarda~~ La Plaça de Catalunya l'atreia, amb els seu edificis enissats, de ~~canons~~ fumells i metralladores. Quan hi arribà, la Telefònia era ocupada pels guardies d'analt. Amb tres companys reconegué tots els teatres de lluita. A la tarda es trobà en un cotxe al davant de Capitania, ~~sota intenció~~. Lentí la satisfacció de tornar-se contra ~~que~~ els uns ~~moltius~~ enemis amb els mateixos procediments. El canó que dispara no gaire ^{d'aquell matí} lluny havia estat amagat per les forces d'artilleria. Ara atacava l'edifici on el general Güded havia volgut dirigir la rebel·lió. Mentre dispara, gironell en terra, darrera dels coixins del cotxe, prop de la reixa dels "tinglados", veié Pere Bartoli que s'aprofava, la pistola a la mà, ^{acostant} ~~afegint~~ el cap quan sentia que les bales xinlavaven massa a la vora. Arribà al costat de Portabella amb una lluïssor estranya als ulls.

- Ara si que començo a veure-ho clar! Més clar que el catorze d'abril, t'en recordes?

El treia instantivament, perquè el focill unia totes les voluntats i suprimia les distàncies. No de cap, amb els cabells blanquinosos, dispara sense ajupir-se, diret al darrera del ~~el~~ cap del cotxe.

- Acaben-vos! - li cridà Joan.

- No cal! ja acabo les bales. No teniu hores carregadors del sis trenta cinc?

Estant-hi per esperar la contestació a Portabella el veié canviar de cara i afondràs amb una nit al fit.

Deixà el focill i corregué a recollir-lo en els seus braços

- Que us passa? Esteu ferit!

Però la sang que fluia sense pesta d'aquell envoranc de la carnissa fou la ciuria contestació que va obtenir. Al balcó de Capitania, en aquell moment, sortia una bandera blanca i entre els anejants esdelevava un ^{enorme} clam de ~~la~~ estona, que cobria els darrers espetes de focelleria.

10. - Un altre exili

S'és un home que no serà felix si no veu lliure i assavada la França; que s'inspira per l'instant en qui tots els homes consideraran tota l'estensió de seus drets i de llurs deures; que place de veure la veritat resplendre com una fació, els drets més legitims defensats per mitjans imperiosos i violents, i que vol diria, en fi; que hom tinguis res d'una manera raonable.

André Chénier - 1792.

La carretera feia tot de meandres que els rosses i els pollaneres, del costat de la muntanya o des de les marge del riu, omplien d'una ombra només feradada per algun arbre. El cotxe anava poc a poc, amb els dos punts que sortien per les finestres de vidres trencats. Joan conduïa, atent als més petits senyals dels controls i parlant de tant en tant amb Francesc, que ocupava el seient del davera, al costat d'aquell xiost desconegut, d'ulls encerats i cabells estrellats, que encaravava el maver a les ombres del camí. Vilà va recordar de colte aquell revolt, des del qual es veia Montcada, ^{amb} les xemeneies de la fàbrica de cement. Havia estat un altre viatge ~~nocturn~~ ben diferent d'això, malgrat que les circumstàncies aleshores també semblessin dràmatics. No pogué estar-se d'evocar-lo.

- T'en records, Joan, d'aquella anada a Campredó amb Fornells? Varem passar per aquí mateix, oí?

- Que en fa de segles, d'allò! tra^{ix} un altre món, ^{amb} una altra gent. Ara tot s'ha simplificat enorrament, - abstenyalà el mirinyó espitregat que duia al costat i que l'admirava sense dir res, amafet al gellet del puer, i el que tenia al seu davera, fent companyia a Francesc. - Aquestes xeringues ^{simplifiquen molt les vides} són molt delables; i convien tots els sistemes coneguts. Allò ensava una politica. Això d'això i Peralada. / amb majoria, no te n'oblidis.

- Creu que he passat un parell de dies terribles! Diumenge ja hauria vingut, si no hagués estat que el pomer que va fer al Comitè local fou requisar-nos els cotxes a tots els estrenyants. Et servible que estaven hanguts a Viladrau el meu pare i la meva?

- N'estic segur. Si calgries, els anirem a buscar, de totes maneres. Què si aquest llum? ^{Bo!} un control? Una dolor sorpresent s'estacionava a un revolt del camí. El cotxe alerti la marxa i la klaxon sonà tres cops seguits. Joan repetí un parell de vegades el senyal. Tot d'una esclafí a riure.

- Només eren els ulls d'un gat!

Una nit més avall, a l'entrada de l'antiga Colònia de Gramenet, la Garnició era ben real i les bogues de les metralladores sortien amenaçades d'una faret de gas de foc. La klaxon repetí els tres tocs del ritual.

- Preparau els papeus, nois, - ordenà Portabella, tot frenant.

- Els millors papeus són això, - preuní el xirot del cartell de Francesc, donant un cop a la culata del fusell.

- No morquis ara, que no és el moment de fer el Valent.

Un home hirsut, amb un fusell que encaraava el vehicle, s'apropava. Horn endavantava d'altres ulls inquiet, que els atjaven des del davant del barratge, i els dits crupets davant dels gallets, apunt d'atacar tots els "cotxes fantasmares" que circulaven, tembradors de mort i de feixisme, per les carreteres.

- Salut, company! Aquí són els papeus. Comitè de Milícies. Viatge de servei.

Conscienciosament, els papeus eren examinats del dret i del revés. Cap per avall: tot.

- Està curiu?

- No el coneixeu? És el de la Federació Local de Barcelona. I així hi ha la signatura de Pau Fornàs.

- Està bé. Passad hor aquí, companers.

Els guia fins passar el control. Allà un xirot més s'afegeix a mirar els papeus.

- Va bé. Qui ei aquent? - aneygava Francesc.

- Comitè Central de Milícies, - repetí amb seguretat Joan. - Missió estatal.

Tan fodia ser un detingut important com un personatge de la revolució naixent. El minyó acota al cap amb respecte.

- Si volen, us acompanyarem fins a passar tots els controls de Santa Coloma.

- Gràcies, company.

Amb el fusell al coll, el minyó del control s'afili a un marxant. Mentre seguien les darreres volta de la carretera i s'endinsaven dins un boble adormit, amb els canyells ben iluminats, llur guia els explicava amb entusiasme que havien detingut un dels cotxes que figuraven en la llista considerable de matricules que estaven apuntades en quix en una pissana.

El més pràctic, de totes maneres, és disporar així que veus que no volen detunars-se. Amb els feixistes no s'hi poden fer res contemplacions. Ja feu bé d'amor amb els fucells.

A les dues de la matinada entraven a Barcelona. Els carrers eren totalment deserts; tots els llums enciners. A Francesc li sembla, en venir de les terres de la carretera, que mai els farols havien brillat amb aquell esclat. Tots els balcons d'aquell barri estaven plens de paper blancs quadrats, com si anuncienés que eren bruts.

- Què és això?

- Tots aquells carrers eren camps de batalla, abans d'ahir. La gent volia demostrar que eren neutres en la lluita, es veu. Ha guanyat vint els canons rodant per aquí i la gent tirant-s'hi al damunt, sense ni una arma! - exclamà el fuceller del cotxe de Francesc, amb orgull.

- Si, tot plegat va ésser bastant animat, - comentà breument Joan.

No es veia ningú, ni els vigilants i els "serenos". On devien haver-ic fisat?

- Han estat desarmats i ara es passen la nit refugiats a les farmàcies.

Panaren davant d'una església que encara fumejava, amb tots els bigues cargolades; una pareta que semblava aguantar-se contra tots els bleis de l'equilibri. Al carrer de Clars veieren un tramvia encallat entre un amuntegament de cables i arbres caiguts. Un obrís havia agafat al llarg tota una vorera, dent rossant als retolys d'una farmàcia i les tanques de la terrassa d'un cafè.

A prop de casa de Vilà hi havia una altra església. Per excepció, aquella no estava cremada. Tots els bancs eren al carrer i una gran bandera blanca amb la creu vermella fumava davant de la façana. Davant de l'hospital de Sang improvisat, dos milicians, fesell al tronc, feien guàrdia. En detunars-se el cotxe els encanoçaren.

- La consigne! - cridà un d'ells.

- Fa està bé! - respondé ~~que~~ el xirot que anava al cotxe de Joan, mentre aquell davallava del cotxe.

- C. N.T. - F.A.I. - cridà, resignat, l'altre fuceller.

Aviat els reconegueren com a gent de confiança

- Està bé, companys! - ^{els calude} cridà, aviat el puny enllaire, el que els havia dit donat l'alta.

H₂O

-Bé, ja eto a casa. Ja veus quo hem completat la paraula de darrere sense entrebanyes.

- Quo faras, tr. ana?

-jo? Anar-vien a dormir, cap a casa. Aquests companyos s'ien devien anar a acabar de passar la nit a la Catedral. No es això, Miquel?

El ~~es~~ exist dels ulls enversos asentí, amb la rialla als llavis.

- Són els guardians del patrimoni del poble.

- Perquè no et quedes amb mi, a dormir al meu pis? No et deus has esperat gaire, i tinc moltes ganas de parlar tranquil·lament amb tu de tot això. Aquests dos dies d'aillàment han estat insuportables. Mai mi han fet tant les hores. Et quedes? Be demà havent-hi algunes ampolles fer de tapas, encara

Asseguts al menjador, amb la galeria oberta a l'obscuritat d'aquell interior d'Eixample, joem anava explicant la ribaia.

— Bé, ja deus havent seguit per ràdio el curs de les cores. El diumenge va venir ben aviat que la tuba
varí i també trodria lloc a Calella. A la matinada els militars van llançar les tropes al carrer.
El general Goded va venir en avió de Palma de Mallorca per dirigir l'alcàsser. Però tot hauria estatava a
l'aquait, i la guàrdia civil, els d'analt i una part dels militars els van fallar. Tot diumenge va
llançar-se i el diumenge queien les Drassanes, després de tots els altres redrets dels sublevats. Ja devies
sentir per ràdio el general Goded com confessava la seva derrota.

- I am, que?

- Ara? Tot aturat, les forces obren el caner, un Comitè de Milícies que suplanta el Govern de la Generalitat (que ell va crear per salvar les aparençies.)

ralitat, i la indecisió més completa en quan al que passa a tot Espanya. El mateix diumenge varen ser alliberats tots els presos de la Model. El mateix dia ci que feren alguns pròstolers del Sindicat Lliure que hi

havia tancat, varenaprofitar-se del jubileu. Pot comptar ~~tot~~ tot arxió com ajuda a animar les coses. Així
- s'han pogut
ja ~~veure~~ algunes colles que es dedicaven a engrair botigues de quinaires, que són les cinc que obreixen,
Hi ha una tirada als ferrals!
amb consentiment de l'armi, és clar. Les armries ja van eines buides de dinouenge.

- I totes aquelles armes, d'on diable han sortit? Dilluns al matí ja hi havien mettallades a Viladrau, i vaig veure xièts que anaven amb sabres i tot. Tan plenes estaven les armeries?

- Les armeries i les casernes. No veus que ahir van buidar la caserna de Sant Andreu, que estava ~~plenament~~ atapeïda d'armament? A hores d'ara, tots els Comitès de tot Catalunya tenen més armament que les forces del govern.

Francesc pensà en aquells nous d'esquadrilla que havia vist, desarmats, i una mica inquiet, dins de l'illa casa, a Viladrau.

- Qui mana, doncs? Aquest Comitè de Milícies format de desconeguts? Qui feu a l'Ajuntament i a la Generalitat?

- Qui fem? Passem hor, v'ho aguï. Avui ~~te~~ em deia un conseller que ja li han pintat ~~de~~ ^{al cotxe oficial} rodes a la canoneria ~~des~~ ^{les} eleccions CNT FAI amb pintura blanca. No mana ningú, en realitat. Fins d'aquí a uns dies, que la cosa es vegi clara, no hi haurà govern ni direcció, ni res més que la voluntat clara. Far-se al feixisme. En això si que cal reconeixer que el poble i ha guanyat aquesta autoritat que ara té a les mans i que encara no sap com utilitzar. Haguemis vist diumenge, a la plaça de Catalunya, al davant de Capitania, a les casernes, i dir a les Drassanes! Mort, mort, molta sang. Però

quant d'héroisme, quina bogeria en aquells xiots que es tiraven damunt dels canons! Ja ho sabí que Pere Bartoli, el diputat, va caure mort als meus braços. Segurament que era la mort millor que havia somiat.

- ~~Dolts, anglesos cremades~~ Pere Bartoli! - Francesc ^{refugi} ^{d'una fuma} - Molt, anglesos cremades?

(legint preguntant)

- Totes, pot dir-se. La feina que hi ha hegit fer salvar-ne algunes, com la catedral o l'aut Just o Sant Lluís!

Quan el Pi i Santa Maria del Mar cremaren vaig sentir més que mai la meva impotència. Saps de què va venir que ^{incendi} ^{inundació} les esglésies de Barcelona? (Als Carmelites, a la Diagonal. van refugiar-se molt militars dels que venien de la caserna de Núremberg. Hi va haver un setge terrible, amb molts morts i una resistència ~~desarmada~~ ^{desarmada}. Quan els assaltants van entrar al convent, van matar tots hom que s'hi trobava. Fins els frares. Després l'església va cimbar. Aquest incendi va esamparar per tot Barcelona abans d'un parell d'hores.

- Per tot Catalunya, diràs. A tots els pobles/s han vist ^{que} ^{arrivar} camions amb homes que anaven a cre-

mar les esglésies i les capelles. Es veu que ho està pitjor que per la Setmana Tràgica.

- Aquesta vegada la gent té la sensació que es tracta d'una guerra a mort i que la religió, tal com s'entén per aquí, està al costat dels militars i dels feixistes. Potser tenen raó. Si haguis guanyat en Goded, no n'hauríem pas sortit tan barats com el sij d'actualitat, ja tots estaríem segurs.

La nit es cloïa davant d'ells amb un interrogant angústios. L'endemà, amb Fornells, Vilà pogué confirmar la impressió que li havia donat el seu amic. No calia pensar a reprendre el treball en molts dies. L'enginyer socialista vivia unes hores alternades de depressió i entusiasme.

- Ens hem unit totes les forces marxistes i hem format un partit socialista unificat. Estem installats al Colom. Ens hi passem la vida. Jo no tinc temps ni d'anar a casa. I, sobretot, ^{holidays} no ~~complidors~~ els bapets ni aquella companyia.

Amenyà la pistola que tenia davant la taula.

- Perquè? No hem vingut els feixistes? L'últim terribil ens amenaça?

Fornells riamonçà d'espalles.

- De vegades hi han amics meus feixistes que els mateixos enemis. Recordeu-vos de Miguel Badia!

Un rumor iònic comengava, poc després, a entendre's per la ciutat, entre les notícies del curs de la sublevació i la formació de columnes per anar al front. La Rabassada era esmentada ^{amb inquietud} i hom anegava que en aquell revolt cada dia hi havien cadàvers. Qui era aquest mort? Francesc sentí parlar de provocadors feixistes. D'altres anegaven que eren monges i capellans, amb els habits i les rotanes esdevingudes, una mortalla.

Podia ser que l'assassinat esdevingués un síntesi? Xavier, que amb prou feines es movia de l'hospital, ple de ferits i desbordat en tots els serveis, en debatava, quan en parlava amb ~~ab~~^{Francesc} ~~compartit~~. Tenia la dona, les criatures i els pares a Sitges, i només pensava en la feinada que li produïria la lluita dels dies passats.

- Jo veniràs com d'aquí poc dies tot estaré calmat!

Aquell dia, després de deixar el seu curyat, Vilà se n'anà cap a la Generalitat, confiat de trobar-hi Joan.

481
- Tot va bé, - li diqué el seu amic, que estava en un dels despats, convertit en una mena de vertíbel d'estaió, d'on tot hore entraava i sortia sense curiositats. Una sola curiositat s'havia produït: la de la indumentària. Les corbates havien desaparegut; els capells igualment. Substituint els vestits burgesos, les granotes, les boines.)
les boines.
les camises de màniques curtes, les americanes blaves, (donaven un to proletari a l'òfice).

Joan explicà els esdeveniments més recents. Albacete havia estat reocupat per a la República. Barbastro igualment. L'entrat de Gibraltar estava ocupat per la marina republicana i no hi havia possibilitat de comunicacions entre el sublevat del Marroc i Queipo de Llano, que era a Sevilla fent la guerra des del marítim i depurant els barris obrers ~~amb~~ metralladores.

- A Catalunya també van baixar les coses. Aquella setmana ~~de~~ pagaren els patrons i potser la setmana entrant ja reprendrà el treball. Els havíen tortrat un d'aquests dies. El Govern decretaria la setmana de 48 hores, com a França, i afujara els suus de quinze per cent. Tots els conflictes socials que hi havien blatejat es resolen automàticament, per converses directes entre patrons i obrers. Es molt natural.

Francesc ~~era una cosa~~ ^{es sentia vagament} exceptiu davant d'aquest optimisme. ~~Tot i que~~ que s'anava enviant aquella impunitud terrible nom que planava damunt Barcelona. Era ell sol a tenir aquella sensació? Les persones que el voltaven, en aquell despach) malgrat llurs pintades i llurs granotes blaves, no semblaven pas gaire més segnes de llues autoritat. Les tres notes dels Klaxons, les tres bletes de tots els altres tendien a simplificarse. En aquell inextricable embull d'inicials, d'altres, ^{dentre} contra les quals alguns iniciats sabien describir els noms dels nous organismes, baderors, una bleta dominaven i es repetien com una obresio: CNT FAI.

Una xiota excitació entria al despach:

- No ho saben? Al davant de Governació s'havien reunit aquesta tarda els membres de la Junta del Comissariat amb el Sindicat dels ~~Ferrocarrils~~ obrers del port. Haurien de discutir les bases de treball. Dic que la discussió no anava tan llisa com semblava i que els del Sindicat han fet sortir del local els set components de la delegació dels burgesos i s'els han endut no se sap on. A Governació s'han posat en moviment de seguretat però no poden convener els de la Federació local de que manin a la terra gent que deixin anar els patrons.

Aviat va arribar la cosa. Els set cadàvers de la carretera de Montcada eren una demonstració evident que l'època de les discussions de classe era closa. Ara només hi havia un proletariat que marava i uns patrons que eren tolerats provisionalment però que havien d'ajupir-se davant la voluntat dels vencedors. Al despatx ~~oficial~~ la consternació era feia general. La impotència del govern s'havia manifestat amb esclat. Què podria deturar ara l'audàcia dels nous amos?

Juan havia entrat a una altra pega. En sortí totseguit:

- Vols venir, Vilà? El Consellor vol veure't.

Va trobar un home preocupat, terriblement afixugat per la notícia.

~~Habem~~ Saben el que ha fet? Juan Portabella m'ha dit que ieu aquí he començat a pensar en vos i en els vostres antecedents. El temps que em sembla que estic obligat a fer els recomanacions ^{compararem pel} una extrema prudència. No us deixeu venir, no aneu mai al Sobretot, no aneu al vostre despatx.

- Però, per què! S'ha inspirat de feixisme, per ventura? Dibuix que a la meva empresa acceptin totes les reformes socials que devéti la Generalitat?

- No. Res d'això. Només fent en la mort de Miquel Badia i en el vostre discurs del Palau de les Arts Decoratives, i en la vostra participació al sis d'octubre.

Francesc esguardà, entre indignat i atònit, Portabella que estava dret al seu costat i el personatge oficial, aquell ^{altre} ~~amic amagat~~ de tant de temps, que li recomanava de tenir prudència, que els seus enemics havien estat esclafats i que el poble i els ideals pels quals ^{ella} havia lluitat sempre triomfaven. Recordà Fornells i la seva pistola i els rumors alarmants. Es revoltà:

- No pot ésser! Volen donar-me a entendre que ^{com} ~~passa~~ un forall?

- Potser mi equivoco. Tant de - bo! Si no fos així, i ningú no pot dir-ho, creien que ^{no} ~~de no~~ perdonaria mai ~~que~~ per aquell comí.

Juan intervingué:

- Ja cap que jo sóc optimista. De totes maneres, l'haig de reconèixer prudència. No costa res d'evitar coses desagradables. Si més no, cal veure sempre el curs dels esdeveniments. Potser això d'ara en passarà d'un avis molt dur a una banyeria que no entén el que ha fusat. Mentrestant, però...

Seguiran uns dies enervants per a Francesc. Haurien convingut que el lloc més segur on podia estatuar era, fet i fet, el mateix Palau de la Generalitat. En una ~~de les peces~~
~~de la sala de les sessions~~ de dalt li foren parades un llit. Unes quan-
dies d'assalt ~~el foren destinats a la seva custòdia.~~
~~destinats especialment.~~ Joan no parava de dur-li les impressions. El mes de juliol es
clouia amb simbòlies avorregants. La Rabassada i la carretera de Montcada ~~compraren~~ adquirien un altre matic
en les converses i en els pensaments. Cada dia hi eren trobats més cadàvers i el dipòsit del Clínic
recollia l'enderroc matí les ~~restes de l'exhumació~~
~~deixalles de les expedicions nocturnes.~~

- El banyig, s'en diu, d'això. Van a passejar els feixistes, - comentava un dels guàrdies d'assalt,
sense ~~comerç~~ escandalitzar-s'en gens.

Entre els llisters dels morts hi havien tocs nous coneguts. Els diaris els publicaven sense comentaris. El
nombre ~~fugava i baixava~~
~~oscil·lava~~, amb tendència a augmentar.

- Però qui són aquestes víctimes? Què vol dir aquest terror clandestí? - interrogava Francesc a Joan, quan
aquest li comunicava les impressions.

- Què són? Algunes feixistes notòries, d'altres de desconeguts, algun policia capelli, molts treballaires, que
sembla que es neguen a canviar de sindicat o que ~~s'han~~ van resistir-ne ~~el~~ temps a una vaga. Gent molt variada.

- La FAI, doncs?

- La FAI i els altres. En totes les revolucions diu que ho fusat igual. Tots els barris fora de la ciutat i els dels
exèrcits es remouen i la criminalitat es dispersa de proselitisme o de sanció política. Cada Comitè té les
~~les seves propres i els seus tribunals,~~
seus armes per combatre el feixisme, ~~agressivament~~, i cada milícia el seu concepte personal de qui són els feixistes.

- A mi em consideren feixista? Seria absurd.

- No t'hi consideren, és clar.

- Dones perquè m'estic tancat aquí? Tinc la sensació que sois un criminal.

HSA

- Tingué paciència. Yo també vaig passar-me una colla de dies tancat a casa dels Fornells, ^{després de jaca} ~~Lloret~~ ¹⁹³⁰, i després vaig sortir-me tranquil·lament. Deixa que fosi el ferill.

Però el ferill no pensava. Al cap de dos dies mei, el Correller el tornà a cuidar al condespatx.

- Estimat Vila, - va dir li, - no vull anar amb embuts amb vis. Hem de marxar, i aviat, perquè si no correm ferill.

- Com ho saben? Ha passat alguna cosa?

- Malauradament, ~~s'han~~ han passat algunes. Els van anar a fer un registre acasa entre uns milicians. Per tant van acontentar-se amb ~~començar a algunes~~ prendre algunes coses i s'en van tornar. Avui al matí una comissió d'ahir ha fet saber a Fornells que no serien acceptat mei, com agent de la Societat. Ni com a enginyer, tan sols. How faran d'admetre el mateix Fornells, diu que han afegit. A mei...

- Encara hi han més coses?

- Oficiosament, els representants de la FAI al Comitè de Milícies ens han fet saber que certes persones republicanes que s'havien distingit en la lluita contra l'anarquisme corrien molt de perill si no desapareixien ben aviat de Catalunya. Els diu que es resistixen a aquella ^{tendència,} ~~començar a~~ ^{de la} ~~de la~~ milícia, ~~llavors~~, de la forsa de l'organització esportiva, que jo so. Volen donar a entendre que si passa alguna cosa no serà culpa d'ells. Perquè no poden controlar la seva gent.

Hi hagué un silenci. El Correller mirava ~~detinidament uns quatos~~ el tallaperes que tenia als dits, una mena de punyal lluminós, amb manxa negra. Frances, també s'el mirà amb intensitat, com si aquell instrument li hagués de donar la clau d'aquella situació incomprendible. ~~Poquè esclames, al capdavall~~:

- Però això és horible! I el govern, doncs, quina força?

- Per ara, sense, i no sabem quant de temps durà: la de ferressar a la gent. El Conseller de Governació en dona a tothom que n'hi demana, perquè ell creu, i jo trobo que té raó, que ja que no pot garantir la seguretat de la gent, almenys ^{els ha de} ~~està~~ donar ~~la~~ la possibilitat d'escapar-se.

- Així tot el que mi oferia és un passaport? Creire que me n'heig d'anar aquí, d'amagat, com si fos un enemic, deixant ~~els meus espous, a les seves àrees?~~ la meva dona i el meu pare, i abandonant-ho tot? No em coneixeu, perquè estic dispost a lluitar. Ja he estat massa temps amagat en aquest amagatell, i no vull fer-me cómplice de la vostra covardia. Que em vindreu a casar, si voleu!

L'home que serà davera la banda i el mirà amb ulls de compassió. Qui es creia, aquell bohème, perdut en mig d'un temporal furios? S'aixecà de la seva cadira ^{va apropar-se Francesc}, ^{afectiu} a Vila i li donà un cop de l'esquena.

- No us exalteu, Vila. Si voleu marxar amb la muller i el pare, us donarem passaports a tots tres. Porta-bella ja aquell matí ha solvit per anar-los a cercar a Viladrau.

- Tense dir-mi en res... No importa, fel que es ven.

- No corrumpteu vos ni compto jo, ni comptem ningú de nosaltres. Estem vivint una hora tràgica, com toutes les hores decisives de la humanitat. Saben aquella balada de Goethe, de l'aprenent de bruixot? Els feixistes que s'han sublevat han desencadenat més forces ~~que~~ misterioses que s'ho endeu tot i ~~que~~ ningú no sap el seu màgic que pot tornar-les a fermar. Govern, autoritat, ordre, justícia, lleis, justícia: tot això no existeix o té un significat totalment diferent del que coneixem. Vós voleu oposar-vos-hi? Qui entenrien, si us mataven? Permetre que separar que la vostra sang baixés aquesta revolució que deixà el dinou de juliol entre mig de tant d'altra sang, i privar-vos de poder tornar un dia a continuar la vostra farça...

- La covardia no resol cap conflicte. Qui fugiré, vos, si sabéssiu que en el ratolí llevat d'ara també correu un perill?

L'altra L'interlocutor de Vila tingué un somriure amarg.

- No mi ho preguntau massa. I no oblidare que jo sóc Conseller de la Generalitat i vos no teniu aquella sort.

Pel pensament de Francesc passà el record d'un diumenge fred de març/d'uns homes fatigats que baixaven d'un tren en una estació solitària, de tornada de pescari. Qui distànt semblava aquell dia!

- Si, el destí ens exigeix a tots massa coes. I pensar que si ~~que~~ el dia de la sublevació m'hagués trobat aquí hauria pogut morir en la lluita, com Pau Bartolí, i que ara en canvi hauria de fugir per l'amenaça

dels materials que haurien estat els meus companys d'aquelles hores!

- Tuves, el millor servei que ara ens poden fer a tots, a m'altres com a ells, és amar-ros-en. Prou que tindrem temps de tornar! No hi ha cap exili que signi etern.

- Ja ho sé. Però aquesta vegada, quan encara no hi ha res degut i la lluita va ser tan ràcida llarga, em tembla que la meva marxa serà una deserció. No puc ésser útil a Catalunya? No puc ésser útil a aquella mateixa Revolució que invocuen aquells que mi amenaçen de mort?

- Molt útil, ja ho sé! Un dia, quan aquesta febre i aquelles passions d'ara s'hagin calmat. Ara, no. Li allargà la mà.

- Quan arribin els vint-i-set, no here de fer-me opre avisar-me i m'ocupar de seguida dels transports i dels hanatges per l'avís de França. Val més no perdre temps.

Estrobà sol, encara esclafant per la impressió. Començà a entrar-li una ~~for~~^{instintiva} sensació per Laura i el seu pare. Els detalls que li havien arribat fins a ell de les expedicions sinistres, dels comitès, per folles i camèteres ~~to~~ tornaren a la memòria. Fins que ~~veï~~^{ell} arribà ~~sans~~ no estigué tranquil. Joan i el ~~seu~~ senyor Vilà havien parlat de totes les coses pel camí i havien pres ~~to~~ decisions:

- Tu i Laura us en aneu com me aviat millor. Jo em quedare. Però a la meva edat ja tant ce val morir d'una manera com d'una altra, i jo estic convencut que no m'ha de passar res. - declarà el pare de Francesc.

Laura s'havia llançat als braços del seu mare. Deformada per ~~l'excés~~^(com estava) de gravidesa, encara més tot el patetisme d'aquell abandó de tota altra cosa que no fos la voluntat de seguir el seu home.

- Marxem, Francesc. No vull que et matin.

- Matar-me? Què vol dir això?

Era inútil voler fer el cor fort. Joan insistia en la consciència de necessitat d'amarrar ben aviat. Ell mateix ricuperaria de totes les gestions. Al capdavall Francesc consentí.

Laura i el seu sogre anaren a arrecerar-se al pis dels Forcada. A l'endemà empenyien la marxa cap al Prat, en un cotxe amb tot de llibres pintades i dintre el qual s'atabiun just amb Xavier i amb dos

militars, els mateixos que havien acompanyat Joan i Francesc quan aquell vingué de Viladrau.

- I el meu home? - pregunta Lassa, inquieta.

- No i amoïni, - ~~es~~ El trobarem, junt amb Portabella, allí mateix.

L'automòbil

~~El altre~~ es sasejava pel camí, escalonat de controls. Els fons dels dos milicians ja no tenien tanta força com els primers dies. Calia feramentar, ensenyar papes i tenir ~~de gran~~ conflictes ~~que~~ marcats en punzell al costat de la signatura. Però al capdavall es trobaven en el camp d'avisió, amb Francesc. Joan sonreia:

- Ja veieu com us l'he dut sense entubanes! Almenys encara ens queda la possibilitat de fer marxar les persones que corren perill. A profund. ho!

Francesc també sonreia, però amb una expressió amarga. Es ^{sentia} abocat irremissiblement al ~~país~~ ^{pel seu} futur de la seva vida. Havia lluitat sempre per uns ideals i ara que li havia entabllat una límita decisiva en la qual aquests ideals eren forats en joc els seus mateixos companys l'obligaven a anar-se. Sentí a la butxaca, com un apunt insuportable, el fanaport ~~de~~ amb un nom fals que li havia estat fet com a duplicat del seu, per a ensenyant-lo al control que els anarquistes tenien al camp d'avisió. Ni amb el seu nom propi tenia el dret de fugir!

Mirà aquells visos estimats que el voltaven. No sentien tots ells el dramatisme d'aquell moment? Veï el seu pare corbat com si des anys li haguessin caigut ^{al damunt de sobre}, amb els ^{llargs} cabells blancs i la seva cara ^{colorada} hel·lol, sense corbata, vestit amb unes robes velles ^{i amb salats de lona} com un mendicant. Veï Joan Portabella, alt i robust, amb els cabells negres cargolats, lluitant per no deixar-se guanyar per l'emoció. Al seu costat, Xavier, consternat, els ^{amb els ulls grisos molt oberts,} quaitava com si tot allò fos un somni del qual hagués de despertar-se ben aviat.

Lassa se li apropià encara més, com per recordar-li que aratenia una doble obligació de vetllar per ella. L'entressà amb un bray:

- El nostre fill no podrà néixer a Catalunya.

- Qui sap! - digué Xavier. - Potser podrem tornar ben aviat. Això no pot durar gaire.

- Recorda't d'aquell altre exili, - intervingué el senyor Vilà. - Van estar a l'ore quatre mesos escansos, i

ens tens avem qui sap quan duraria.

Pobell! Francesc ^{andrina} ~~senti~~ que aquell home de puf de setanta anys era el que experimentava amb mi; força l'angúixa d'aquell ~~moment~~ ^{tots les dues vegades} cornial ~~que representava~~ Per què es quedava? Volgué encara insistir.

- Pare, perquè no vey amb nosaltres?

- No, no m'en vull anar. No m'en feu anar, ara. Jo no corro cap berill, ^(n'entie segur.) Estic ben decidit, vull mouir a Barcelona, encara que ^{fugir} ~~és~~ d'una manera estranya. Però no morint, he ara. Les espero i confio de conèixer aviat el meu nét.

Havia arribat l'hora de la separació. S'abagaren, amb els ulls esbrunejants.

- Xavier, vigila'm el pare. Ja sap que em refio de tu.

- No t'inguis hor!

~~Laura i el seu germà i abagaren des de la portella del barri~~ ~~on~~ ^{com} tombaren per mirar. ~~els~~ tres homes que agitaven la mà en un gest fatètic. Per la finestra ho queren veure's encara uns moments. Poc a poc les rodnes començaren a ^{correr} pel camp fins que es desprenyen del sòl. Aviat veieren, molt a ita d'il·l, l'ombra minúscula de l'avió que els perseguia davant la ventalles del camp.

Els miraren. Laura esdatà a plorar. ^{Francesc} L'agafà en els seus braços, com si fos un infant.

- No ploris. Tot això passarà. Aviat tornarem...

Però els seus ulls miraven per la finestra aquell paisatge del pla del Llobregat com si se n'acomiadesse sempre més i al seu cor sentia una angúixa i una amargor que li fujaven gotejant; l'afegaven.

#.

12. - Per camins diferents.

M'acuso d'aixecar i cloure el puny sense plaer, sense entusiasme.
No mi agradaix aquest gest com a resposta, inspirat per l'adversari.

Jean Guéhenno.

Feia una estona que treballava quan se n'adonà:

- Enuera no ha vingut avui el doctor Gifré?

Els infermers mogueren el cap. No, no havia arribat.

- No ha telefonat ni ha fet dir res? Pots ser molt malalt.

- Pots si. No t'hi amoinis, company doctor. I treballa que prou feinhi ha.

Xavier mirà de reüll el que havia ferlat, que acabava d'entrar a la sala. Alt, voluminos, més negre ~~d'home~~ per la barba d'una setmana que no pel seu toc de pell meridional, amb la granota blava i el casquet negre i vermell del milicia, amb dues pistoles i un reguitzell de coregades en el cintell, aquell membre del Comte de l'Hospital tenia una forma considerable ~~de~~ ^{d'home} ben situat. Posar-s'hi enfrente no era gens saludable. Qui

volia dir amb aquells mots? Fer un gest amb el cap, com si volgués treure's del davant aquella preocupaçió, i

tantes d'altres que s'hi acumulaven, aquells dies, i seguí la visita. No, la feira no mancava. A les víctimes dels primers dies

~~doncs~~ ^{Hi}s'alegien ara, en una corrent inversant, els fets que arribaven del front d'Aragó, mig estoncada només; llur sang en una cura sumària a l'hospital de campanya. Un per un, trobava en aquells cosos tronc-juts per la metralla tot l'heroisme i la generositat que no paraven de meravellar-lo d'ençà del primer dia de la revolució.

- Salut, doctor! Qui et sembla podrà tornar aviat al front. Recorda't que vull entrar primer que meugí a Sa. rugosa. Si no puc encar-hi per culpa tuya, et picaré!

A l'enterrament, violent i des, nenes li llovin un somriure d'infant. Ten a un, si. Tot negat, però, eren aquelles recordades macabres de cada matinada a la Rabassada i a l'Hipòdrom, la parel del cementiri de

i de boines de cervell.)

Montada en vellada de bales i tacada de sang, les cunetes de tots els carreteres del Catalunya i d'Aragó, els esglésies i les catedrals que creaven. Torrià a pensar en l'assassinat de la seva germana i en Francesc, fugint amb un malfactor amb un passaport fals. Almenys per aquell costat estaria tranquil. Sembla saber perquè, l'allunyament de Gifré tornà a preuenir-lo.

Va esparillar-se a acabar aviat la volta de les sales i pogué escapar-se a migdia. Al pati de l'Hospital enfront de la posada Florida de pedra picada i rajoles de València, trobà el ^{Fond que dóna} cotxe pintat amb unes lletres de fons METGE i una bandera grana. Les inicials rituals s'empaixaven per les portelles: el capot, U. H. P. C.N.T. F.A.I. U.G.T. P. O. U. M. E.R.C. No hi cabien més lletres. Conservar el cotxe ja era prou i Xavier s'havia conformat a l'encenugrafia ciutadana de la revolució.

Abans d'anar a casa seva havia fet dormiti del Dr. Gifré. El coneixia molt perquè a més de company d'hospital tenia la família a estiuejar a Sitges, com el Forcada. Truncà inútilment al pis. La portera el sentí i el cridi per l'ull de l'escala:

- Que traeix a casa del doctor? ~~que~~? No hi és.

- No hi és? Que és estrany!

Lluan baixà, la portera l'atrapsà amb misteri. Volia parlar, però abans tenir la seguretat de no comprometrej.

- Es un amic d'ell, mateix?

Xavier es feu coneixer. Alhora, la dona se forà a llorar. Entre sanglots pogué explicar-se:

- Pobre doctor! te l'han endut aquella nit. Què li devien haver fet? Tan bo que era!

Un automòbil havia arribat abans de mitjanit. No havien ~~portat~~ uns minyons armats, que s'havien fet obrir la porta de l'escala i havien baixat hora estona després amb el ~~metge~~. La minyona havia explicat que des del llit va sentir les discussions i les protestes inútils.

- En pijama i sabatilles se l'han endut, pobre doctor! La noia ha agafat fer i se n'ha anat del pis. Jo venè, jo tornen i da troben, qui sap què li farien.

- No han avisat a ningú?

- A qui val que avisen? La seva família es a Sitges i aquí no hi ha ningú.

- La policia, què té jo! Cal fer alguna cosa per saber aquell pobre xicó. Jo me n'ocuparé.

445
Quan tornà a eixir al carrer va adonar-se de les dificultats de la tasca que i havia imposat. Què podria fer tot sol? Com sempre que es sentia desemparat, va pensar en Portabella. Ara ja fins a l'Ajuntament per trobar-lo, però tot hauria.

- Què passa, il·lustre metge? Com van els feixits?

De seguida s'adonà de les preoccupacions de Forcadà.

- Alguna cosa de greu? Diges.

- Un amic meu, un metge de l'Hospital, ha desaparegut. Aquesta nit se l'han enduit de casa seva. Es diu Eduard Gifré. Què podem fer per salvar-lo?

- Uu, ui! Si hi som temps, mai! Quina mena d'home era? I quina gent se l'ha enduit? Anaven amb uniforme o no?

Ell deu tenir quaranta anys. No crec que ~~estiguis afiliat en lloc~~ ^{encosta,} ~~engrescat cap filials polítics.~~ ^{professor,} una mica dret, però bon catalanista, ^{s'empotava l'aigua clara,} més aviat ric. La portera no sap quina mena de gent eren. Milicians amb punts, diu, ^{i no s'hi arrenca.}

- Veu a saber perquè l'han anat a buscar! Nine, jo n'en vaig de seguida al Comitè de Milicians. Tu ves mentrestant al Clínic, a veure si ^{l'hi} ~~abidis~~ trobes. De vegades aquests perquisis són molt ràpids. Si encara no hi és possible tindrem una esperança. Potser, només, d'altres quantes persones d'andertines hi ha a Barcelona sal? Prop de cinc cent.

- No ho sé. Fer el que puguis. Jo me n'aniré al Clínic. En diràs alguna cosa de les tòves que t'entrons? Quan jo t'aprixa alguna cosa també t'ho telefonaré. Seràs aquí?

- Si no hi sois jo, hi haurà mercè hi serà.

La víeu a l'avantdespatx, arseguda a la seva màquina d'escriure. La trobà canviada. Semblava que haguessi madurat de tota, que s'haguessi fet mal, dona. Ella li sonrigí amistosament. Xavier) ^{Xavier} ^{S'én disparat.} ^{Tomà una} ^(precipitadament)

L'ofici del Clínic (tranquil·litzat), però treballat per la visió d'aquella estona de cosos nus, blancs com la cera, amb les ferides mortals que els coixien o el fred crument que els havia deritat el cervell. Homes, dones, vells, joves, damunt les banques; i a terra, per tot arreu, representaven la collita d'aquell dia. Al peu de cada un hi havia un nimbo. Una olor fada i penetrant turba damunt aquella estona reunió silenciosa. Sembla gosar dir-se, algunes persones pensaven, com ell, davant de les banques, cercant de trobar un familiar o un amic desaparegut. Cada dia era així. Les il·lustres havien desaparegut dels diaris, però els cadàvers crev allà, amb el resto de la lluita desesperada o de la resignació ~~seco~~ davant dels assassins. No es veia amb cor d'anar a dinar.

H²
Va tornar cap a Sant Pau. Almenys allí hi havien cosos vius, en els quals les forces del mal encara no havien sabut ~~desaparéixer~~ la flama misteriosa que anava semblava tenir tan poca importància per a tota aquella gent benèstria que el voltava. En anava entrar a la sala topò amb Nicasi López, amb les seves pistoles i el casquet que reproduïa la bandera negra i vermella de l'anarquia.

- Llei, company, ha vingut ja en Gilrè?

- No, no ha vingut. Aquesta nit se l'han endut de cara seva.

El gegant fer una ganyota.

El Comitè d'Investigació?)

- Se l'han endut? Qui? Les Patrilles de Control? (Devia ésser un feixista, un enemic de la causa del poble.)

- No ho sé, qui se l'ha endut. No trobare que hauríem de fer alguna cosa per veure si el salvem? Es un bon Xicot, un metge competent. Ens pot fer molt de servei encara. (Si es víctima d'una injustícia?)

- Què vol que hi faci jo, company? Si ens haguessim de detinguda cada un que desapareix! Encara que tingueris raó, (que ^{es} víctima d'una injustícia, no saps que en aquest moment val més que morir cent innocents que no que quedi via un feixista?) No, si és culpable d'alguna cosa, que el piquin. Metges, rai! Ja entindrem tants com voldrem! Ni metges, ni intel·lectuals, ni músics, no necessitem ningú iara, ningú més que gent com aquesta que tenim als llits de l'hospital, gent que no pensa que demà potser seran morts i que si cauen ho faran constants, perquè saben que amb dues morts la revolució anirà endavant. Ves, ves a la teva feina i no et preocups de res més. Salut, company!

El puny enorme s'aixecà, clos, com una maza. Balancejant les espalles, el gegant desaparegué en un despatx. Xavier suspirà. Com podia lluitar-se contra aquella mentalitat? Esgentil·les, com si hagués forcejat hore i hora, va obrir una forta enorme llançada amb triple ~~adonat~~ fony i cadena.

Al vespre anà a trobar Joan. El seu amic acabava d'anar al despatx i estava esperant-lo amb ~~Messies~~.

- Vissia, que anirem a sopar lots tres a la Barceloneta. Estic molt cansat.

Pel camí explicà les seves gestions. Havia estat al Comitè de les Milícies, a set o vuit centres que es caracteritzaven per ~~no~~ controlar una fila de milicians dels que segrestaven i fercejavaren feixistes. Havia parlat amb gent important dels anarquistes i dels comunistes, i tot hem hauríem de ^{nosaltres} ignorar de la cort del metge.

- No has sentit parlar de la Torre de la Mort, ni de la cara del Panteig de Sant Joan, ni del Convent de Sant Elias? Ni del Tribunal que funcionava a l'Escola de Nàutica,^{aquí al davant,} en el qual un tuberculosi que mai no havia deixat de la vida o la mort de la gent que li duien? Ni dels centres de Patinades que van fer seu compte i dels que s'incontrolen? Que felix ets, de no haver topat fins avui amb aquestes coses!

- Què hem de fer, doncs? Ens hem de creuar de braços fins que aquest bobo Gifel surti a la Rabassada amb tres gales al ventre? - es revoltà Xavier.

- De moment, hem de llopar. Avui ^{Volent trobar} un home desaparegut a Barcelona és com ~~biscar~~ una agulla en un balle. Si capiguerim ^{perquè} se l'hau ardut! Però cada sindicat, cada Comitè, cada patinera té els seus motius diferents i de vegades contradictoris. Totes les venjançoses persones surten a flor de pell i hi ha ^{massa} gent que ven convertits en possibilitats temptadores els seus desigs més secrets i més absurdos. No t'ha pensat mai, davant una contrarietat o una contradicció vexant, de pensar un moment: Amb quin gust li esclariria el cap! Nosaltres, però, tenim la moral que ens frena, la reflexió, i en danyer temps, la bondat de l'lleis. Tota aquella gent ara no tenen altra ^{forma} ~~fórmula~~ de conducta que l'interès de la revolució. I és tan cómoda de pensar que il·lustració, l'home que et va deixar diners o el que et va prendre la dona o el que un dia va ofendre't, si un feixiste, i que mereix be's de la humanitat qui el suprimeixi!

- Però això és horible! Així ningú no està segur!

- La se vi adoren els mateixos: tapis quins es el terme de moda, avui? Els "incontrolats". Es un mot que està a punt de ^{tots aquests verds tan utilitzats} suplantar ~~de seqüències, incertesa~~, que ho expliquen tot: seqüències, incertesa, benejor, picar, esternecar, controlar, què té jo quants més. Ara la culpa de tot se l'endren als "incontrolats". I cal recordar que de vegades els "incontrolats" se lo carreguen, també. Més d'un Comitè improvisat ha estat penjat perquè havia fet seu compte. Els anarquistes, ^{digne} volen posar un cert ordre i una disciplina però no en poden sortir. Aquella és llur forsa i llur febleza. Tenen un exèrcit només i valent. però no tenen capdills ni la disciplina necessària per ferlos ~~obedir~~ que tots ho els obeixi.

Soparen en silenci. Mereix sonriix de tant en tant, temidament, a Xavier, com si valgués demanar-li ferdo i ^{que distant que sembla tot allò! Ara} silenci per aquella visita de tia Mero. Claudiu: els seus homes estrobaran Itàlia i no es fail que tornés ^(plenament). El divorci seguirà el seu curs i les noves disposicions encara el facilitaven. L'avingant triomfant davant la multitud.

— Després de tots hagut d'anar a Capitanie. Ni han prouït que buscarien si hi havia alguna ltxa de Gifré en cap dels Sindicats o Comitès que controlen els de la FAI, — explicà Joan.

La següent nova gestió fou també instructiva. Quan tornà a trobar-los, després de la visita, ho explicà:

— Ningú era cap res, diuen. Com a unic indici, m'han dit que aquest Dr. Gifré era metge d'una companyia d'assegurances contra accidents que treballava amb els consignataris del port. Ho sabies?

— Si, em perco que sí. Qui pot tenir que veure, això?

— ^(donal a entendre) m'han dit que potser es tractava d'una revengia d'algú altre que no es conformava amb una acte prematura en algun accident ^{de j/ es} ^{a que/creu} que aquell rebia a defensar els interessos de la companyia, quan ell s'hipresentava amb una ferida més o menys accidental, era prejudicial per la classe obrera.

— Es monstruós, això! No comprenem que amb aquest criteri no hi ha cap profesió independent, ni cap càrrec que pugui exercir-se a consciència? — Malgrat seu pesat en els mots d'aquell fetit del matí: "Si no puc ésser-hi, et picaré!"

— Es clar que ho compreneu! Però les coses ara van així. Et recordes, Merce, d'aquell cas que ens varen explicar? ^{Era altre} ^{Li van fer pagar} Metge que et ~~comunicava~~ ^{explicava} una indemnització perquè una vegada, en un cas molt difícil, va ser-vos obligat a tallar una canya a un malalt que es gangrenava. L'home creia que la seva invalidesa era culpa de l'intervenció del metge. Va haver de fer, perquè si no, ja estaven a punt de deixar-lo a prendre la pesca. Pobres amics! El tenim pessat igual, i amb una ferideur forta es conformaran.

— "Es conformaran"! Qui, s'ha de conformar? Es això, aquest animalitat terrible, aquest nosaltres qui decideixen com morim, el que et desespera! No compreneu com tu pots parlar-ne d'agues maneres!

— Qui vols que faci, doncs? Qui em desafia, que mi en vagi com Francesc, i això que a mi nom no me n'apena cap perill, per faste, per delicadura d'espiritu, per considerat? ^{Vols} Que, perquè no tinc cap autoritat pel mercantilisme sinó per les meves pitjorades i per les dels xiots que mi acompanyen, desconfia de ferdi la confiança en Catalunya i en la causa de la llibertat? Faig el que heu de fer salvat tot hom que pot salvare, i ho farem tant de temps com calgui. He fet donar meus passaports que amics de dreta ~~heu~~ hagi tingut a la meua vida. T'envio que tot això s'acabari en dia o altre. Si no fos així...

Hi donà un copet als genolls. Estaven en el cotxe dintre el Ford, deturat al capdavall de la Rambla.

— Vols dur Merce a cara terra! La seva germana ja deu haver anat.

- Sí, amb molt de gust, - balbucejà Xavier. Engagà el cotxe.

Mans de diutar-lo, Jover li prometé que continuaria les seves recerques. L'enderroc matí, tanmateix, degué una segrestat desoladora. El cos del doctor Gifré havia estat trobat a la Platassada, costat de Balés. Al Clinic, davant del cadàver mòrt i desfigurat del seu company de feina. Xavier hagué de sentir les explicacions tècniques d'un empleado del dispositiu que ja havien adquirit una experiència sobre els ~~sota~~ mètodes d'assassinat més utilitzats.

- Tantes bales, i al ventre... Això devia ésser un comitè una mica incontrolat. Els petrullers ho fan més net. Els "calcetins" de Sant Joan claven un tret al datell, i avall.

Totí s'adoparal d'aquella segona visita al magatzem de morts. Al Hospital el seu malhumor trapava. Una infermera ~~l'~~ preguntà-li:

- Que li passa alguna cosa, doctor Forcada?

- No. - Però tot seguit es penedí de la seva covardia. - Sí, estic indignat per l'assassinat del doctor Gifré. Sap perquè l'hon mort? Perquè curava massa de presa els malalt!, Val més deixar-los morir tots, es vere!

Havia aixecat la ver, i la infermera el mirà amb inquietud:

- Potser que no cridi tant. Amb tota aquella gent d'ara, no se sap mai...

El deixà sol altra vegada, sol amb els seus dubtes, i les seves inquietuds. Com podia ésser que fanesen aquells cossos? En un moment que les forces de l'Estat havien d'ús ~~apropades~~ ^{apropades} per fer una guerra contra l'enemic conui, perquè ~~hi~~ havia d'haver-hi aquella follia destructora i homicida, aquell afany d'emular les gents cagants dels revolts de l'altre costat, d'anivellar la balança en aquella competència sinistra? Els ~~de~~ d'impost eliminaren els enemics en nom de Déu i de la Pàtria. Els d'aquí ho feien en nom de la llibertat i del poble. Un dol de sang enorme ^{rojava} ~~+ havia obert~~ dels flancs del país d'ensò d'aquell diaunenge terrible de jutjat.

- Tots hi havarem, tots. Tots ens venrem arrosegats per aquesta onada exterminalora.

A Sevilla i a tot Andalusia tots els cossos eren "depurats", cara per cara, fortal de garantir l'orde. Era molt conill: trencà'n els homes, dur-los al cementiri i fusellà's-los en massa. A Badajoz tota la gent que semblava que havia fet una resistència ~~fogosa~~ ^{havien estat} a la Plaça de Braus i amb metralladores, des de les quaderes, la resistència restà ~~era~~ ofegada per sempre més. I a aquí? Capellans, fabricants, tramviaires, metges que no respondien d'ordi als clients i molts que feien cosa, propietaris que volqueren cobrar l'arrendament i ususos, obrers i soldats i policies, tots ho passava en la terrible cavalcada que a les nits omplia les carreteres de detonacions sordes i de gemecs ofegats.

quan arribà a casa seva, al vespre, la trobà plena d'animació. La seua dona i els seus fills, i amb el fill de senyor Vilà, que creu a Sitges, ni havien tornat.

- I ara! Per què hem vingut, tan aviat? Jo pensava encara fer una escapada, diuen enge.

- No ens hem volgut estar un moment més lluny de tu, - exclamà Carme. - Que et creus que estarem gaire tranquil·ls, ~~allò, lluny dels~~ sense saber com estarem?

En veia molt baixa el senyor Forcada expliça:

- Avui hem sabut la mort del pobre Gilé. ^{Es van} ~~que no~~ ^{estaven prou} ~~contants~~ d'haver-lo assassinat i li han bividat el pis, tirant-li els nobles al caner, amb els llibres, i tot. ^{després} ~~que ho han cremat tot flegat.~~ ^(Ha deixat) ~~dona i~~ quatre fills que es queden a la miseria. No, no podríem estar-nos allí.

- Fa ~~cinc~~ dies que van desaparèixer vuit homes de Sitges, - intervingué la mare de Xavier. - Entre ells hi ha el botxir corí, en Florenci Martí, i el fill de la cenyosa Conxa, aquell que estudiava fer farmacista. Viure d'aquel la manca no és viure. Els masovers i els arrendadors ens han fet ~~fregar~~ ^{fornar} tot el que ens havíen donat i arrengessat i encara ~~sara~~ ^{a Sitges} ~~percebre~~ un import de guerra de cinc mil pessetes. Hagueren virat la volta Felicià, que va venir amb el seu carregat de pistoles, com ens ho va demanar! Tot en nom del Comitè, això sí. Tot flegat la fàstic. Almenys aquí estarem tots junts. Tots no, però. Pobla-hora, tan lluny en aquestes circumstàncies!

Recollat a la barana del balcó, el senyor Vilà ^{assintia a} ~~comprendava~~ aquella exhibició de pors i d'indignacions. Lui havia de dir, ell! I havia quedat sense res. ^{feia i fet.} ~~faia dir-se.~~ No tenia ni el fill, què era allò que més estimava en aquest món; i que havia hagut de fugir per evitar que el matassin. I malgrat tot sentia a dintre un més amapada que mai, la voluntat de viure i d'arrivar a tot allò que es desovulpava. No podia ~~sest~~ ^{sest} que tot allò que ell havia reflectit i que havia ensenyat al seu fill a estimar i servir es transformés en aquella orgia extàtica de sang i de pistoles, en aquella clòria de monstres que ho envainien tot. No podia ~~sest~~ ^{sest}. Ni llibertat, ni el sentiment de fàstic, ni el desig de contribuir a una societat millor podrien degenerar en tot el podiment de baixes passions que semblava escampar-se fins a colvir tota la terra en una escampadissa que res no podia deturar. Volia viure per saber com s'acabaria tot allò, com evolucionaria.

- Si, - deia Xavier - jo també em onto desbordat, fatigat, honoritzat, tot el que volguem. Aquesta mort de Gilé era comilla una ofensa personal ~~foto~~ que mi han fet, una ~~foto~~ bufetada a les meves galtes. Però

H47
qui volen fer?

- No podíem anar-nos-en, com Francesc i Lluïsa, com tanta altra gent? Fugir d'aquesta terra fura que passa la turbada. No podíem, diguis, Xavier? - plejava la seva mare.

Abans que respondés ell, el doctor Forcada ~~sabent que~~ de nou s'avançà a respondre:

- No. No podem fugir. Ni Xavier ni jo no ens en podem anar. Som metges i en aquest moment tenim molta feina aquí, i hem de servir, encara que ens bobi; i encara que cada dia ens sorbi més dur complir el nostre deure. No, Teresa, no. Si tu i Carme i els nous volen anar-vos-en... .

- Allà on va el cos va l'ànima. Si Xavier se n'anis, jo me n'aniria. Si ell es queda, jo em quedo.

No hi havia ni plany ni orgull en la veu de Carme. El seu marit sentí el desig d'abafar-te aquella doneta valenta, que sabia defensar els seus fills i el seu home. Sospirà, resignat.

- Si, el pare té raó. Ens hem de quedar, perquè el nostre lloc és aquest.

Ara es sentia més fort, més segur, més forrat d'aquesta dignitat sagrada del seu ofici, que sempre l'ha via sortint, tant en els moments difícils de la carera com un cop ja l'exercia, quan qualquer comuniuació exterior venia a posar a prova la seva fermesa. Quo el nom capris ~~que~~ trajectòries similars, que les forces de la destrucció ~~i la mort~~ volguen extender llur domini davant tot, no volia dir res.

E ell havia tingut l'honor d'ésser triat, com tants altres homes, per lluitar contra el mal, i contra la mort.

No podia desertar, no podia renegar d'aquest honor.

- Nicasi López es deuria ~~potser~~ que seguís treballant per fer, - pensà. Tant se li en donava, del que l'home del casquet vermell i negre.)
pensà; Era amb ell que volia estar en pau, amb la seva consciència. Repetí altres vegades, amb el braç dreut entorn de la cintura de Carme.

- El nostre lloc és aquest.

L'endemà reberen la visita de Portabella, que havia rebut ~~qual~~ amabilitat de la seva comuna. Els pare de Xavier ja havien anat a instal·lar-se a l'ús ~~per~~ ^{his} casa i amb ells el senyor Vila, allunyat del seu fer-

la bor de noves iuracions. Xavier i Carme estaven sols, després de sopar. Els ~~menuts~~^{infants} ja dormien, i lles respiració' acordada posava un fons de placidesa a lles vida. Aquella sensació de no estar sol de tenir al seu costat una dona coratjosa i uns infants robustos compensava altre vegada a Xavier ~~tots~~^{de tots} les seves anginies i els seus disgustos.

- No em diràs res si torno a dir-t'ho? - començà Joan, quan estigueren pints.

- Si, ja ho endavant. Que l'enveges. Si tu no has estat felic com Xavier, de qui és la culpa?

- Calla, no vullguis pledejar la causa de les dones. Sempre com voraltres les que tenen la culpa de tot.

- Carme encara està convencuda que la teva separació de Claudiia ha estat un disbarat. - aclarí Joan.

- ? tu?

- jo, mostant.

- Solidaritat masculina, també? Es diu que es millor que Joan visqui amb una altra dona, amb la primera que es presenti, que amb la seva, amb la que s'ha estimat tant i que, a la seva manera, també se l'estimava? No m'ho faran creure ningui.

- Per als que només han conegut la felicitat i l'amor sense rivals ~~és molt difícil~~^{resulta} de recordar en les històries i els malentenduts dels altres. Entre Claudiia i jo hi ha hagut sempre només que això, un mal entès, però un malentès que ens ha fet desgraciats. Jo no he sabut entendre lüs arrel del caràcter, ella no ha volgut mai entendre el mèu amor. Deixem-ho entar. Ara ella qui sap on dem dies. Jo m'entri aquí, i d'aquí poc qui sap on seré... .

- Lüs volà dir amb això?

- No ho sé, encara. Però cada dia em sembla més segur que en un moment donat, sense pena ni màrixer heroiques, me n'ia ho plantari tot i me'n'anirí cap al punt. Aquí m'hi arribio, tinc el conveniènt que la meva presència no serveix per res, que la meva feina és una pura ~~fantasia~~^{fantasia}, tu mateix

449

ho han vist. La força de ~~sua~~ l'autoritat, l'eficàcia, els records del poder, tot ha desaparegut dels nostres edificis públics i es troba trinxat en mig del caos, repartit entre cent comitès i no cequents milers de milicians. Fins ara encara em feia la il·lusió que la meva presència podia ésser útil, que salvaria amb la meva autoritat personal molta gent d'un destí terrible. ~~Ja~~ ^(també) has pogut veure que tot això també fallava.

- No sou pas fer culpa tuya si no varem poder salvar el poble Gifré.

- No, no sou culpa meva, però l'endemà ell estava a la Rabanada, encès en una cuneta. Aquí no serveixen per res.

- I al front, què hi faràs? No sabes com van les coses? No t'ha explicat ningú les rivalitats dels partits, les desconfiances i les traïcions, les depredacions del país que omplen? Jo ^{al Hospital} cada dia entenc nous detalls que m'escrueixen.

- Malgrat tot, els rebels no hem pogut avansar i, més altres, en canvi, com a ran de Paragona i ^{de Dosa} Deixem ^{ho pomer.} les coses van bé o no, al front. Van gaire millor, a la retaguardia? Tu hi has una feina útil, indispensable. Jo en canvi no hi faig res de profit. Potser al front seré un soldat més. Potser podré dur-hi uns pensaments i una acció que ara hi han faltat. El que se'ei és una cosa. D'ençà del dia d'onore de pulsol que només tinc la impació que basta el temps. En canvi, aquell dia, ens va sorollat que estava molt a prop de trobar la solució d'un misteri que em tortura. Feia una pausa. Va mirar-se la cara avinuda i després Xavier.

- Tu, Carme, i tu també, no el podereu tenir, aquest problema. Sabeu qui enés? Trobar Déu. Vos altres dos estere convencuts de tenir-lo, perquè teniu la fe. Jo, en canvi, la temps que l'he perduda. T'en recordes d'aquell diajors tant que Francesc ens declarà que ell no creia en Déu? No sé ara si ell conserva la seva incredulitat. Segurament, perquè ell no s'ha preveugut mai de fantasma, ni de realitat tangibles. Tu has conservat la teva religió sense complicacions, la mateixa que té Carme. No tinguerem hor que us denunciï, de totes maneres.

- Gràcies, - contestà Carme. - I per què el diumenge aquell vas tenir la missió d'estar a punt de trobar Déu? Per què vols anar-lo a cercar a Bujaraloz o a Orca? Explica'ns-ho, si pots.

- Això és, si pots. No ho sé. Al voltant d'aquells viatges descamisats que s'apoderaven dels canons, de la muralla de persones que ocupava la Rambla i el Passeig de Colom, mentre crepitaven les balletrares i balladaires i xulaven les bales i passaven els avions, em va semblar que tota la meva vida només tenia sentit ferquè i abocava a aquell dia. Quan el pobre Bartoli em morí als braços, vaig envejar-lo de la mateixa manera que l'enveja a tu. Vaig comprendre que hi havia homes que cobrien i tota leur vida havien cobert i que acceptaven el meu ajut i em prenien fer company de lluita i de cobriments. Em vaig avergonyir del meu confort de sempre i de la vida sense dificultat que havia tingut, i de tot el que mi ha via semblat que podia donar pastura al meu orgull, des dels meus versos i la meva blanca d'escriptora fins a les dones belles que mi havien estimat. Si aquells moments haguessin durat una nit més, estava segur d'anar a ~~de~~ aconseguir Déu, de trobar-lo per què omplís el buidat que sentia en aquell ^{espíritu} meu. No em riguera. Per això vull anar al front, també, per veure si en la lluita i en aquella contribució del meu esforç a ~~sabre~~ la gran empesa de ~~sabre~~ fer triomfar la causa del poble que troba, al capdavall, aquest Déu que em fugí de les mans quan em sembla que el tinc més segur.

Xavier callava. Carme va insistir en la seva curiositat.

- Si t'en vas, qui dirà aquella noia? Ja sabs qui vull dir. No li tinc cap simpatia, però bo demà tens dret a ~~de~~ donar la seva opinió, a retener-te. Vols dir que el deixarà marxar tranquillament?

- No ^{l'hi} preguntari pas! No em fluga ningú, a mi. Quan vaig trencar amb Clàudia, l'inicis lligam que em retenia es va desfer. No el vull pas deixar més fer ningú més. No fer mesme. Ella ja ho sap i s'hi conforma. Si m'ien vaig, ^{al front} també hauria de conformar-se.

Guardaren silenci una estona. Xavier ^{el trencà:}

- Sempre que em trobo amb tu o amb Vila i parlem de coses d'aquests, que ens afeten tan profunda-ment, sembla que del passat em tornin tots les imatges de la morta adolença. T'en recordes de les

451

nosaltres descoberto? Trobàvem a cada hora l'amor, la dona, la política, els ideals, l'ambició, tots les coses més belles i més excitants. I aquells castells que fa ens liem! Dominaríem la ciutat, seríem l'amor, governariem el país. Tot ens semblava bon per la nostra ambició... De vegades pens que els nostres somnis ordenats, flens de raó i de lògica, han produït aquest monstre que ^{pulluler al nostre entorn} ens ~~nosaltres~~ ^{llueix} planen de nit i de dia sobre Barcelona. Francesc exiliat, tu decidit a anar-hi en a lluitar al front, jo treballant com un escanyal ^{curar.} ~~que~~ raigs que mi amenaçen si no ^{ho faig} ~~me curo~~; i defensa. Era això, ^(només) que teníem dret a esperar del triomf dels nostres ideals d'alegres? Una Catalunya ^{gairebé lluna} en hor qual la bandera catalana no pot exhibir-se si no es amb la bandera vermella i amb la vermella i negra! "Els Legadors", amb "La Internacionel", "Los Hijo del Pueblo", "A la barricades", en una barreja absurd. I amb el puny enllaire, això sí. Jo treballo, i aixeso el puny, i dentjo el triomf dels nostres, però sovint em vénen ganes de plorar; mi avengonyisco d'aquesta rituïcio i d'aquest odi i aquesta crueltat que només sabem apesar a l'odi i a la crueltat dels enemics.

- Ja ho comprene, tot això, perquè jo també ho habeixo sovint. Veig aquests monstres horribles i degotant de sang ^(i tembla que sigui el) producte dels nostres somnis i dels nostres ideals. Per això, torna a dir-t'ho, vull anar-m'ien de Barcelona; ^{tú jo} ^{sempre} ~~anirà~~ al front. Per camins diferents ^{aniràrem a un} mateix lloc, perquè hem sortit del mateix punt de partenza i ^(un mateix ideal ens quia). Transcerei també, encara que sigui fora, perquè un dia ^{o altre} tornarà a seguir-la lluita.

Juan i aturà i es mirà el puny, més, cantellut com un roig.

- El puny enllaire! Tant com calgui, fins que els braços puguen tornar-se a obrir per abusar tots. I a l'altra mà el fusell, rempaç endavant, ~~que~~ fins que una bala em detiri en ell.

Aleshores ja hi serà tu fer ~~que~~ curar-me. Ja ho faré que segurament faràs més tu tel triomf de tots nosaltres, ~~(només)~~ a base de continuar la tera feina conscienciosa de cada dia, que tots els que ens llancem a defensar-nos de les trinxeres estant contra els agressors? No hi tensis, en les monstruositats

només que fer recordar. te que) ni en el mal, fer que tu tens per feina combatre'ls i eliminar. los d'aquest món. Cada dia que treballis ajudarà a eliminar. los una mica més.

S'aixeca de la cadira, amb els cabells mei erubellat, que man, ^(sonriendo amb tots les dents i) l'ampiquejant-li els ulls.

-jo mentrentant els combatrà amb el puny enllaire!

12. - El Somniure dels Monstres

He is as disproportioned in his manners
as in his shape.

Shakespeare (The Tempest.)

La plana era immensa, infinita. Com podia ser que les orades de terra i de pedra de la creació s'haguessin calcnat de l'obte per deixar aquesta illa uniforme, vermella i ocre, que brillava sota el sol? Ni muntanyes, ni arbres, ni fonts. Només el terren despullat, amb els rostills arrossats, aguts com a espines, i algunes olives desperades que retorçava els braços inútilment de cara al cel imposible i al sol de justícia que s'hi encenava. En la monotonía d'aquell paisatge, que la ralha blanca de la carretera no arribava a alterar, fognà la pol són confòria amb el rostall i als terrossos verdes, aquelles dues cases semblaven una contradicció. Havia rugit del sol inert com una berruga maligna i ara treien foc per totes les finestres, barrant el pas a la columna. Els homes, ajugts davant els camions, apujant els troncs de les quatre olives migrades, encantats a les ~~agulles~~ costes dures arrosetes que havien estat blab, disparaven amb els fusells, amb les pistoles, amb tots aquelles armes incongruents, i sense cap selecció tan poc uniformes com els homes que les disparen.

Juan Portabelle també tirava. Al seu voltat, incorporat darament als volers, amb els binocles a la mà, Oliver, el comandant, donava ordens que es perdien entre el fumoteig.

- Amb les bombes de mà! Voltiu cap a la dreta, voraltres, sense aixecar-vos de terra! Tu, Negre, cap a

l'esquena amb cinquanta homes! Nosaltres anirem avançant per distançials. Quan arribem a aquell arbre d'allí baix, entrem en acció amb les granades. Tots ^{tu} rellotge, Negus?

- Ja ho creu! - ~~de~~ l'home barbut lleva el canell ^{vallat d'or} amb un sorriure que libadà tota la boca.

- D'aquí a vint minuts exactes. Has sentit, Océane?

- Està ben. companers!

Els disparos crepitaven i es perdien en la brúixola de la plana. Quan les bales tocaven a terra, s'aixecaven petits brotadors de fum; algun pedra es partia a bocins. Arrosegant-se per terra, en les grànates brunes, que es confonien amb la color del rovell, els dos petits destacaments s'allunyaven, descriuint un gran arc de cercle, amb les punxes de les bombes a l'entorn del cincell; el forell a les mans. Les metralladores, de les dues cases, a banda i banda de la carretera, seguien disparant, a rauxes que estretegaven i reneguien en amples corbes les siluetes dels cotxes i el grup de les oliveres. Oliver es mirava el rellotge.

- Tinc a punt? ^{dones,} Va, ~~endavant~~! Ben separats, sobretot!

* Tot el grup s'aixecava de terra i es posava en marxa, sense parar de disparar, darrera del comandant, que donà als dits la pistola metralladora.

- Cap a aquell arbres d'allí davant! Poc a poc. Ajupiu-vos.

Les bales passaven amb un xiulet agut. Era curiós com els corsos humans oferien poc blanc, pels àfores, mentre avançava, sentant-se instantàniament cada vegada que sentia el mortellatge distant de la metralladora. A dos metres d'ell, amb les segues, Oliver caminava, mirant a dreta i l'esquerra i sense deixar de la reixa que s'havia traxat. cap a les díves.

- Ben aixamplats, sobretot! No us ajuntareu.

Al seu costat es entrà un genet molt fluyx, seguit d'un nenec.

- ~~Per caró de mecanoiden!~~

El bray que sortiria del forell caigüé en un gest automàtic. L'home cridà:

- No us amoinereu fer mi! Tinc endavant!

Zerien, com sempre les bittles d'un joc, els milicians. La metralladora corria aquella ratlla confusa d'ho-

mes de color de terra. Les oliveres, tot a tot, s'apropaven. Els ulls del comandant miraven el rellotge del campanar.
Teníem pocs més i ja hi erem!

- Vuit minuts juntos! Què fan aquells xiets?

A llur entorn, els corsos s'anapaven altra vegada a la terra, s'encostaven a les oliveres. Passaven uns segons, i un altre novell s'afegia al de les metralladores, l'ofegà. Les bombes de mà saltaven, foradaven les fustales vermelles, entraven per les finestres. Un dels repicquetjigs s'atirà al cap d'una estona. Després un altre. En el darrer, uns intervals accoraven la sorpresa i les baixes dels defensors.

- Anem-hi, nois! - cridà Oliver.

Entraren per les finestres. A llur entorn, els milicians cridaven amb joia.

- Aneu a recollir els ferits, - maria el comandant.

Havia passat una hora. Anegué davant d'una taula, ^{enfront} ~~al costat~~ de la finestra ~~tot~~ ^{estirada pels balles}, Oliver examinava uns plans, mentre els ^{milicians} ~~soldats~~ ^{seguien} i atabagaven amb els cadàvers dels enemics i els corsos dels companys ferits. Només hi havia una cadira. Dret al seu costat, Joan ^{veia} ~~el suau~~, vestit com un altre milicià qualsevol, sense cap estrella ni galó. Tan mateix, l'autoritat hi era. En els ulls, en el front il·lis i brunitat que envaïa el crani, en el bigote gris i els punys en les mans grosses i ben fetes.

- Ja en tenim una mica de fet! - exclamà de sobte, sense deixar el ull del mapa. - Ara a esperar què decideixen els Comitès: avançar o canviar de direcció. Heu ^{abans} telefona^t a les altres columnes i al general?

- Si. D'així a un parell d'hores vindran ^{tot} els caps.

- Us agradarà assistir a la reunió. - Feu una pausa. - No us sap per què ~~no~~ ^{no} us tuteig? Histicido vos?

Arriba un moment que sembla que la millor prova d'intimitat és tornar a les vells formules de polidens. Quan torni a veure els meus fills, si això passa un dia, em parso que els tractaré de votè com els anglesos. Us ^{apo} sembla bé, a vos, aquest tuteig universal?

- Què us diu! De vegades em sembla que és una prova emocionant de confiança que em donen, el dret d'entrar a un mon del qual he estat absent fins ara. Soi un burges, no ho oblideu, i quan

en tutjós amb un obús la primera vegada de veure'l es com si aguant fetat original em fos perdonat.
 - jo també t'hi Burgess. T'ho m'hi dono vergonya. T'hi un soldat català, que ha sabut mantenir-se
 fidel a la República i a Catalunya sense mai haver fet política ni entendre-hi res. Faig el meu deure
 com puc, i em faig càrrec que les circumstàncies no m'afavoreixen. Eus han fet l'uniforme, ens han
 arrencat les estrelles i els cahes, ens han declarat que l'exercit no existia, quicota estava a l'alta cos-
 tat de la barricada. Encara que trobi injustes algunes d'aquestes coses, encara que les hi trobi totes, no
 vull fer altra cosa. Ara organitzem la disciplina, segons compta. El cas és organitzar alguna
 cosa. Alguna cop hem fet que abans que tot això estigué organitzat m'Lauran matat perquè dubtaren
 si t'hi puc pioletar o si he dirigit puer bé una operació. Els altres també m'Laurin fuxellat.
 I qui sap si ja ...

• S'interrumpe bruscament. Joan sabia que la dona i els fills d'aquell oficial estaven a Saragossa quan
 va endatar la rebblió i que (de de Ràdio - Lleida) Oliver Larri estat insultat i amenaçat moltes vegades.

El comandant s'havia aixecat. Es posà la boina, prengué del cintell la pistola i exclamà:

- Anem a veure els companys, els camarades i els compàrners, a veure qui dinen. No troben meravilli-
 que de la manera que form la guerra encara puguen guanyar bonicors? Fixeu-vos que els militars professio-
 nals fan un paper mínim en la direcció de les operacions. Cada partit i cada sindical hi du la seva. El
 "Consejo de Defensa de Aragón" també ^{hi} vol intervenir. Hem de dur al mateix temps l'avant de les milícies
 i la defensió de la retaguardia. Hem d'implantar el comunisme llibertari als llocs que decideixen
 els "Aquilabous" i tolerar que de tant en tant alguns xiots facin escapades a Lleida per incantar alguna
 cosa o per cremar la Catedral, que ~~hi~~ s'havien oblidat en un altre viatge, o ~~encora~~ per netejar alguns
 pobles en els quals el Comitè de Vigilància no vigila puer; deixar viure els feixistes i els capellans,
 mentrestant, tot Europa s'organifa del nostre herismet ^{i dels nostres crims} i ens tanca les fronteres perquè Iuri pugui
 caure a les mans dels feixistes. No, no farem aquella cara. Encara que em sentin, aquells xiots no s'in-
 dignaran. Ja saben puer com penso, i saben també que, malgrat tot, m'és estimo i els admiro com

es mereixen. Pó, com està tot això? Ja estan fets aquells fortificacions?

Sortí de la casa, convertit altra vegada en el comandant que no necessitava estrelles ni sabre per manar. Amb la barbeta negra estufada, mal sota l'ample capell, aquell milicià que havia estat català amb el nom de Negus, i que l'enorgullia del seu sobrenom, aixecava un magall per cridar:

- ja està bé! No ens vinguis a empriigar, ara! Perquè no t'hi pones tu, enllor de xerrant!

- Enveig reforçada la posició, que s'hi quedin uns cincanta osetos d'homes amb punts i bombes de mà. Ja es envien refrescos i provisións. Ara m'io vaig al poble, perquè el Comitè s'ha de reunir. So, llo, companys! Estic molt content de vostres.

Mentre el cotxe els sacsejava per la carretera polsosa, Joan exclamava:

- Es absurd, tota aquesta gent com el Negus, que no tollen que ningú els mani i són incapços de manar! Un dia o altre els hauríem de fer callar per força!

- Un dia o altre? Potser sí. Però aleshores són capaces de ferdrà aquesta furia, aquest heroisme que ara els llença davant l'enemic, perquè es senten anarquistes o comunistes.

- Els comunistes, rai! ^(entre la cosa gent) Cremen a imposar la disciplina. Aviat ce's u sortiran.

- No tenen més remedis. I abans com es varen formar les primeres columnes comunistes? Generalment era a base de xièsts que eren vintos de mal ull a Barcelona pels de la FAI. Si no s'en haguessin anat els haurien fetat. Ni d'un hi va caure. Almenys aquí, ben units, i si nos'aventuren en cap indret on manin els anarquistes, es senten segurs. Per això, perquè són febles, necessiten disciplina i imposen l'obediència més estrita als seus. Un dia o altre en treuen el profit.

- Si els deixem viure per venire-ho.

- Naturalment. Que fer algun pla, ara, vos, sobre aquesta reunió mental?

Ambaren al mas enorme, entre "parador" i hortal, on havien instal·lat el quartier general.

- Veniu vos també a aquesta reunió. També teniu dret a ésser-hi. Tot, hi tenim dret, alcapdavall, ja que es dimitixen vos que poden valdre'ms la fell.

- D'on tens entrat al vertíbul ondós, una ver els cobts.

- D'on suts, camarade? ^{Al l'últim} ~~Al capdavall~~ els representants de la burgesia vénen al front! I d'unes, l'Ajuntament? I els versos? Ni ho havien dit i gairebé no m'ho creix.

En l'accent i en la ironia va reconeixer-lo, tot i que els cabells ^{olivros} ~~eriguisen~~ arrancats i la pell coberta de fel sol. El cos fet d'angle, tot osos i neuvis, de Lluís Baldu, desapareixia en la granota coberta de conejam i de pistoles i carregadors.

- Ja veus, els burgesos també viuen ^{a combatre,} ~~al bosc~~ com tu mateix. Tu volies que hi fos, a l'Ajuntament, si. ^{Tu no revires ben els arribats als teatres tampoc.} ni ens deixava cobrir les cadenes de la Rambla. Y de versos, què? El millor poema es aquell, el de l'auçó de cada dia. No podia has deixar-te tota la glòria per tu sol!

- Per mi sol, no. Per tots els que lluitem per la Revolució. Quants anys fa que t'ho pronosticava? No ho se:
fet. Fal cas é que ha arribat. Tu t'hi ajuntes, i està bé. D'altres no volen o no poden, i s'en van. Bon viatge. Malaurats dels que vulguin oposar-si-hi!

Arribaven, amb llurs indumentàries pintoresques, els caps de les columnes. Tots seien al voltant de la taula. La discussió s'inicià després d'una exposició de Oliver sobre l'accio que calia emprendre. Joan no ho escoltava gaire. A desgrat d'ell no sabia estar-se d'admirar aquell home que, tot i tenir tota la familió en poder dels enemics i de sentir-se exposat a totes les desconfiances pel seu caràcter de militar professional servia amb coratge i intel·ligència la causa que havia acceptat. Acceptava ~~Ma~~ acceptava igualment totes les objeccions, les contradiccions quolleres, els renecs i les rivalitats de cledes que feien alterar els seus plans i derivar les seves consideracions estratègiques.

Quan el pla estigué definit ^{encara} ~~calgué~~ una altra hora per determinar la participació de cada sector en l'atac. Joan pensà ^{seue voler} ~~en la comèdia que va estrenar~~ i en la lectura que en feu al teatre abans del repartiment. Tot hon volia un paper destacat i els que es creien portugats enveixaven els protagonistes. Si no que ara no eren simples amors propis de comediants els que es consideraven feits, sinó grans homes sonors i reguitxos d'iniciàs dotades de virtuts màgiques i de susceptibilitat esmolades.

- La C.N.T. no acceptaria mai . . .
- La organización específica quiere mantener intacto su prestigio . . .
- En nom de las milicias del P.S.U.C. hagáis de declarar . . .
- Malgrat tots les oposicions, el P.O.U.M. no renunciará al seu lloc d'honor . . .
- Els republicans d'esperma . . .
- Els federalos i bérnics . . .

Al capdavall tot quedà determinat. L'hora i el punt precís des d'on havia d'iniciar-se l'atac en cada sector. Cada un dels actors tenia ^{el seu "paper"} la seva part. Ara només calia que se l'apropressessin bé i que fessin l'entraïda en escena al moment que els corresponia.

- Baldó, - exclamé, ^{Portaballa} quan sortíem de la reunió, - sabs en què ens feia pensar aquella seny? En aquelles del nostre comitè per alliberar els presos del sis d'octubre. Sot que aquí no hi ha vigilants!

- Calla, burgès reactionari! ^{contentant} a propòsit: encara no t'has decidit a venir amb nosaltres? Què esperes? No t'has convençut encara que els partits burgessos ja no tenen cap paper ni cap influència?

- No, encara no m'he decidit. Que et penses que he vingut per fer política, com tots aquests "afolítics"?

A Barcelona el govern no existeix només que com una ombra i si a vosaltres, jo a ells, millor dit, per què tu tampoc no ets pas l'amo, els corré, ni aquella ombra continuaria. Els consellers de la Generalitat, un d'una l'altra, ^{les consideren en perill} venen el camí que han acordat a tanta gent, el de les missions espials a París. I malgrat tot, els que queden ^{a Barcelona} ~~fan~~ ^{Mantenen una aparença, una legalitat.} un paper considerable. Jo no en podia fer cap, de paper.

- Podies ocupar el lloc d'alguns d'aquests que fugen. Ara tot es quicció d'arribar primer que els altres. mica a mi va venir-me d'un bùl que no em fossin membre del Comitè de Milícies. Si arribés al Pla de Palau abans que el company Rovira, ^{hauria estat} el personatge designat. ^{la} No tens ambició, doncs?

- No ho sé. Em sento que no. Si de cas la meva ambició ha canviat d'objectiu. I tu, quina ambició et nens?

- A mi? La de sempre. Fer la revolució marxista, conquerir tot el govern per al proletariat, esclafar

els feixistes. En fent que és prou. I si això no es realitzo, ni mai. Ara la lluita es contra la burguesia, contra l'església, contra els terratinent, contra l'estat capitalista que amb monarquia o amb república seguirà manant. Tot això ho escombrarem. Si el govern republicà ~~està en descomposició~~^{es descompon} nosaltres ens aprofitarem de la seva ~~desagregació~~ desagregació per implantar el govern dels treballadors. Els republicans fugen, acovardits. Que se'n vagin, com més aviat millor. Els anarquistes incanten i parlen i creuen en esglésies i col·lectivitats i es farà matar al front. El dia que calgui ja els sabrem fer creure.

- I els comunistes, doncs?

Baldo tingue una rialla de menyspau.

- Aquests? Uns covards i uns renegats. Volen establir un ordre perfecte i salvar la República burguesa per dirigir-la als segons les ordres de Rússia. Però no en sortiran.

Havien anat caminant per la carretera deserta. A un dels extrems de l'horitzó, cap allà on el sol es ponia amb gran esclat de focs artificials, es sentia algun dispar aïllat. Tota la resta era silenci.

- T'embala mentida que ~~estigues~~^{estiguerem} en guerra! Qui no diria que ~~es~~ vivim en un país sense conflicte de cap mena, - exclamà Joan.

- Repiat'enc! ~~Així vaig~~, xic, berquiné veig que els camarades són vilen amar. Ens veurem demà?

- Demà? Pots ser si.

- Molt a sorp. xic! - S'aturà, en el peu en l'estri. - Què, ja has trobat dieu?

Els company del cotxe feren una rialla salutetà, amanida de venes. Trobaven exquisit ^{l'audició} ~~la faceta~~ del seu camarade Baldó. Amb el puny ~~sot~~^{entaire}, Portabella saludà sense contestar. L'automòbil s'allunyà, ralent.

L'ombra començava a extreure's. Només aquell fosc distanciava el silenci. Dieu! En aquella immensitat desèntica d'Arags' aquell desig de la seva ànima semblava eixamplar-se i omplir tota la volta perfecta del cel, cobrir les terres avanes i els riscots eixuts. Ho havia abandonat tot, l'amor, l'ambició, abans els ideals que havien iluminat tota la seva joventut, i que ara semblaven mesquines ~~fudades~~ esborrades en la gran comunió del terratinent que derleia el país. Claudiina era una ombra llunyanana, perduda en aquella gran Europa que era un altre món enfonsat en el pesat, on la gent vivien i estimaven;

gaudien i pensaven. Aquells rius del seu amor encara li feien mal a dins del cor, però sabia, segurí un instant li deia, que aquell dolor desapareixeria insensiblement; i es fondeva en l'oblit. Menys era un mocador blanc que li feia signes des d'un moll d'estació, un cos vinculat que algunes vegades s'entortillava en els seus somnis, un refugi on anava a refer-se quan tota la tristesa del món i tot l'horror de la guerra l'haguessin exhaustit de tendresa i de sentiment. El mocador blanc s'agitava intermitent en el seu record, igual que aquell far que passava de tant en tant la seu pincelada blanca per la obertura de l'^{enlluernadura} Uruguay: La claror del far, en les hores nocturnes del seu captiveri, ^{li havia semblat} ~~li son clauçot~~ una afirmació repetida d'esperança. La llibertat encara era possible, si aquella llum viatjava davant l'aire ferent a Gundl, si totes les vagues de la mar cantaven al seu entorn llurs ~~sabòdies~~ plena dielogia i enia per als que sabien escutar-la. Ara el mocador, garrete invisible en la nit l'hora fosca, era una foranya que l'amor existia, encara que el seu cor l'hagés abandonat com un fardell inutil.

Havia abandonat l'amor. Com si aquell mot fos un conjur màgic, compareixien al pensament les dones que havia estimat (^{i les} ^{simplicament} que havia gaudit) possedit. Isabel, amb les trenys ^{de cabell} cartanyes i els ulls blaus, era mit tot altre record preu, elvoradina com un vell rehat, avansava de les tenebres del passat i suscitava un tenu perfume de violetes. La seguia tota una garlanda de llavis cresques i ulls viollets, de cabells negres i rosos, de carnes àgils i sinus incipient, les amades de l'adolescència, companyes d'una tarda de cinema o d'unes setmanes d'enriquessa sensual, i entre elles aquella noia de Caleetes, culrada pel sol, mig nua en el seu mallot rosa, que li ensenyava unes dents molt blanques i uns genolls rodonys com un pínce, ajaguda a la torra a redós d'una barca, i aquella altra que refusà de deixar-se besar: ^{eg} ~~Li havia rense defens~~ ^{tota ella} ~~la seva~~ a l'andaina del xirot. Tornava a passar Claudiina, tal com l'havia coneguda al liceu, amb el seu tipus arrogant de reina i el seu cabell rosos i el seu cos afllomat rense defete. I Merce, vançada pel plaer (de la dolor vermella del llum de la seva Gertrudis. I Gràcia, amb la cara opulent madurera: i el perfume ^{incestuós} ~~fascinant~~ de llur abrasada. I l'actriu sudamericana i la vedette madrilena; la propagandista política. Sonriegué a aquella darrera evocació. Justament era la noia aquella s'havia

fet comunista i anava vestida de miticiana, després d'una temporada de dues l'uniforme de fana verd-marró dels patrullers. Deien que manejava la metralladora i la pistola amb tanta habilitat i que havia donat proves d'una crutaltat que semblava sàdica i que li donava una auraola sinistra. El record es fonguerencaix.

Lluny, molt lluny, tots els dies que havien passat la seva joventut. Lluny com aquells estels que remenaven d'un a un en el cel, com si andessin al conjur d'una verè poderosa que hançà llista. Present el Cano,
 present l'Orsa Menor, presents les Cabretes, present Venus, present Mart, amb la seva llumos vermella.⁶ Com podia mancar Mart, deitat honorada per tant de sacrificis, que devia olorar amb delícies la flaire de tocanina i de fòlvora i de petroli, el tip de sang i de fadrí dura que s'exhalava d'aquell reio d'Europa?

- Vénem a l'opar, company? - cridà un milicià, des de la porta del mas.

L'endemà matí, de bona hora, ~~Portabella~~^{* Portabella}, amb tot l'armament que feia l'admiració i l'envià d'altres companys, preparat per a la lluita. Havia anat amb camions fins més enllà del punt on ~~abans~~ el dia abans havien analtat les dues carreteres. D'allà marxaren, a través dels camps, fer prendre el cementiri d'aquella ciutat que semblava tan ~~pròxima~~ ^{ben} pròxima i que tant costava d'abastar. Al mateix temps, a l'ora prevista, les altres ~~companys~~ columnes es posarien en moviment, fer trobar-se tots a l'atac del cementiri, que s'havia ^{ben} defensat, per què dominava la ciutat; era una fortificació natural. Oliver es mirava el cel totge amb una abstracció total, mentre Portabella i el "Negre" distribuïen els canegatons i revisaven l'armament dels milicians.

- Teniu les dues metralladores?

- Totes dues! - cridaren, orgullosos, una colla de xiots que voltaven amb il·lusió les màquines.

- Totes dues! - rondinà, com un eos, el comandant. - Tenen hor que ens atacin. Com que a Barcelona fan tanta falta i a les carreteres també! No ens en podem enviar més.

- Pensa en els feixistes, company Oliver. La retaguardia també necessita defensar-se contra l'enemic de dintre. No critiquis l'organització, que ja sab puix el que es fa, - protestà el "Negre".

- Tiene raïm Oliver. Nos rabiem. Ah, el dia que vaya a pedirles cuentas, a ells holgareus de Bar-

colore! Van a oirme. Dos jodidas māquinas! - comentava Ocaña.

Un al costat de l'altre, aquells dos homes eren una antitesi perfecta. El Garbet era alt i gros, gravat del tres de cara que es bodia venia ~~entre~~ el capell enorme i la barba espessa, amb el nas aixafat i els ulls petits sense pestaies, ríbetjats de vermell. Quan venia enmigava tot de bovis de dents negres i troncades. Les mans peludes remataren uns braços molt llargs i musculars, que igual aixecaven un automòbil en ~~bancs~~ que enveïtien com dos ariets. Ocaña en canvi era menut i desvergit, sense gaire pil a la cara, tuberculosi i amagat, que no reia mai ni feia gaires exclamacions.

- Bi, xiests, s'ha d'avansar. Deixem els canivets aquí, per no fer roall. Voraltres els guardareu...

- Si protestes et fico tot un descarregador al ventre, - interrompe' el Negus, atesant-se a un dels del grup que havia de quedarse.

- I ara, endavant.

El sol encara no havia sortit. El cel deixava els cens blaus en una gamma delicada de grisius que posaven perles i pitreres tèbies de colores, i tortores en els llocs on feia foc partellejaven els estels ensunyats. L'aire era fred, com si presentiss la tardor entre la fontana anoblida d'aquells dies d'anyer, dia ^{alla}. El cementiri era ~~blony~~, una faia blanca de farts pintades amb calç, ~~amb~~ unes creus que sobresortien i les llances d'un parell de xipres.

Caninaven sense parlar gaire. Ivan anava molt a prop del Negus. Aquell home monstruós, que es gloriejava d'haver mort amb una metralladora una vintena de cabellans, que creidava i es valdava i a cada moment tenia la pistola als dits, li recordava una figura simbòlica del teatre de Shakespeare: aquell Caliban, fill de la bruixa Sycorax, que a la illa deserta és l'esclau de Prospero. Forcut i sense intel·ligència, sempre en revolta contra el seu senyor i a punt de reconéixer com a Déu el primer singut que l'embriga, amb una metralla desconeguda, desproporcionat de formes com d'accions, furios i violent. Podria ser un ~~espí~~ simbol del Poble, que sofreix tots els temors de les riqueses i del poder, tots i tots Prospero el màgic i tota Tríomfo el joglar, que és escampit per Ariel. L'espiritu de l'aire, lleuger i molté i, en decubert

en tots les cas, il·lusions. Calibar, força enorme que s'ignorava i que estava latent sota els muscles, ~~deixà~~ a punt de sortir i d'esclafar-ho tot, de destruir-ho tot, encara que després no sabísser res. El Negus caminava, monstruós com un gorilla, negre i belut i enrascat d'armes, cap al cementiri, al costat de Portabella. I Joan l'havia vist el dia abans i els altres dies, llançant les bombes de mà amb un crit gutural, avançant-se amb el fit desobert, de cara a les bales de l'ennemis que acabessin la metralladora o fer treure'l d'una posició. Després de la batalla aniria al cereboli a faltar contra a uns quants feixistes, emendria l'errita senyera de dalt d'aquella muntanya, "fanciaria" uns quants capellans. Monstres. Monstres per tot arreu. Al front com a ciutat. Pensà en els mots de Xavier, esmentit de venre com publicaven al seu entorn els monstres que havien sorgit entre mig d'aquells nous ideals de justícia i de llibertat. Pensà en Francesc Vilà, allunyat de la seva terra pels seus mateixos amics, moribund en l'amargor de l'exili ^{encara} perquè els monstres no tenien ~~pura~~ sang i volien ~~seua~~ la seva...

- Atenció! Deteneu-vos! A terra, tots! - resonà la veu clara del comandant Oliver.

El repicteig ~~de~~ d'una metralladora havia començat a cantar entre el rostell, com un grill. Les bales rebataven molt a prop. Uns moments llampes vermelloses il·luminaren la paret blanca del cementiri.

- Ajeguts! No us mogueu. Munteu les màquines.

- Què tantes cabronades! Jo conenvia a tirar. A mi els ~~feixistes~~^{fils de puta}, no ens saludem mai que jo no els contenti com es mereixen! - retorçà la seva crida el Negus, carregant el mouser i apuntant les flanetes roges que s'encreixien en la tanca.

Tots els altres ^{imitaren} ~~seguiren~~ l'exemple del barbut. Oliver s'anonsà d'estafles. Era inútil oposevish.

Amb els ulls seguia les manipulacions dels serveis de les ~~seiques~~ metralladores.

- Una aquí, a la meva druta, que whoixi tot aquell-tros de paret. L'altra en aquell marge d'allà,

- hoquè cridar entre l'espècie de fuelleria.

Adhemar Juan s'havia engrescat i disparaava. Després de la metralladora Laver en sortí d'altres bous de foc i ara es sentien alternar les ratxes trepidants de la màquina amb els estelats dels mousers.

Oliver mirava el rellotge i les dues metralladores, a punt de començar a actuar. Tot la columna estava encampada, confoses les granotes amb la terra, mentre les bales xinlavaven al seu voltant i els milicians descomog disparaven un carregador davant l'altre.

- Foc les metralladores! - cridà la ven clara.

Amb uns segons de diferència, les dues vues sausejades responderen a l'ordre i es posaren a cantar. En la fase del matí, que el sol inauguruava amb una capa de vermís donat, aquell sonoll remblava una cosa que no tenia res a veure amb el paisatge ni amb els homes, una mera de joc enginyós jugat per uns essers vínguts d'un altre planeta.

- Que bé que es defensen aquells morts! - cridà, obrint la boca en una rialla immensa, el Negus.

- Vaya fiambres! - corejà Ocaña, uns metres més allà, sense parar de tirar.

Oliver seguia mirant-se el rellotge i escrutant de tant en tant el voltant, amb els binocles. Fou tornòt en ell cap a ell i comprengué allò que esperava: l'arribada de les altres columnes. Tulleria l'operació? En tot cas, el dubte fou brevíssim. Oliver s'havia compromès a una acció i Juan Portabellla endurina^{era}, el gest que deixà anar els binocles i agafà la pistola metralladora, que, fos com fos, la devia a ferme. El comandant s'axecà, sembla^{va} més alt del que era^{en realitat}. Pots era el front tan ample o la lluïssor del sol. La ven era clara com sempre:

- Nois! Ha arribat l'hora! Endavant, a prendre la posició! Tuiven les bombes de mà, els que en duen. Els altres, avancen amb precisió; cada dos metres afupicau-ros i dispareu.

Donava les seves instruccions, convencut que l'entusiasme de la línia podria néixer que la seva autoritat i que la mateixa vocej del feix. Vindrien els altres? Si tardaven, tota aquella gent seria sacrificada inc-

filament. Tornà dret a fer-ho? Però tampoc no tornà dret a deixar de complir un pla que havien convençut entre tots. Endavant.

Tots s'havien llançat a l'assalt. Les bombes descriuen una òrbita curva i queien al peu de la parete. Algunes esdataven dins el cementiri. Els fumets seguien disparant i les metralladores ^{dues} neixegueren sense deturar-se la carena del mur emblanquinat. Endavant, endavant. Les bogues que vomitaven foc temblava que es multiplicessin davera la paret, entre les creus blanques i els xipres negros. Sempre endavant. Amb els enormes basos com unes aspes ^{el Negus} feia volar les pinyes de fens, arreciant-ne l'explosió amb les dents. De tant en tant braseava:

- fills de puta! Teniu!

Avançaven de dos metres en dos metres. Segures, les metralladores obrien brevetes en aquella paret de carn viva que s'avancaven. Els coros queien en un giravolt grotesc o es desfemaven, amb les mans als ventres. L'escorça minava enresa, sempre disparant, calia avançar. Tot la paret del cementiri, de punta a punta, era un rengle de bogues de foc que escupien la mort davant aquells homes que caminaven.

No arribarien mai més, les altres columnes? Entre el retreureix de les bombes, el rufí de les màquines i l'escletat dels mousers Joan se afinava l'orella per si trodís desobris d'altres vòixs, vinguts de dins o d'enquena. Una bala ^{li} xula aran de l'orella dreta ^{l'orella} ~~la galtz~~. ^{Puntí} Com ~~si~~ una cernada. Instintivament es dragué la mà a la cara. Sang. Endavant, sempre endavant. Al seu costat sonà un rufí funeral i un cop s'enfondrà com un ninot de ceràmiques.

- fills de puta! Ens belaran a tots! Què fan aquells cabrons que no venen a ajudar-nos? - gridà, a l'altra costat seu, el Negus. ^{Acabava} després d'Arranca ^{altra} l'explosió d'una bomba. Pocbla volcàs pel damunt de la paret del cementiri.

- Aquí morere todo Díos! - exclamà Ocarà, més blau i més desverit que mai, amb la cara desplaçada una ganyeta de ràbia.

Entre l'orellípit, l'orella esquerra de Portabell registrà un so diferent. Perilles de canall. Ambaix els refrescos? Minà el rostre d'Oliver i veié que si. El rovell endevingué més fort, però les boques de foc de la tanca es reduïren, una de les metralladores desaparegué. Endavant, endavant encara!

- Què es pensaven aquells fills de ~~F~~! - Lentí encara la vora del Negus, interrompuda bruscament. Va tornar-se fer minar-lo. El gegant, amb els braços estrets després d'haver llançat la seva bomba, vaillava, amb una cara negra al pit. La cara era torna vermella i s'estenya per tota la paret de la granota. Amb els braços ben oberts, l'home barbut caigueràndanera.

No pogué estar-se d'apropar-s'hi. Ara les explosions sonaven de tots costats. El cervellí era atacat per tres inèdits a la vegada. Joan s'agenollà al costat del cos del Negus. Entre la barba, la boca tornava amb totes les seves dents negres. Els ulls eren ben oberts i tota la cara irradiava felicitat.

- Negus! - li cridà. - Esculta'm!

Era inútil. Ho veié de seguida. El pit no bategava, però la sang rajava seguida, com en aquella ferida mortal de Bartoli. Mort, el monstre sonreia, amb la cara iluminada.

- Com si hagués vist Déu, - pensà Joan, aixecant-ne. Tornà a mancar endavant, amb la sang ^{rajant-li} ~~que s'escapa~~ de la gola. Endavant, endavant! Entre les Gales i les bombes, entre la terra vermella i la metralla i la sang. Els monstres sonreien, eren capafos de sonriure. ~~El monstre~~ Caliban havia vist Déu, havia descobert, més enllà dels seu ciut, i dels seu, rereels i de la seva violència, un Déu que acceptava el seu bursisme i el seu sacrifici. Un Déu que existia, que era allà, viv entre mig d'aquells milicians que es feien matar per la llibertat, entre mig d'aquells homes que sabien què era l'esforç i el sofriment; la misèria i el treball sense joia i la persecució. Endavant, endavant! Què hi feien les Gales? Caliban sonreia. Déu existia. Tots els ideals, fanes, el que pensis, es calvarian.

Un raig de sol es posà al capdamunt de les creus de marbre.

Paris, febrer - maig 1941.